

Vergroening agrarisch gebied Oost Groningen

Gemaakt door:

Sander Heidema

Begeleidt door:

Leo Bentvelzen
Astrid Valent

Datum:

23-08-2012

Hogeschool

**VAN HALL
LARENSTEIN**

ONDERDEEL VAN WAGENINGEN UR

Agenda voor de **Veenkoloniën**

Afstudeeronderzoek

Vergroening agrarisch gebied Oost Groningen

In opdracht van:

ANOG

Kenniswerkplaats regio 'De Veenkoloniën'

*Hogeschool Van Hall Larenstein
te Leeuwarden*

Uitvoerders:
Sander Heidema
Begeleiders:
Leo Bentvelzen
Astrid Valent

Voorwoord

De voor u liggende rapportage vormt het resultaat van mijn afstudeerproject. Het project is uitgevoerd als afsluiting van mijn studie milieukunde aan de hogeschool Van Hall Larenstein te Leeuwarden. Het onderwerp betreft vergroening in de landbouw en het collectieve sturen hierop. Voor de totstandkoming van dit verslag wil ik een aantal mensen bedanken.

Allereerst mijn begeleiders vanuit school L. Bentvelzen en A. Valent. Jullie hebben me altijd kunnen helpen als ik even vast liep tijdens het uitvogelen van de structuur in mijn onderzoek.

Mijn opdrachtgever en tevens begeleider, vanuit de ANOG, J.W. Kok wil ik ook bedanken voor de tijd en moeite die hij in het begeleiden en sturen heeft gestoken voor het tot stand komen van deze rapportage.

Verder wil ik A. Clasquin en R. Rooze van kenniswerkplaats regio de Veenkoloniën bedanken. Via hen ben ik in contact gekomen met de ANOG en dit project. Daarnaast kon ik via hen ook gemakkelijk in contact komen met desbetreffende experts.

Daarnaast wil ik alle geïnterviewden en iedereen die ik nog niet heb genoemd bedanken voor hun hulp. Zonder jullie was de totstandkoming van dit rapport niet mogelijk geweest.

Tot slot wil ik mijn familie bedanken voor hun steun gedurende mijn afstuderen en de gehele studie.

Sander Heidema

Leeuwarden, 14 augustus 2012

Samenvatting

Inleiding

De EU heeft in april 2012 een biodiversiteitsbeleid aangenomen. Hierdoor worden alle andere beleidsstukken aangepast zodat ook deze kunnen bijdragen aan de doelstellingen. Zo ook het Gemeenschappelijke Landbouw Beleid (GLB) van de EU.

Vergroening in de landbouw speelt in het aankomend GLB een grote rol. ANOG wil graag bijdragen aan het nieuwe 'vergroeningsbeleid'. Door middel van een landelijk pilotproject de komende 2 jaar wil de ANOG verdieping en verbreding geven aan vergroening. Daarnaast is de vraag hoe een dergelijk plan organisatorisch past binnen de ANOG en het toekomstige beleid van het ministerie van EL&I en de EU.

Doel

Doel van dit onderzoek is om de ANOG de mogelijkheden en kansen te tonen die er liggen betreffende het nieuwe GLB en de pilot, als ook om aan te geven waar het wellicht proces technisch/organisatorisch beter kan. De doelstelling is dus een tweeledig advies geven. Een waarbij de kansen worden benadrukt van de huidige natuurbeheerpakketten die de ANOG nu aanbiedt en om daar maatregelen aan toe te voegen indien nodig.

Twee is aan te tonen waar de sterke punten als wel de verbeterpunten liggen van de ANOG op organisatorisch gebied als wel proces technisch bij projecten zoals de landelijke GLB pilot.

Methodiek

De onderzoeksmethodiek is opgesplitst in drie thema's: 1. beleidskader, 2. vergroening en 3. de rol van ANOG.

Thema 1 richt zich op wat er politiek en beleidsmatig speelt bij de overheden betreft biodiversiteit, landbouw en vergroening

Het thema vergroening binnen dit onderzoek richt zich op wat vergroening nu daadwerkelijk is, hoe komt vergroening tot stand en wat zijn de effecten hiervan. Daarnaast is het belangrijk wat de mening van de boer over vergroening is.

In thema 3 wordt de rol van ANOG in de landbouw in Oost Groningen geanalyseerd. Tevens wordt ook beschreven wat voor kansen en gevaren ANOG heeft in hun toekomstige rol hierin.

De aanpak is voor alle drie de thema's vrijwel het zelfde. Er wordt eerst een literatuur studie gedaan naar gegevens en data. Vervolgens wordt er afhankelijk van het onderwerp met verschillende deskundigen gepraat over de verschillende onderwerpen.

Zo wordt er bij thema 1 met deskundigen gepraat die kennis hebben van het Gemeenschappelijk Landbouw Beleid. Bij thema 2 wordt er met deskundigen, ecologen gepraat betreffende vergroeningsmaatregelen. Veelal komen deze experts uit natuurorganisaties (zoals Staatsbosbeheer).of overheidsinstanties (denk aan het waterschap). Ook worden er bij dit thema boeren geïnterviewd over hun mening betreffende vergroening (maatregelen) en natuurbeheer. 'De rol van de ANOG' wordt onderzocht door studie van interne documenten van de ANOG. Daarnaast worden hier ook weer boeren geïnterviewd over de rol van de ANOG. Dit zijn dezelfde boeren als bij thema 2.

Beleidskader

Het GLB bestaat uit 2 pijlers: 1^e pijler is directe steun aan de landbouw; 2^e pijler is een EU landbouwfonds voor plattelandontwikkeling.

De Europese Commissie wil vanaf 2013 een nieuw betalingssysteem hanteren wat betreft de directe inkomenssteun voor pijler 1. Namelijk het Basis Betaling Stelsel (BBS). Dit houdt in dat elk van de lidstaten in 2019 voor elke regio een vast bedrag per hectare heeft vastgesteld wat een boer kan ontvangen als directe steun. Voor Nederland ligt de schatting dat een boer €275 per jaar per hectare kan ontvangen aan directe landbouwsteun; dus vanuit het BBS

Bij het nieuwe GLB is 30% van de 1^e pijler bestemd voor vergroeningstoeslagen, ook wel groene bedrijfstoeslag genoemd. Deze komt boven op de genoemde bedrijfstoeslagen van het BBS.

Boeren die ook recht willen hebben op de vergroeningstoeslagen vanuit de 1e pijler moeten aan bepaalde voorwaarden voldoen, namelijk:

- De boer moet minimaal 3 gewassen op zijn bedrijf hebben: *Gewasdiversificatie*
- Een boer die zijn land aanduidt als 'blijvend grasland' mag 5 jaar lang geen ander gewas telen in plaats van gras: permanent grasland
- Boeren moeten minimaal 7 procent van het bedrijfsoppervlak invullen als ecologisch focusgebied: *Ecological Focus Area's (EFA)*

De 2^e pijler is een EU landbouwfonds voor plattelandontwikkeling. Hierbij ligt de focus op collectieve samenwerking. Er is ruimte voor pilots, regionale en nationale collectieven en netwerken wat betreft het GLB worden gesteund door de overheid.

Voorstel is ook om de financiering voor het actief natuurbeheer en monitoring van gebieden voor ecologische doeleinden uit de 2^e pijler te halen. Het geld voor de 2^e pijler komt deels vanuit de EU maar ook deels vanuit de lidstaten

Tien procent van het budget vanuit de 1^e pijler mag worden overgeheveld naar de 2^e pijler, indien de lidstaat dit nodig acht. Daarnaast mag vijf procent van de 1e pijlerbudget nog extra gaan naar gebieden met een natuurlijke handicap.

Vergroening

De definitie van vergroening in dit onderzoek luidt:

Landbouwgrond (zoals aangeduid in het bouwplan) die niet meer gebruikt wordt voor landbouw productie maar die wordt gebruikt voor ecologische doeleinden. Dus niet producerende landbouw grond wat ingezet wordt voor ecologische doeleinden waarop (actief) natuurbeheer plaatsvindt ten bate van de biodiversiteit.

Ecologische doeleinden moeten bijdrage aan behoud en/of verhoging van de biodiversiteit.

Er zijn vergroeningsmaatregelen en natuurbeheermaatregelen. Vergroeningsmaatregelen richten zich op de 1^e pijler en gaan vooral om natuurgrond realisatie. Binnen dit rapport richten vergroeningsmaatregelen zich vooral op de EFA.

Natuurbeheermaatregelen zijn maatregelen waarbij actief natuurbeheer wordt uitgevoerd en richt zich op de 2^e pijler.

Vergroeningsmaatregelen zijn: Braaklegging, Bovenwettelijke verbreding van verplichte teeltvrije zones en bufferstroken, Akkerranden, Opgaande landschapselementen en Natuurvriendelijke oevers.

Om de kansen voor natuurbeheer te beoordelen zijn er een drietal criteria opgesteld:

- Criterium 1: 1^e pijler EFA
- Criterium 2: 2^e pijler
- Criterium 3: Welwillendheid boeren

Het blijkt dat de natuurbeheermaatregelen: teelt van vogelvriendelijke gewassen, natte natuur, slootrandenbeheer, pacht van landbouwgrond en alternatieve oogst, aan alle criteria voldoen.

Vergroening in het GLB brengt effecten met zich mee. Voor de 1^e pijler en dan met name de directe inkomstensteun zijn de effecten het grootst. In het werkgebied van de ANOG zal een inkomstendaling plaatsvinden van ongeveer €200 is per hectare. Het effect van de vergroeningstoeslag is nihil. Het blijkt dat de vergroeningstoeslag voldoende de productderving compenseert.

De effecten vanuit de 2^e pijler zijn ook niet erg groot. Dit komt omdat de boer zelf kiest of hij natuurbeheer wil uitvoeren op zijn land. De effecten van natuurbeheer op de bedrijfsvoering zijn per boer verschillend. Uit de interviews blijkt dat de financiële effecten van natuurbeheer op de bedrijfsvoering in de meeste gevallen de productderving voldoende compenseren.

Qua arbeidsuren staat het uitvoeren van het natuurbeheer ongeveer gelijk in verhouding met het bewerken van gewone productie. Ook is natuurbeheer goed in te passen in de bedrijfsvoering. Wel zijn de boeren bang dat het stuk grond wat wordt gebruikt voor natuurbeheer, erg bewerkt moet worden voordat het weer productieland kan zijn.

De rol van de ANOG

Op dit moment hebben de boeren het volledige vertrouwen in de ANOG op het gebied van natuurbeheermaatregelen en zijn ze erg tevreden met de organisatie.

ANOG is vaak initiatiefnemer en begeleider van natuurbeheer projecten. Ook onderhoudt de vereniging contact met andere natuurbeschermingsorganisaties uit Groningen, Friesland en Drenthe zoals bijvoorbeeld 'de Werkgroep Grauwe Kiekendief'.

Voor het aankomend GLB kan de ANOG per pijler een verschillende rol spelen.

Voor de 1^e pijler zal dit gaan om een adviserende rol. Door middel van een overkoepelende visie en overzicht kan de ANOG boeren goed adviseren waar de EFA gebieden kunnen liggen en hoe de boeren deze kunnen inrichten. Zo hoeft de boer hier het hoofd niet over de breken en heeft de ANOG controle op de vergroening.

Voor de 2^e pijler kan de rol van ANOG groter zijn. Hier kan de ANOG naast de adviserende rol ook een controlerende en een uitbetalende rol op zich nemen. Door natuurbeheermaatregelen aan te bieden kunnen de boeren zelf kiezen welke maatregel past binnen hun bedrijfsvoering en kan dit met de ANOG vastgelegd worden. Zodra de ANOG deze functies overneemt van de overheid kan dit voor de drie partijen positief werken: De ANOG kan gericht sturen betreffende het natuurbeheer in Oost Groningen, de boeren hebben een gemakkelijk keuzepakket waar ze uit kunnen kiezen en werken samen met een vertrouwde organisatie, de overheid verliest belastende taken.

Door natuurbeheermaatregelen direct te koppelen aan de EFA gebieden kan men maximaal rendement halen uit die stukken land. De boer haalt zo de maximale subsidie, afhankelijk van het soort natuurbeheer wat wordt toegepast, doordat de vergroeningstoeslag uit de 1^e pijler en de financiële steun vanuit de 2^e pijler beide meetellen voor dergelijke EFA gebieden.

Kansen ANOG

De ANOG kan, in de vorm van natte natuur, een natuurbeheermaatregel (*schrale*) graslanden aanbieden

Vergroeningsmaatregelen kunnen goed met elkaar gecombineerd worden indien dit voor de boer beter uitkomt. Denk aan akkerrand beheer gecombineerd met natuurvriendelijke oevers.

De ANOG kan mogelijk financiële steun krijgen van de overheid voor een nieuw administratiesysteem ten behoeve van natuurbeheer.

Als de ANOG van andere ondernemers/organisaties grond pacht en dit verdeelt onder de boeren, heeft men meer grond ter beschikking waarop natuurbeheer toegepast kan worden.

Om de kennis van de ANOG op peil te houden of om zelfs meer kennis toe te voegen kan de ANOG steun krijgen vanuit de overheid. De overheid biedt financiële steun aan voor opleiding van adviseurs in organisaties.

Een andere vorm om expertise op te doen is kennis uitwisseling met andere organisaties zoals, waterschappen, Staatsbosbeheer, Noardelik Fryske Wâlden etc.

Natuurbeheer is goed te combineren met Eco System Services. Dit kan bijvoorbeeld door alternatieve productie als streekproducten op de lokale markt te brengen. Daarnaast kan een boer met natuurbeheer mogelijk iets bijverdienen. Wel moet er dan worden nagegaan wat de wensen zijn van de maatschappij zodat de ANOG hierop kan inspelen.

Om natuurbeheer groen af te sluiten kan men de reststromen op een groene manier gebruiken, zoals het maken van bio-stroom. Wil een dergelijk concept slagen, dan moet dat grootschalig worden opgezet. De ANOG kan hier een belangrijke rol in spelen.

Summary

Introduction

The EU has adopted a new biodiversity strategy in April 2012. This strategy applies to all EU policies contributing to the biodiversity targets named in this strategy. As a result most of the policies need to be changed. One of the policies to change is the Common Agriculture Policy (CAP). In the Netherlands this policy is referred to as the Gemeenschappelijke Landbouw Beleid (GLB).

'Greening' the agricultural sector is a big part in the forthcoming new CAP. The ANOG wants to contribute to this new 'Greening policy'. With a national pilot project within the next two years, the ANOG tries to investigate the ins and outs of the Greening process of the CAP. Also the question is raised how such a Greening process fits within the organisation of the ANOG and how this Greening process fits in the further policies of the Netherlands and the EU.

Aim

The objective of this research is to show the ANOG the probabilities of the Greening within the CAP and pilot. Directly linked with this is the objective to point out the points of improvement for such a project (like this pilot).

So the aim is dual. On the one side the focus lies on the possibilities of the current nature management measures offered by the ANOG and to add some measures if necessary. On the other side there will be the focus on improvement points of project management of the organisation.

Methodology

The methodology is divided into three themes: 1. policy framework, 2. greening and 3. The role of the ANOG.

Theme one is focused on the political land policy framework of the EU and the Netherlands. Theme 2 is about the concept of greening: what is Greening? How could greening be achieved and what are the effects of greening? What is the opinion of the farmers about greening?

The role of the ANOG in the agriculture of Oost Groningen will be examined in theme three. Also the future role the ANOG could play will be discussed here.

The approach of all three themes is nearly the same. First a literary study will be done for data and information about the subjects. Second, experts about the different subjects will be interviewed to verify the data and information found in the literary study.

Experts about policy framework of the CAP, biodiversity and greening are interviewed for theme one.

For theme two experts and ecologists with knowledge about greening measures are interviewed. These experts mostly come from nature organisations (example given: Staatsbosbeheer). Farmers in Oost Groningen are also interviewed for this theme. They are asked about their opinion of greening in the agriculture and nature management.

The role of the ANOG is examined through study of internal documents, as through interviews of the farmers. The interviews for the farmers of theme two and three are combined

Policy framework

The CAP exists of two pillars. The first pillar is for direct support of the agriculture. The second pillar is an EU agriculture fund for rural development.

The European Commission wants a new pay system for the first pillar. That means that in 2019 every lid state of the EU must determine a fixed amount per hectare per year that a farmer can receive as direct support. The estimated amount for in the Netherlands is €275 per hectare per year.

30 % of the forthcoming, renewed CAP is assigned for greening. This greening allowance will be added to the fixed amount of direct support.

Farmers who want to claim this greening allowance need to suffice several conditions:

- A farmer must have at least 3 crops on his land.
- A farmer with grass can assign his grassland as permanent. If he does so he isn't allowed to cultivate anything else on the grassland for 5 years.
- A farmer must assign at least 7% of his cultivated land to Ecological Focus Area's (EFA)

The second pillar, within the CAP, aims for collective collaboration. Pilots and regional & national networks are supported by the government.

A proposal is to fund the financial compensation for nature management also from the second pillar. The budget of the second pillar is partial from the EU as well as partial from the lid states.

Ten percent of the budget of the First pillar can be transferred to the second pillar if the lid state feels this necessary. Besides this could five percent of the budget from the first pillar be transferred to an area with a natural handicap.

Greening

In this research the definition of greening is: *cultivated land that is not used for agricultural production, but is used for ecological means. So not productive agricultural lands what is used for ecological means with (active) nature management which contributes to biodiversity.*

There are greening measures and nature management measures. Greening measures fit within the first pillar and are mainly for realization/creation of nature areas. In this research the greening measures will be focused on EFA.

Nature management measures are measures for active management of nature and fits within pillar two.

Greening measures are: set-aside land, expansion of the legal obligated cultivated free zones and buffer zones, field rims, landscape elements and nature friendly shores of waterways.

To evaluate the opportunities of nature management three criteria are formulated:

- Criterion 1: first pillar EFA
- Criterion 2: second pillar
- Criterion 3: appeasement farmers

It shows that cultivation of bird friendly crops, wet nature, waterway shore management, lease of cultivated lands and alternative harvest meets all the criteria.

Greening of the CAP means that there will be effects. The effects for the direct support of pillar one are large. There shall be a descent of income in the working area of the ANOG. This descent will be approximately €200 per hectare. The effect of the greening allowance is nearly zero. It appears that the greening allowance suffices the compensation of the product losses.

The effects of the second pillar are not as large as with the first pillar. This is because the farmer can choose himself if he wants to implement nature management on his land. The effects of nature management on the business operations is various per farmer. It appears from the interviews that the financial payment of nature management suffices the compensation of product losses.

Time of labour of nature management is the same in most cases when comparing with cultivating crops. The measurements of nature management could be easily implemented within the business operations of the farmer.

Admittedly, the farmers are afraid that they must cultivate the used land very intense to use it again for cultivating crops.

The role of ANOG

At this moment the ANOG has earned the full trust of the farmers. They are very pleased with the nature management measures and which the organization offers.

Mostly the ANOG is initiator and facilitator of nature management projects. The ANOG keeps in contact with several other nature organizations of Groningen, Friesland and Drenthe, for example: 'de Werkgroep Grauwe Kiekendief'.

The ANOG can play different future roles per pillar in the upcoming CAP.

For the first pillar the ANOG could play as an advisor. With an all-around vision and overview the ANOG could give the farmers advice about where and how the Ecological Focus Areas could be realized. In this way the farmer has a problem less to think about and the ANOG has more control of the greening.

For the second pillar the future role of the ANOG could be larger. Adjacent to giving advice the ANOG could also perform control of the nature measurements as well as the payment of allowances for the nature measurements. With the offering of several natures management measurements the farmers could pick the measurement which fits best with their business operations. By contracting this by the ANOG the nature measurement can be recorded. If the ANOG takes over these tasks from the government, all the three parties involved (ANOG, farmers and the government) can benefit. The ANOG can direct the nature management in Oost Groningen. The farmers work with a familiar and trustful organization and have an easy menu of nature measures in which they could choose. The government loses time and effort consuming tasks.

By combining nature management measures with the Ecological Focus area's the land is used for the maximum potential in means of greening. The farmer could get the maximum allowance because the farmers could get the greening allowance from pillar one and could get the financial support from pillar two.

Opportunities ANOG

The ANOG could offer an extra nature management measure: scant grassland. Scant grassland could be defined as a wet nature management measure.

Greening measurements can be combined, when this is more convenient for the business operations of the farmer. An example is field rims combined with nature friendly shores of water ways.

The ANOG could get financial support from the government for a nature management administration system.

When the ANOG leases land from other entrepreneurs or organisation, they could divide this land over the farmers. In this way there is more land to before nature management on.

To retain or to increase the knowledge of ANOG the government could give support the ANOG. The government could give financial support for education of advisers in organisations.

A different form of getting knowledge and expertise is experience exchange with other organisations like water boards, Staatsbosbeheer, Noardelik Fryske Wâlden etc.

Nature management is could be combined with Eco System Services. An example is to bring alternative harvest on the local market. A farmer can make an additional small income in this way. In order to let this work it is necessary that the wishes and needs of the (regional) society are studied. In this way the ANOG could respond on these wishes and needs.

Nature management could be finished by a green way. An example is to create bio energy as rest product from nature management measurement, like mowed vegetation. In order to make this work it is necessary to implement this 'green finishing' at a large scale. The opportunities for ANOG are eminent.

Inhoudsopgave

1	Inleiding	19
1.1	ANOG	21
1.2	Kenniswerkplaats regio 'De Veenkoloniën'	22
1.3	Problematiek/Aanleiding.....	22
1.4	Doelstelling.....	22
1.5	Onderzoeksvragen.....	23
2	Onderzoeksmethodiek	25
2.1	Thema 1: Beleidskader	25
2.2	Thema 2: Vergroening.....	27
2.3	Thema 3: De rol van ANOG op de landbouw Oost Groningen	29
2.4	Afbakening en producten.....	30
3	Beleidskader	31
3.1	Europees beleidskader	31
3.2	Gemeenschappelijk Landbouw Beleid	32
3.2.1	Vergroening 1 pijler	33
3.2.2	2 ^e pijler.....	35
4	Vergroening	37
4.1	Concept vergroening	37
4.2	Maatregelen en beheerstypen Vergroening	38
4.2.1	Vergroeningsmaatregelen	38
4.2.2	Huidige Natuurbeheermaatregelen ANOG	40
4.3	Criteria kansen beheermaatregelen ANOG.....	42
4.4	Effecten vergroening op beleidsvoering boer.....	43
4.5	Opinie boeren vergroening en natuurbeheer	46
4.6	Natuurbeheer en Criteria	47
4.6.1	Teelt van vogelvriendelijke gewassen	47
4.6.2	Graanstoppel en het morsen van graan.....	47
4.6.3	Natte natuur	47
4.6.4	Slootrandenbeheer.....	48
4.6.5	Landbouwgrond pachten	48

4.6.6	Alternatieve oogst	48
4.6.7	Natuurgebieden pachten	49
4.6.8	Biologische landbouw.....	49
5	Rol van ANOG	51
5.1	Huidige rol	51
5.2	Mening boeren rol ANOG.....	54
5.3	Kansen ANOG	55
5.3.1	1 ^e pijler.....	55
5.3.2	2 ^e pijler.....	57
5.3.3	Overige kansen en mogelijkheden	59
6	Discussie	63
7	Conclusie en aanbevelingen	65
8	Literatuurlijst	69
Bijlagen		
Bijlage I Doelstelling en maatregelen verduurzaming agricultuur, visserij en bosbeheer.....		
Bijlage II Bron voor waarover de 7% EFA oppervlakte op landbouwgrond gaat tellen		
Bijlage III Artikelen 2 ^e pijler die van belang zijn voor behoudt en bevordering van de biodiversiteit en collectieve samenwerking		
Bijlage IV voorstel Financiële steun pijler 2		
Bijlage V Omschrijving beheertype <i>N12.05 Kruiden- en faunarijke akker</i>		
Bijlage VI Tabel kansen natuurbeheer op basis van criteria 1, 2 en 3.....		
Bijlage VII Interviews		
Interview J. Bartelds (LTO, waterschap Hunze en Aa's)		
Interview A. van Doorn & R. Schrijver (Alterra)		
Interview W. Rozedaal (projectleider GLB NFW)		
Interview N. Sterenburg (Bestuurslid ANOG).....		
Interviews boeren		

1 Inleiding

Algemeen

In Nederland is landbouw een belangrijke sector. Zo levert de landbouwsector in Nederland zo'n 10 procent van het geld dat verdiend wordt binnen Nederland en draagt het ook bij voor 10 procent van de werkgelegenheid (Niermijer, H. 2005).

Daarnaast is de landbouw sector erg belangrijk voor andere sectoren in Nederland. Denk hierbij aan de import en export waarbij Nederland de derde grootste exporteur van de wereld is (na de Verenigde Staten en Frankrijk) en zelfs de grootste binnen de EU (Niermijer, H. 2005). In 2005 kwamen 9 van de 10 meest concurrerende sectoren van Nederland vanuit de landbouw sector (Niermijer, H. 2005) en leverde de agrarische sector in 2010, met de handel, zo'n 25000 miljoen euro op (CBS. 2011).

Ook stimuleert de landbouwsector het onderwijs en onderzoeksinstituten. Dit omdat de Nederlandse boeren, door de beperkte beschikbaarheid van landbouwgrond, gedwongen zijn om te blijven innoveren. Hierdoor staat Nederland qua technologie internationaal gezien aan de top (Niermijer, H. 2005).

Ondanks de beperkte beschikbaarheid van de grond is ruim 1872 duizend ha van Nederland bestemd als landbouwgrond (CBS 2011).

Hiervan ligt 161 duizend ha in de provincie Groningen. Dit maakt dat de landbouwsector een belangrijke economische factor is in Groningen. Vooral de akkerbouw (852 duizend ha) en grasland (645 duizend ha) is sterk vertegenwoordigd in Groningen (CBS. 2011).

Biodiversiteit

Een gegeven feit is dat de biodiversiteit over de gehele wereld daalt (MEA 2005). In Nederland zelf is de oorspronkelijke biodiversiteit met 85% gedaald (Taskforce biodiversiteit en natuurlijke hulpbronnen. 2011).

Dit is dan ook een van de redenen dat er de laatste jaren meer zorg en aandacht wordt besteed aan de natuur.

Dit gebeurt op verschillende niveaus: Op wereld niveau, Europees niveau (EU.nu. 2012), nationaal en regionaal niveau (GLP. 2012 & Ministerie LNV. 2008) en ook door de boeren zelf (Linkedin. 2012 & ANOG. 2012).

De EU wenst meer 'vergroening' binnen de landbouw (EU.nu. 2012 & Zeijs, H. et al. 2011). Dit komt voort uit het rapport 'Our life insurance, our natural capital: EU Biodiversity Strategy to 2020'. Hierin wordt vergroening in de landbouw als maatregel genoemd tegen de achteruitgang van de biodiversiteit.

De belangrijkste doestellingen vanuit de EU voor de biodiversiteit met betrekking tot de landbouw zijn hieronder weergegeven (bron: 'Our life insurance, our natural capital: an EU biodiversity strategy to 2020'):

Target 1

To halt the deterioration in the status of all species and habitats covered by EU nature legislation and achieve a significant and measurable improvement in their status so that, by 2020, compared to current assessments: (i) 100% more habitat assessments and 50% more species assessments under the Habitats Directive show an improved

Target 2

By 2020, ecosystems and their services are maintained and enhanced by establishing green infrastructure and restoring at least 15% of degraded ecosystems.

Target 3*

A) Agriculture: By 2020, maximise areas under agriculture across grasslands, arable land and permanent crops that are covered by biodiversity-related measures under the CAP so as to ensure the conservation of biodiversity and to bring about a measurable improvement(*) in the conservation status of species and habitats that depend on or are affected by agriculture and in the provision of ecosystem services as compared to the EU2010 Baseline, thus contributing to enhance sustainable management.

B) Forests: By 2020, Forest Management Plans or equivalent instruments, in line with Sustainable Forest Management (SFM)²¹, are in place for all forests that are publicly owned and for forest holdings above a certain size** (to be defined by the Member States or regions and communicated in their Rural Development Programmes) that receive funding under the EU Rural Development Policy so as to bring about a measurable improvement(*) in the conservation status of species and habitats that depend on or are affected by forestry and in the provision of related ecosystem services as compared to the EU 2010 Baseline.

(*) For both targets, improvement is to be measured against the quantified enhancement targets for the conservation status of species and habitats of EU interest in Target 1 and the restoration of degraded ecosystems under target 2.

(**) For smaller forest holdings, Member States may provide additional incentives to encourage the adoption of Management Plans or equivalent instruments that are in line with SFM.

Deze doelstellingen moeten bijdragen om in 2020 het verlies van de biodiversiteit te stoppen.

Beleid

Doordat de EU in april 2012 het biodiversiteitsbeleid: *'Our life insurance, our natural capital: an EU biodiversity strategy to 2020'* heeft aangenomen, worden alle andere beleidsstukken aangepast zodat ook deze kunnen bijdragen aan de doelstellingen. Zo ook het Gemeenschappelijke Landbouw Beleid (GLB) van de EU. Meer informatie over het GLB is te vinden in hoofdstuk 3 *'Beleidskader'*.

In Nederland is men al druk bezig geweest met biodiversiteit binnen de agrarische sector. Dit is te lezen in documenten zoals bijvoorbeeld: *'Biodiversiteit werkt voor mens voor natuur voor altijd'*. Dit beleidsplan betreft biodiversiteit van het ministerie Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit. Ook *'Het Plattelandsontwikkelingsprogramma 2007-2013'* (ook wel *'POP2'* genoemd) is een stuk waarin de biodiversiteit binnen de landbouw een belangrijke rol speelt.

Op dit moment wordt er aan een *'POP3'* (*Plattelandsontwikkelingsprogramma 2013 -2017*) gewerkt. POP 3 wordt gemaakt om maatregelen en acties voor de doelstellingen vanuit de EU vorm te geven, dit is dus een vervolg op het GLB.

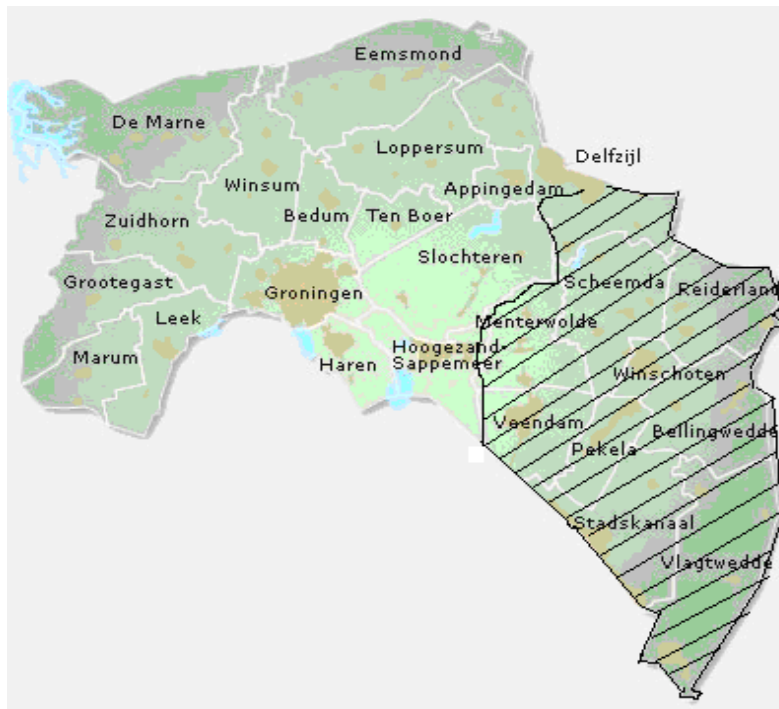
Echter wordt het nieuwe GLB pas medio 2013 vastgesteld, waarna POP 3 vermoedelijk pas in 2014 in werking kan treden (*Regiebureau. 2012*).

1.1 ANOG

De Agrarische Natuurvereniging Oost Groningen (ANOG) is opgericht in 2003. ANOG is een vereniging die zich inzet voor het ontwikkelen en ondersteunen van agrarisch natuurbeheer in de regio Oost Groningen. De ANOG bestaat uit ruim 330 leden waarvan het merendeel akkerbouwers is. (ANOG. 2012).

‘ANOG richt zich met haar activiteiten primair op het behoud en herstel van de leefgebieden van zowel broedende als overwinterende akkervogels in haar werkgebied. In het kader van het provinciale Subsidiestelsel Natuur- en Landschapsbeheer (SNL) volgt ANOG hierin een gecombineerde aanpak van beheer- en inrichtingsmaatregelen voor samenhangende leefgebieden op basis van door Provincie Groningen goedgekeurd collectief beheerplan. De provincie heeft ANOG benoemd tot ‘gebiedscoördinator collectief agrarisch natuurbeheer’ voor haar werkgebied. Dit houdt praktisch gezien in dat de ANOG coördineert en overlegt met provincie, agrariërs, en deskundigen waar akkernatuur wordt aangelegd en hoe het wordt beheerd, in een voor ieder zo optimaal mogelijk collectief beheerplan en leefgebiedenkaart’ (bron: ‘*Projectplan collectief beheer Oost-Groningen 2011-2013-in het kader van de Subsidie Demonstratieprojecten Collectief beheer*’). Hiervoor werkt ANOG samen met een verscheidenheid aan instanties, enkele voorbeelden zijn: ministerie van Economische zaken Landbouw & Innovatie (EL&I), Landschapsbeheer Groningen en Werkgroep Grauwe Kiekendief (ANOG. 2012).

Het werkgebied van de ANOG is op te delen in 3 deelgebieden: de Veenkoloniën, het Oldambt en Westerwolde. Hierbij is het Oldambt voornamelijk een klei/veengebied. De veenkoloniën is voornamelijk een zandgrondengebied (veen is in de loop van de jaren uit de bodem verdwenen). Westerwolde bestaat uit wat meer bosrijkere gebieden, waarbij de gronden voornamelijk bestaan uit veen en heidegronden (ANOG. 2009). Het werkgebied waar ANOG opereert is in figuur 1 weergegeven.

Figuur 1: werkgebied ANOG (bron: ANOG. 2009)

1.2 Kenniswerkplaats regio 'De Veenkoloniën'

Een werkplaats is een kennisplatform tussen onderwijs, bedrijfsvoering, onderzoekers en overheid. Door middel van samenwerking op regionaal niveau wordt gewerkt aan oplossingen voor regionale vraagstukken. In het bedrijfsleven en bij de overheid zijn vaak allerlei praktische vraagstukken die men graag opgelost ziet. Deze vraagstukken worden dan bij de werkplaats neergelegd die vervolgens de juiste personen zoekt om deze op te lossen. De focus van de werkplaats is regionale gebiedsontwikkeling waarbij de vraagstukken en projecten altijd kennisintensief zijn. Het gaat om kennis te ontwikkelen, toepassen, evalueren en verspreiden. (*Kenniswerkplaats.eu. 2012*).

Kenniswerkplaats regio Veenkoloniën is een van de vijftien werkplaatsen in Nederland. Kenniswerkplaats regio Veenkoloniën zal in dit project met name een faciliterende rol spelen. Zo worden voor dit project via de kenniswerkplaats enkele deskundigen benaderd

1.3 Problematiek/Aanleiding

ANOG wil graag bijdragen aan het nieuwe 'vergroeningsbeleid' vanuit de EU. De ANOG wil door middel van een landelijk pilotproject de komende 2 jaar verdieping en verbreding geven aan vergroening. Daarvoor is nader onderzoek nodig naar de in- en outs van de mogelijkheden van het vergroenen binnen de landbouw. Daarnaast is de vraag hoe een dergelijk plan organisatorisch past binnen de ANOG en het toekomstige beleid van het ministerie van EL&I en de EU. De ANOG wil graag de grenzen van het haalbare onderzoeken om aldus invloed te kunnen uitoefenen op de inhoud en vorm van het landelijke beleid.

1.4 Doelstelling

Doel van dit onderzoek is om de ANOG de mogelijkheden en kansen te tonen die er liggen betreffende het nieuwe GLB en de pilot, als ook om aan te geven waar het wellicht procestechnisch/organisatorisch beter kan.

De doelstelling is dus een tweeledig advies geven.

Een waarbij de kansen worden benadrukt van de huidige vergroeningspakketten die de ANOG nu aanbiedt en om daar maatregelen aan toe te voegen indien nodig.

Twee is aan te tonen waar de sterke punten als wel de verbeterpunten liggen van de ANOG op organisatorisch gebied als wel procestechnisch bij toekomstig beleid/ projecten zoals de Landelijke GLB pilot.

1.5 Onderzoeksvragen

Hieronder staan de onderzoeksvragen betreffend dit onderzoek.

Hoofdvraag

Hoe kan ANOG voor haar leden vanaf 2013 inspelen op het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouw Beleid ten behoeve van vergroening in de landbouwsector in Oost Groningen?.

Deelvragen Thema 1: Beleidskader

- **1.1 Wat is het nieuwe landbouw en biodiversiteit beleid vanuit de EU?**
 - 1.1.1 Wat zijn de doelen en visies ten opzichte van de biodiversiteit?
 - 1.1.2 Welke maatregelen worden genoemd om dit te behalen?
 - 1.1.3 Wat voor ruimte is er voor de lidstaten?
 - 1.1.4 Wat voor financieel plaatje zit hieraan?
- **1.2 Wat is/wordt het nieuwe Gezamenlijke Landbouw Beleid (GLB) van Nederland?**
 - 1.2.1 Wat zijn de doelen en visies ?
 - 1.2.2 Welke maatregelen worden genoemd om dit te behalen?
 - 1.2.3 Wat voor financieel plaatje zit hieraan?
 - 1.2.4 Wat is de verandering ten opzichte met het huidige GLB?

Deelvragen thema 2: Vergroening

- **2.1 Wat is vergroening?**
 - 2.1.1 Wat wordt beschouwd als vergroening volgens Europees beleid?
 - 2.1.2 Wat zijn de randvoorwaarden voor vergroening?
- **2.2 Wat zijn de maatregelen om te vergroenen?**
 - 2.2.1 Zijn er ook voorbeeldprojecten van vergroening?
 - 2.2.2 Kunnen deze voorbeeldprojecten gebruikt worden voor de ANOG? (zijn ze vergelijkbaar met de situatie in Oost Groningen?)
- **2.3 Wat zijn de effecten van deze maatregelen op de bedrijfsvoering van de boeren in Oost Groningen (Agrarische sector)?**
 - 2.3.1 Wat is de huidige bedrijfsvoering van de boeren in Oost Groningen?
 - 2.3.2 Wat zijn de veranderingen die plaats kunnen vinden binnen de bedrijfsvoering van de boeren door vergroening toe te passen?
- **2.4 Wat zijn de meningen van boeren vanuit Oost Groningen wat betreft vergroening en de maatregelen en effecten hiervan?**

Deelvragen thema 3: De rol van ANOG binnen de landbouw Oost Groningen

- **3.1 Wat is de huidige rol van ANOG binnen de landbouwsector in Oost Groningen?**
- **3.2 Wat zijn de kansen voor ANOG betreffende de vergroeningsmaatregelen op het gebied van de landbouwsector Oost Groningen**
 - Welke criteria zijn van belang om de gestelde kansen te evalueren?

2 Onderzoeksmethodiek

In dit hoofdstuk wordt per deelvraag de methodiek beschreven om een antwoord te kunnen geven op die deelvraag en zo dus uiteindelijk antwoord te krijgen op de hoofdvraag.

2.1 Thema 1: Beleidskader

Bij het thema beleidskader wordt de achtergrond geschetst wat er politiek en beleidsmatig speelt bij de overheden betreft biodiversiteit, landbouw en vergroening. Bij het thema horen 3 deelvragen met elk weer bijbehorende sub vragen.

Deelvraag 1.1 Wat is het nieuwe landbouw- en biodiversiteit beleid vanuit de EU?

Om in beeld te krijgen wat er Europees speelt, is het van belang om uit te zoeken wat voor beleidsplannen de EU heeft opgesteld betreft de biodiversiteit met betrekking tot de landbouw. Om antwoord te kunnen geven op deze deelvraag wordt er literatuur onderzoek gedaan, met de focus op Europese stukken. Een goed voorbeeld van een belangrijk document is *'Our life insurance, our natural capital: an EU biodiversity strategy to 2020'*. Naast de literatuur studie wordt er ook kwalitatief (veld) onderzoek gedaan in de vorm van een interview/gesprek met een deskundigen op het gebied van Europese/nationale wetgeving vanuit de gemeente/provincie of andere instantie. Dit wordt gedaan om de resultaten vanuit het literatuuronderzoek te verifiëren en om de opinies en reacties te peilen vanuit overheidsinstanties wat betreft het nieuwe beleid. De nadruk wordt met name gelegd op biodiversiteit, aangezien ANOG zich wil toeleggen op vergroening in de landbouw. Vergroening wordt als maatregel beschouwd om de biodiversiteit te behouden en/of te laten groeien.

Sub vragen die helpen om de deelvraag te beantwoorden, zijn hieronder weergegeven.

Sub vraag 1.1.1 Wat zijn de doelen en visies ten opzichte van de biodiversiteit?

Sub vraag 1.1.2 Welke maatregelen worden genoemd om dit te behalen?

Sub vraag 1.1.3 Wat voor ruimte is er voor de lidstaten?

Sub vraag 1.1.4 Wat voor financieel plaatje zit hieraan?

Deelvraag 1.2 Wat is/wordt het Nieuwe Gezamenlijke Landbouw beleid (GLB) van Nederland?

Het Europees beleid is toonaangevend voor de Nederlandse wetgeving doordat Nederland een lidstaat is van de Europese Unie. Echter is het Europees beleid vaak een kaderbeleid. Dit houdt in dat er visies en doelstellingen worden weergegeven zonder er strikte maatregelen aan te binden. Hierdoor hebben de lidstaten elk de vrijheid om eigen maatregelen en wetten in te vullen om zo de doelstelling van het Europees beleid te behalen.

Daarom is het van belang om naast het Europees beleid ook het Nederlandse beleid ten opzichte van biodiversiteit gericht op de landbouw te onderzoeken. Dit wordt net als bij de eerste deelvraag gedaan door literatuur studie als wel door gesprekken/interviews met deskundigen op gebied van het Nederlandse beleid. Ook hier ligt de focus weer op de biodiversiteit. De sub vragen die bij deze deelvraag horen zijn hieronder weergegeven.

Sub vraag 1.2.1 Wat zijn de doelen en visies?

Sub vraag 1.2.2 Welke maatregelen worden genoemd om dit te behalen?

Sub vraag 1.2.3 Wat voor financieel plaatje zit hieraan?

Sub vraag 1.2.4 Wat is de verandering ten opzichte met het huidige GLB?

2.2 Thema 2: Vergroening

Het thema vergroening binnen dit onderzoek richt zich op wat vergroening nu daadwerkelijk is, hoe komt vergroening tot stand en wat zijn de effecten hiervan. Daarnaast is het belangrijk wat de mening van de boer over vergroening is. Dit om te kijken wat de mogelijkheden zijn van hun medewerking/aanpassingsmogelijkheden van een wellicht andere bedrijfsvoering. De methodiek van thema twee wordt hieronder weer per deelvraag beschreven.

Deelvraag 2.1 Wat is vergroening?

Om ANOG goed advies te kunnen geven wat betreft hun toekomstige rol van vergroening binnen de landbouw sector in Oost Groningen is het van belang dat er een eenduidige definitie opgesteld wordt voor het begrip 'vergroening'. Zo wordt verwarring binnen het onderzoek voorkomen.

Om tot een goede omschrijving van vergroening te komen wordt er een literatuur studie gedaan en tevens gesprekken/interviews met deskundigen vanuit overheidsinstanties. De literatuur studie wordt gedaan om te kijken of er al een definitie plus randvoorwaarden bestaat betreft vergroening. De gesprekken/interviews zijn om het resultaat van de literatuur studie te verifiëren. Indien er via de betreffende studie geen eenduidig resultaat behaald wordt is het resultaat vanuit de gesprekken/interviews met de deskundigen doorslaggevend.

Deskundigen bestaan uit ecologen en mensen met inhoudige kennis betreft wetgeving/beleid van biodiversiteit (zie ook methodiek deelvraag 1.1 en 1.2.). Ecologen zijn te benaderen via kenniswerkplaats regio de veenkoloniën en natuurorganisaties als Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten en wellicht ANOG zelf.

De sub vragen die bij deelvraag 2.1 horen zijn hieronder weergegeven.

Sub vraag 2.1.1 Wat wordt beschouwd als natuur volgens nationaal beleid?

Sub vraag 2.1.2 Wat zijn de randvoorwaarden voor natuurlijk gebied?

Deelvraag 2.2 Wat zijn de maatregelen om te vergroenen?

Naast een eenduidige definitie van vergroening is het van belang hoe men komt tot vergroening. Dus wat zijn de manieren om vergroening te realiseren.

Om deze deelvraag te beantwoorden wordt er eerst weer onderzoek gedaan door middel van boeken, documenten en rapporten te bestuderen. Hier wordt dan gezocht naar voorbeeldprojecten of maatregelen die kunnen leiden tot vergroening.

Contact met natuurorganisaties en bijvoorbeeld deskundigen op het gebied van vergroening is ook een manier om informatie in te winnen naar projecten betreft vergroening.

Daarnaast lopen er 4 landelijke pilots over collectieve vergroening in de landbouw. ANOG is initiatiefnemer van 1 van deze 4 pilots. Informatie verkrijgen van de andere pilots en dit vergelijken met de pilot van de ANOG kan tot meer inzichten/kennis leiden wat betreft doeltreffende vergroeningsmaatregelen.

Sub vraag 2.2.1 Zijn er ook voorbeeldprojecten van vergroening?

Sub vraag 2.2.2 Kunnen deze voorbeeldprojecten gebruikt worden voor ANOG? (zijn ze vergelijkbaar met de situatie in Oost Groningen?)

Deelvraag 2.3 Wat zijn de effecten van deze maatregelen op de bedrijfsvoering van de boeren in Oost Groningen?

Deelvraag 2.3 is een vervolg op deelvraag 2.2. Nadat er uitgezocht is wat voor manieren er zijn om vergroening tot stand te brengen is het van belang om te kijken wat voor gevolgen dit kan hebben op de bedrijfsvoering van een boer.

Dit wordt gedaan door de huidige bedrijfsvoering van de boeren in Oost Groningen onder de loep te nemen. De methodiek hiervoor is weer tweeledig. ANOG heeft de huidige stand van zaken betreft de boeren al in kaart en digitaal. Door deze bestanden te bestuderen kan de huidige bedrijfsvoering beschreven worden.

Om in beeld te krijgen wat de boeren zelf belangrijk vinden binnen hun bedrijfsvoering, dit ook in combinatie met het nieuwe biodiversiteitsbeleid vanuit de EU en Nederland, zullen er ook weer aantal gesprekken/interviews gehouden worden met de boeren zelf. Gestreefd wordt naar minimaal 5 gesprekken. In verband met tijdsdruk en afhankelijkheid van vervoer zullen dit niet veel meer gesprekken worden. Het gaat hiermee dan ook met name om een algemene indruk. Mocht blijken dat er een te eenzijdig beeld ontstaat, kan er altijd een extra interview gehouden worden.

Deze gesprekken worden zo veel mogelijk regionaal verspreid (Het Oldambt, de Veenkoloniën en Westerwolde). Dit omdat elk deelgebied een ander soort grondtype bezit en dat er in elk deelgebied een ander soort boerenbedrijfstype ligt.

ANOG heeft een database met de contactgegevens van hun leden. Hieruit wordt door de ANOG zelf potentiële boeren aangemerkt waar contact mee opgenomen kan worden. Hierdoor kan er snel een afspraak met de desbetreffende boer worden gemaakt. Deze boeren hebben al enige ervaring met natuurbeheermaatregelen. Door deze handelswijze kunnen er effectievere interviews gehouden worden. Doordat de boeren al ervaringen met ANOG en de maatregelen hebben, hebben de boeren er ook hun mening over kunnen ontwikkelen.

De twee sub vragen die bij het uitzoeken van deze deelvraag van belang zijn, zijn als volgt:

Sub vraag 2.3.1 Wat is de huidige bedrijfsvoering van de boeren in Oost Groningen?

Sub vraag 2.3.2 Wat zijn de veranderingen die plaats kunnen vinden op de bedrijfsvoering van de boeren door vergroening toe te passen.

Deelvraag 2.4 Wat zijn de meningen van boeren vanuit Oost Groningen wat betreft vergroening zelf en de maatregelen en effecten hiervan?

Om ANOG goed advies te kunnen geven in hun (toekomstige) rol binnen het toekomstige beleid op gebied van vergroening in de landbouw is het van belang om te weten hoe de boeren denken over het concept vergroening, de maatregelen en effecten hiervan. Daarnaast kan hun kennis en hun mening nieuwe ideeën en/of aanvullingen geven betreffende de maatregelen van vergroening.

Dit kan met een (boeren)bijeenkomst. Echter, naar verwachting, zal een boer eerder zijn mening prijsgeven bij een 1 op 1 gesprek. Deze gesprekken zijn van belang om de mening van de boer goed weer te kunnen geven wat betreft hun kijk op het vergroeningsconcept en de rol van ANOG hierbij.

2.3 Thema 3: De rol van ANOG op de landbouw Oost Groningen

ANOG wil erg graag meespelen op het gebied van vergroening in de landbouw. Echter weet zij nog niet goed hoe en in wat voor organisatiestructuur dit het beste kan (zie ook hoofdstuk 1.3 'probleemschets'). In thema 3 wordt de rol van ANOG op de landbouw in Oost Groningen geanalyseerd. Tevens wordt ook beschreven wat voor kansen en gevaren ANOG heeft in hun toekomstige rol hierin. Hieronder wordt er weer per deelvraag uitgelegd wat voor methodiek hiervoor gebruikt gaat worden binnen dit onderzoek.

Deelvraag 3.1 Wat is de huidige rol van ANOG in de landbouwsector in Oost Groningen?

Beantwoording van de vraag wat voor rol ANOG momenteel heeft in de landbouwsector zal via interviews en bestudering van interne documenten van de ANOG tot stand komen. Diverse gesprekken zullen er gehouden worden met enkele leden van het bestuur van ANOG. Daarnaast zal er ook met enkele boeren gesproken worden. Dit kan tevens goed gecombineerd worden met de interviews van deelvraag 2.4. Zo worden de boeren niet te veel lastig gevallen in het kader van dit onderzoek.

Deelvraag 3.2 Wat zijn de kansen voor ANOG betreffende de vergroeningsmaatregelen op het gebied van de landbouwsector Oost Groningen

Ook hier worden de landelijke pilots naast elkaar gelegd net als bij deelvraag 2.2, echter wordt bij deze deelvraag de focus gelegd bij het belang en de rol van 'het collectief'. Hoe kan een collectief nu goed insturen op vergroening in de landbouw?

Dit principe wordt ook wel 'benchmarking' genoemd. Benchmarking is een vergelijking waarbij alleen de goede punten/eigenschappen van een product en/of project in het licht worden gebracht. Zodoende kan een volgend project hiervan lering op doen. Dit gebeurt door middel van een interview met bijvoorbeeld een project leider van een andere GLB pilot

Om de kansen, bedreigingen, sterke punten en zwakke punten van ANOG te analyseren betreft haar rol in de landbouw, worden er criteria geselecteerd. Deze criteria worden bedacht op basis van de informatie, verkregen uit beantwoording van de bovenstaande vragen. Deze criteria worden daarna voorgelegd aan het bestuur van ANOG en enkele externe partijen door middel van een tussenpresentatie. Aan de hand van de opgestelde criteria worden de kansen voor ANOG geselecteerd en direct getoetst.

Ook wordt er met boeren gepraat die bij de GLB pilot betrokken zijn. Aan hen wordt de collectieve rol van ANOG besproken. Dus wat doet de ANOG goed en waar liggen de verbeterpunten voor ANOG bij dergelijke projecten?

Dit kan men zien als een evaluatie over de rol van ANOG in dergelijke projecten. ANOG heeft een database met de contactgegevens van hun leden. Hieruit wordt door de ANOG zelf potentiële boeren aangemerkt om mee in contact te kunnen komen. Hierdoor kan er snel een afspraak met de desbetreffende boer worden gemaakt. Deze boeren hebben al enige ervaring met natuurbeheermaatregelen. De subvraag die bij deze deelvraag hoort is als volgt:

Sub vraag 3.2.1 Welke criteria zijn van belang om de gestelde kansen te evalueren?

2.4 Afbakening en producten

Binnen dit onderzoek zijn er een aantal dingen vastgesteld met ANOG en Werkplaats de veenkoloniën. Hieronder de punten waar dit onderzoek betrekking op heeft.

- Eu en Nationaal beleid van biodiversiteit met betrekking tot de landbouw zal worden uitgezocht
- Definitie, maatregelen vergroening en mogelijke effecten op bedrijfsvoering van de boer zal onderzocht worden
- De kansen en mogelijkheden van ANOG wat betreft hun rol van vergroening in de landbouw

De producten die tijdens dit onderzoeken worden afgeleverd zijn

- Plan van aanpak
- Tussentijdse interne presentatie
- Literair (advies) verslag
- Afstudeer presentatie

3 Beleidskader

3.1 Europees beleidskader

In april 2012 heeft het Europees Parlement het 'Our life insurance, our natural capital: an EU biodiversity strategy to 2020' aangenomen. Dit blijkt uit het besluit *'European Parliament resolution of 20 April 2012 on our life insurance, our natural capital: an EU biodiversity strategy to 2020'*

In dit besluit staat dat het Europees Parlement volledig achter het nieuwe Europese biodiversiteitsbeleid staat.

Het beleidsstuk *'Our life insurance, our natural capital: an EU biodiversity strategy to 2020'* heeft als hoofddoelstelling om de biodiversiteitdaling een halt toe te roepen voor 2020. Om deze hoofddoelstelling te bereiken is deze opgedeeld in zes 'targets' (EU. 2012):

1. Het behouden en herstellen van de natuur
2. Het behouden en verbeteren van ecosystemen en ecosysteemdiensten
3. Verduurzaming van landbouw, visserij en bosbeheer
4. Het tegengaan van indringende uitheemse soorten
5. Het bijdragen aan de wereld doelstellingen opgesteld in 'the Convention on Biological Diversity'
6. Bijdragen vanuit andere milieu initiatieven en beleid

De meest belangrijke 'target' wat betreft vergroening in de landbouw is target 3 (zie ook Hoofdstuk 1 *'Introductie'*). Daarbij draagt verduurzaming van de landbouw bij aan de targets 1 en 2: 'het behouden en herstellen van de natuur' als wel bij 'het behouden en verbeteren van ecosystemen en de daarbij horende ecosysteemdiensten' (EU. 2012).

Om target 3 te bereiken heeft het Europees Parlement een aantal maatregelen opgesteld. Deze zijn te vinden in bijlage I *'Doelstelling en maatregelen verduurzaming landbouw, visserij en bosbeheer'*.

Daarnaast staat er in het Europees beleid dat er een hervorming moet komen van het huidige Common Agricultural Policy (CAP), in Nederland beter bekend als het Gemeenschappelijk Landbouw Beleid (GLB), om zo het onderwerp biodiversiteit in dit beleid op te nemen. Daarnaast vindt het Europees Parlement dat de lidstaten meer moeite moeten doen voor het behalen van de hoofddoelstelling opgesteld in *'Our life insurance, our natural capital: an EU biodiversity strategy to 2020'* (EP. 2012) en zal het de lidstaten stimuleren om nauwer met elkaar samen te werken op internationaal, nationaal en regionaal niveau (EU. 2012). Hierbij speelt het GLB een belangrijke rol.

Hoofddoelstellingen van het GLB zijn (EC. 2011):

1. Een rendabele voedselproductie
2. Een duurzaam beheer van de natuurlijke hulpbronnen en klimaatacties
3. Een evenwichtige territoriale ontwikkeling

Om deze doelstellingen te bereiken worden de 2 pijlers (zie hoofdstuk 3.2. *'Gemeenschappelijk Landbouw Beleid'*) van het huidige GLB gehandhaafd maar wel aangepast.

3.2 Gemeenschappelijk Landbouw Beleid

De EU spendeert momenteel € 57 miljard aan het GLB. Hiervan is € 43 miljard voor directe steun aan de landbouw (1^e pijler) en € 14 miljard voor plattelandsontwikkeling (2^e pijler) (Osinga, K.J. 2012 en Jongeneel, R. Et al. 2012).

De EU wil het huidige GLB budget ,€ 57 miljard, met 5% verhogen maar nominaal houden. Het budget zal dus niet gecorrigeerd worden aan de hand van inflatie (Osinga, K.J. 2012).

De eerste pijler kan men zien als een EU landbouwgarantiefonds waarbij de financiering komt vanuit de EU (Regiebureau. 2012). Momenteel krijgen boeren deze financiering op basis van hun productie. Dit staat bekend als de agrarische bedrijfstoelagen.

De Europese Commissie (EC) wil vanaf 2013 een nieuw betalingssysteem hanteren wat betreft de directe inkomenssteun voor pijler 1. Namelijk het Basis Betaling Stelsel (BBS) (Jongeneer, R. 2012 & A.M. van Doorn et. al 2012). Dit houdt in dat elk van de lidstaten in 2019 voor elke regio een vast bedrag per hectare heeft vastgesteld wat een boer kan ontvangen als directe steun. Hier komt bij dat de EC de verschillen van de bijdrage per hectare tussen de lidstaten wil verkleinen. Lidstaten met een bedrag lager dan 90% van het gemiddelde in de EU, zullen hierdoor meer financiële steun ontvangen vanuit het GLB en landen met een bedrag hoger dan 90% van het gemiddelde van de EU, zullen minder financiële steun ontvangen vanuit het GLB.

Nederland krijgt vanuit de Europese unie voor 2013 naar verwachting ongeveer 830 miljoen euro voor directe betalingen.

Tabel 1 (bron: GLB-hervorming 2014 Effecten van toeslagvarianten voor de Nederlandse landbouw, LEI-rapport 2012-2014, 2271000129) geeft een verwachting weer hoeveel geld Nederland krijgt voor het GLB voor directe betalingen.

Tabel 1 Nederlands inkomen betreft directe betalingen (pijler 1) GLB

Nationaal plafond Nederland genoemd in Artikel 6 (bedragen in mln. euro)						
Jaar	2014	2015	2016	2017	2018	2019 e.v. jaren
Nederland	807,0	792,1	777,3	762,5	762,5	762,5
Bron: Annex 3 van het Commissievoorstel 2011/625 final.						

Voor Nederland ligt de schatting dat een boer €275 per jaar per hectare kan ontvangen aan directe landbouwsteun, dus vanuit het BBS. (Jongeneel, R. et al. 2012 & interview A.M. van Doorn & R. Schrijver, zie bijlage VII).

3.2.1 Vergroening 1 pijler

Bij het nieuwe GLB is 30% van de 1^e pijler bestemd voor vergroeningstoeslagen, ook wel groene bedrijfstoelage genoemd (Bleeker, H. 2011; A.M. van Doorn et al. 2012 & Regiebureau. 2012). Deze komen boven op de genoemde bedrijfstoelagen van het BBS. Daarnaast is het zo dat als boeren niet aan de vergroeningsvoorwaarden voldoen, ze naast de vergroeningsteun ook gekort kunnen worden op de directe steun vanuit het BBS

Boeren die ook recht willen hebben op de vergroeningstoeslagen vanuit de 1e pijler moeten aan bepaalde voorwaarden voldoen. Deze zijn hieronder weergegeven. Biologische boeren, tuinders en boeren met gebieden in Natura 2000 gebieden hebben sowieso recht op deze bijdrage (Bleeker, H. 2011; Osinga, K.J. 2012 & Jongeneel, R. et al. 2012).

Minimaal drie gewassen bij een bedrijfsoppervlak van minimaal 3 hectare

De boer moet op zijn bedrijf een bouwplan of diversificatie toepassen. Dit houdt in dat er minimaal 3 gewassen van minimaal 3 hectare op het bedrijf aanwezig moeten zijn. Van deze drie gewassen mag geen gewas minder dan 5 procent en meer dan 70 procent in beslag nemen van het grondgebruik van de boer. Bij boeren met alleen maar 'blijvend grasland' is deze voorwaarde niet van toepassing.

Grasland

Een boer die zijn land aanduidt als 'blijvend grasland' mag 5 jaar lang geen ander gewas telen in plaats van gras. Her inzaaien van gras mag wel.

7 procent minimaal ecologisch focusgebieden

Boeren moeten minimaal 7 procent van het bedrijfsoppervlak invullen als ecologisch focusgebied (EFA). Deze voorwaarde geldt niet voor 'blijvend grasland'.

Ecologische focusgebieden zijn gebieden die zijn aangeduid (bij het bouwplan) als landbouwgrond maar waarop geen productie plaats vindt. Dus niet producerende landbouwgrond.

Deze stukken grond moet men dan gebruiken voor ecologische doeleinden.

De vergroeningsbijdrage die een boer kan ontvangen, mits deze aan de bovenstaande eisen voldoet, zal maximaal rond de €135 per hectare per jaar bedragen (A.M. van Doorn et al. 2012 & Immenga D.J. et al. 2012).

Bij deze 'directe betalingen' wordt nog steeds gewerkt met het principe 'Cross Compliance'. Dit houdt in dat de basiswetregels betreffende milieu, omgeving en dierenwelzijn nog steeds in acht worden genomen. Daarnaast wordt er voorgesteld om Kaderrichtlijn water en Richtlijn Duurzaam gebruik van Gewassenbeschermingsmiddelen aan de Cross Compliance toe te voegen (Jongeneel, R. 2012).

Uitgangspunten onderhavig onderzoek

Binnen de 1^e pijler zal dit onderzoek zich voornamelijk richten op de EFA maatregel. Dit omdat het werkgebied van de ANOG vooral om akkerbouw gaat en dus weinig of geen 'blijvend grasland' heeft. Daarnaast kunnen (boeren)collectieven met de juiste aansturing een belangrijke rol spelen voor een goede ruimtelijke samenhang tussen EFA's zodat de EFA maatregel doelgericht toegepast kan worden voor het maximale ecologische (positieve) effect (A.M. van Doorn et al. 2012).

Ecological Focus Area's

De definitie van EFA is te vinden in het wetsvoorstel betreft de directe betalingen van de EC. Deze luidt als volgt:

Article 32

Ecological focus area

1. Farmers shall ensure that at least 7 % of their eligible hectares as defined in Article 25(2), excluding areas under permanent grassland, is ecological focus area such as land left fallow, terraces, landscape features, buffer strips and afforested areas as referred to in article 25(2)(b)(ii).

2. The Commission shall be empowered to adopt delegated acts in accordance with Article 55 to further define the types of ecological focus areas referred to in paragraph 1 of this Article and to add and define other types of ecological focus areas that can be taken into account for the respect of the percentage referred to in that paragraph.

Volgens het Alterra rapport 'Vergroening van het GLB door Ecological Focus Area's; Verkenning van doelen, randvoorwaarden, kosten en baten' kun je de EFA dan als volgt beschrijven:

"Een gedeelte van het areaal subsidiabele landbouwgrond dat, al dan niet tijdelijk, niet gebruikt wordt voor agrarische productie, maar bestemd is voor ecologische doeleinden.

Bij de invulling van de maatregel gaat het dan om grond die bovenwettelijk ingericht is en gebruikt wordt als ecologische zone. Verplichte teeltvrije zones zoals vastgesteld in het lozingenbesluit vallen hier dus niet onder, want die zijn opgenomen onder de Cross Compliance randvoorwaarden."

De vergroeningspremie van maximaal €135 wordt over het hele bedrijfsareaal uitgekeerd, dus niet alleen over de EFA hectares. Deze premie is bedoeld als compensatie voor gedeelde kosten voor het niet gebruiken van de landbouwgrond voor de productie. De premie is niet bedoeld voor bijkomende beheerkosten. Deze bijkomende beheerskosten zouden volgens het nieuwe GLB dan uit de 2^e pijler moeten komen.

De directe betalingen vanuit pijler 1 zijn niet bedoeld voor de eigenaar van de grond maar bestemd voor de gebruiker van de grond, in dit geval de boer die het land gebruikt.

Uit het Alterra rapport: 'Vergroening van het GLB door Ecological Focus Area's; Verkenning van doelen, randvoorwaarden, kosten en baten' komt voort dat de financiële compensatie betreft productderving voor de 7% EFA voorwaarde voor alle soorten agrarische bedrijven gunstig uitvallen.

Uitgangspunten onderhavig onderzoek

Het is nog onduidelijk waar de 7% EFA's waar over gesproken wordt, betrekking op heeft. Een aanname binnen dit rapport is dat de 7% betrekking heeft op het landbouwoppervlak waarover nu de directe steun valt. In bijlage II is te vinden wat hier onder valt (A.M. van Doorn et al. 2012). Daarnaast is het niet de bedoeling dat boeren en/of collectieven natuurland aankopen om zo aan de 7 % EFA oppervlakte te komen.

3.2.2 2^e pijler

De 2^e pijler is een EU landbouwfonds voor plattelandsontwikkeling. Denk hierbij aan fysieke investeringen, biologische landbouw en compensatie voor natuurlijke beperkingen. Ook het krijgen van een maatwerk (duurzaamheids label voor boeren) zou hieronder kunnen vallen.

Het huidige GLB is opgesplitst in 4 assen (*Regiebureau. 2012*):

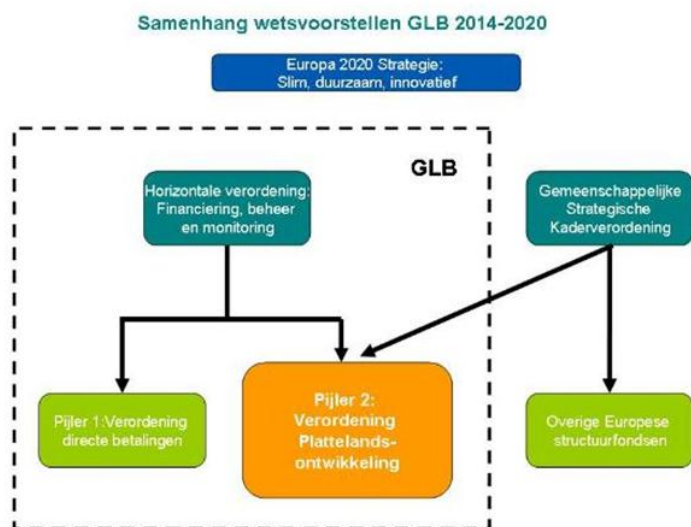
- Versterken van de landbouwsector
- Verbeteren van de natuur en het milieu
- Verbeteren leefbaarheid op het platteland en de diversificatie van de plattelandseconomie
- LEADER (Liaison Entre Actions de Développement de l'Économie Rurale)

Deze assen zijn ook ingebed in het huidige nationale plattelandsontwikkeling plan 2007-2013 (POP2). Informatie betreft POP2 is te vinden in het document: 'Plattelandsontwikkelingsprogramma 2006-2013 voor Nederland (POP2) versie 8.0'.

In het nieuwe GLB worden de 4 assen losgelaten, maar ligt de focus op collectieve samenwerking. Er is ruimte voor pilots. Regionale en nationale collectieven en netwerken wat betreft het GLB worden gesteund en het LEADER concept en wordt gecontinueerd. (*Regiebureau. 2012 & EC. 2011*). Voorstel is ook om de financiering voor het actief natuur beheer en monitoring van gebieden voor ecologische doeleinden uit de 2^e pijler te halen (*EC. 2011*).

Bij het nieuwe GLB komt het geld voor de 2^e pijler deels vanuit de EU maar ook deels vanuit de lidstaten (*Regiebureau. 2012*).

Daarnaast wordt de besteding afgestemd op de 1^e pijler als ook met vier andere Europese Structuurfondsen. Figuur 2 laat de onderlinge samenhang zien tussen de twee pijlers, organisatie en verordeningen betreft het nieuwe GLB.

Figuur 2: Samenhang nieuwe GLB 2014 – 2020 (bron: www.regiebureau-pop.eu)

Uitgangspunten onderhavig onderzoek

In dit rapport wordt binnen het 2^e pijler beleid vooral gelet op maatregelen die van belang zijn voor behoud en bevordering van de biodiversiteit en collectieve samenwerking.

In bijlage III zijn artikelen te vinden die hieronder vallen.

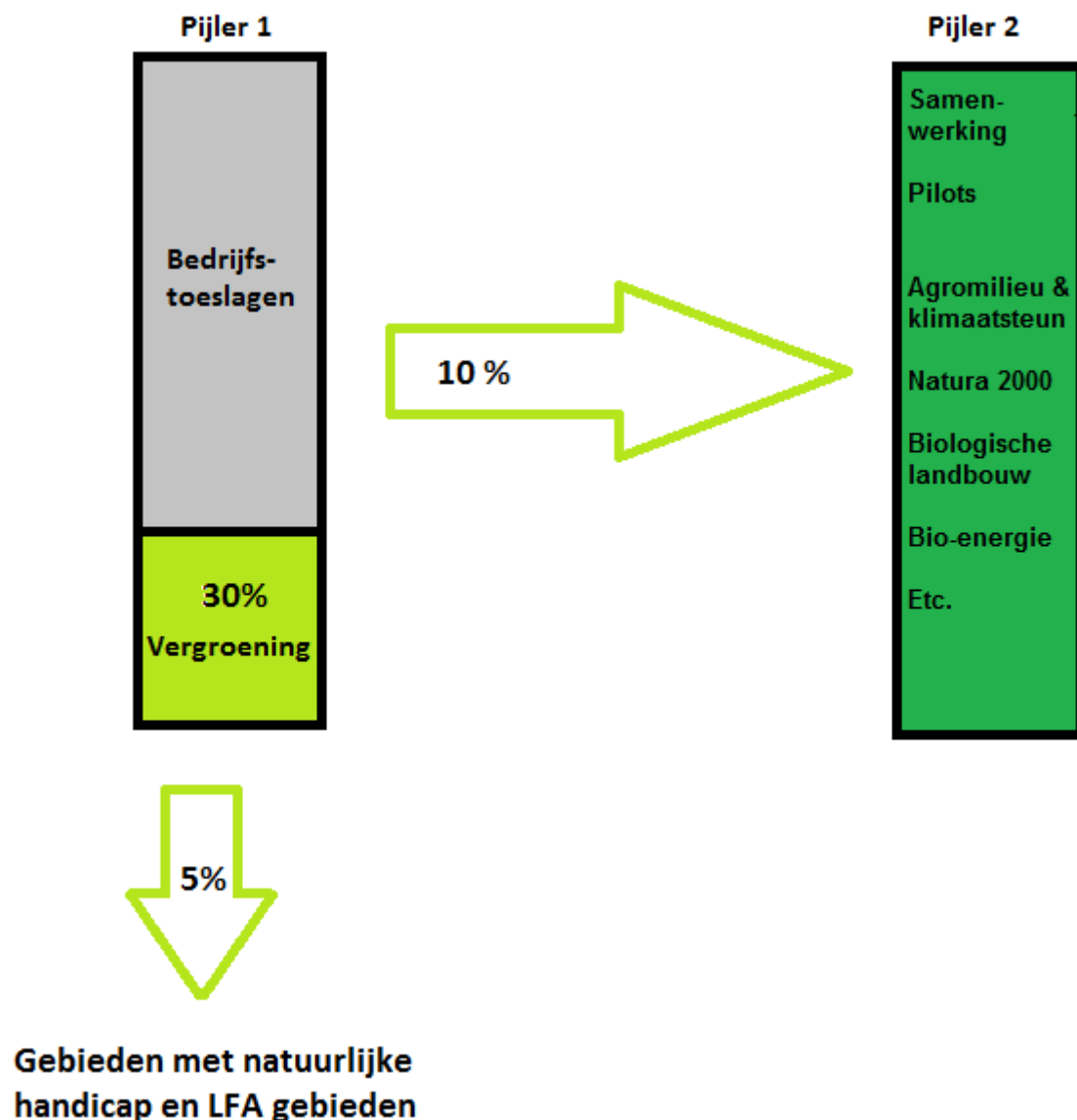
In bijlage IV is een voorstel te vinden voor de betalingen betreft de maatregelen uit pijler 2. Dit voorstel komt uit: 'Voorstel voor een VERORDENING VAN HET EUROPEES PARLEMENT EN DE RAAD inzake steun voor plattelandsontwikkeling uit het Europees Landbouwfonds voor

Plattelandsontwikkeling (ELFPO)'. Hierin staan steunbedragen die een boer of een collectief kan ontvangen voor bepaalde maatregelen.

Pijler 1 samen met Pijler 2

Tussen de twee pijlers bestaat ook nog een samenhang. Tien procent van het budget vanuit de 1^e pijler mag worden overgeheveld naar de 2^e pijler, indien de lidstaat dit nodig acht. Daarnaast mag vijf procent van de het 1e pijlerbudget nog extra gaan naar gebieden met een natuurlijke handicap (Regiebureau. 2012). Dit houdt in dat gebieden waarbij het natuurlijk beheer dusdanig wordt bemoeilijkt door de natuurlijke eigenschappen van het gebied (voorbeeld: gebieden waarbij de boer, machines en/of vee alleen kan bereiken per boot) extra geld kunnen krijgen vanuit de 1^e pijler. Ook de Less Favored Area's (LFA gebieden) vallen hieronder . Het totaal van deze gebieden mag niet groter zijn dan tien procent van het nationaal oppervlak (Jongeneel, R. 2012). Deze tien en vijf procent wordt dan afgetrokken van het budget van de bedrijfstoelagen (BBS).

In figuur 3 is de samenhang tussen de twee pijlers te zien.

Figuur 3: Pijler 1 en 2 met samenhang hierbij zijn de groene pijlen mogelijke overhevelingen

4 Vergroening

4.1 Concept vergroening

De Europese Commissie stelt in het nieuwe GLB voor dat er vergroening komt binnen de landbouw om zo de biodiversiteitsdaling te stoppen voor 2020 (zie ook Hoofdstuk 1 'Introductie' en hoofdstuk 3.1 'Europees beleidskader'). Maar wat is nou precies vergroening?

Om een duidelijk beeld te krijgen wat men onder vergroening verstaat is het van belang om een eenduidige definitie te hebben voor vergroening in de landbouw.

In hoofdstuk 3.2 'Gemeenschappelijk Landbouw Beleid' valt de definitie van vergroening onder de EFA regeling. De definitie van vergroening volgens de EFA luidt: *Een gedeelte van het areaal subsidiabele landbouwgrond dat, al dan niet tijdelijk, niet gebruikt wordt voor agrarische productie, maar bestemd is voor ecologische doeleinden.*

Aandachtspunt en kans:

Bij Agrarische Natuur Verenigingen (ANV's) is de definitie van vergroening breder. Als hier gesproken wordt over vergroening wordt vaak actief natuurbeheer bedoeld.

De definitie binnen een ANV van vergroening zou dan zijn: actief natuurbeheer in de landbouw wat bijdraagt aan verhoging van de biodiversiteit.

Deze laatste definitie is alweer een stap verder dan de definitie van vergroening vanuit het GLB. De definitie vanuit het GLB richt zich op realisatie van grond voor ecologische doeleinden. Bij de definitie van ANV's worden deze gronden ook op een ecologische manier beheerd. Beide definities hebben wel met elkaar te maken in het kader van het GLB. Realisatie van grond voor ecologische doeleinden is namelijk een punt voor pijler 1 en natuurbeheer is een punt voor pijler 2 in het GLB.

Een koppeling van beide zou dan ook groot ecologisch gewin kunnen opleveren (A.M. van Doorn et al. 2012). Op basis hiervan worden deze twee definities in dit onderzoek gekoppeld.

In dit onderzoek wordt de definitie voor vergroening in de landbouw dan ook:

Landbouwgrond (zoals aangeduid in het bouwplan) die niet meer gebruikt wordt voor landbouw productie maar die wordt gebruikt voor ecologische doeleinden. Dus niet producerende landbouw grond wat ingezet wordt voor ecologische doeleinden waarop (actief) natuurbeheer plaatsvindt ten bate van de biodiversiteit.

Ecologische doeleinden moeten bijdrage aan behoudt en/of verhoging van de biodiversiteit.

Door de koppeling van beide definities is er een samenhang tussen pijler 1 (voldoen aan de specifieke voorwaarden) en pijler 2 (het uitvoeren van natuurbeheer ten behoeve van de biodiversiteit). Op deze manier kan er effectiever en doelgerichter worden gezocht naar kansen binnen vergroening voor de ANOG, dan als er gericht wordt op slechts een van de twee pijlers. Een grote plus van deze koppeling tussen de twee pijlers is dat het een groter ecologisch effect kan teweeg brengen, dan de twee pijlers afzonderlijk.

4.2 Maatregelen en beheerstypen Vergroening

Over de maatregelen voor vergroening in de landbouw wordt nog hevig gediscussieerd. Echter worden er in dit rapport een paar voorstellen gedaan die mogelijk als vergroeningsmaatregelen gaan gelden nadat het nieuwe GLB is ingevoerd.

Zo zijn voor pijler 1 een aantal vergroeningsmaatregelen, die betrekking hebben op de EFA regeling. En zo zijn er een aantal natuurbeheermaatregelen voor pijler 2. De natuurbeheermaatregelen voor pijler 2 zijn specifiek aangezien het hier meer gaat om het uitvoeren van een beheer.

Vergroeningsmaatregelen van pijler 1 zijn puur gericht op het realiseren van EFA om zo aan de verplichte 7% oppervlakte te komen.

Men haalt het meeste resultaat door de vergroeningsmaatregelen te combineren met de natuurbeheermaatregelen (A.M. van Doorn et al. 2012).

4.2.1 Vergroeningsmaatregelen

Voor Vergroeningsmaatregelen wordt de indeling aangehouden zoals gevonden in: *‘Vergroening van het GLB door Ecological Focus Area's: Verkenning van doelen, randvoorwaarden, kosten en baten’*:

Braaklegging

Landbouwgrond die minimaal 1 jaar niet gebruikt wordt voor productie.

Bovenwettelijke verbreding van verplichte teeltvrije zones en bufferstroken

Een bufferstrook is een strook grond of ondiep water tussen een landbouwperceel en oppervlaktewater waarvan beheer en/of inrichting voor het landbouwperceel zijn aangepast. Hieronder valt bijvoorbeeld aanvullende verbreding van de bemesting- en spuitvrije-zones die verplicht zijn volgens het Lozingenbesluit Open Teelt en Veehouderij (LOTV). Deze zijn doorgaans relatief smal (kleiner dan 50 cm), maar langs zogenaamde ‘Ecologisch waardevolle beken’ zijn ze 5 m breed. Verbreding van deze zones kan toename van de effectiviteit betekenen (voornamelijk reductie van de emissie van nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen).

Akkerranden

Een akkerrand is een strook langs een stuk grond wat gebruikt wordt voor landbouwproductie. Op deze strook wordt geen productiegewas geteeld, niet bemest en wordt er zo weinig mogelijk pesticiden op gebruikt. Een akkerrand heeft vaak een ecologische functie (aantrekken van broedende vogels, reductie van emissie van nutriënten etc.). Je hebt veel soorten akkerranden, afhankelijk van het type beheer. Enkele voorbeelden zijn: Functionele ArgoBiodiversiteit (FAB) randen, randen speciaal voor broedende akkervogels, kruiden en fauna rijke randen, randen met vogelvriendelijke gewassen etc.

Opgaande landschapselementen

Deze maatregel omvat opgaande houten begroeiing die als semi-permanent kan worden beschouwd. Hieronder vallen houtwal en houtsingel, elzensingel, bossingel en bosje, knip- of scheerheg, struweelhaag, struweelrand, hakhoutbosje, griend, bomenrij en solitaire boom.

Natuurvriendelijke oevers

Natuurvriendelijke oevers zijn erg flauwe oevers, waarbij de overgang van nat naar droog zo natuurlijk mogelijk is. Dit betekent dat de overgang erg geleidelijk is. Bij te steile oevers kan oevervegetatie zich niet goed vestigen of ontwikkelen, in verband met golfslag. Bij natuurvriendelijke oevers kan dit wel. Ook werken natuurvriendelijke oevers als een (natte) bufferzone.

4.2.2 Huidige Natuurbeheermaatregelen ANOG

Naast vergroeningsmaatregelen (die horen bij pijler 1) bestaan er ook natuurbeheermaatregelen. Deze beheermaatregelen geven het soort beheer aan wat wordt uitgevoerd om een soort natuur (flora en/of fauna) in stand te houden of aan te trekken.

Met name flora kan hierbij goed beheerd worden. De meeste beheertypen zullen dan ook te maken hebben met het beheren van een dergelijk gewas en of kruid.

Hieronder zijn enkele beheertypen weergegeven die al door de ANOG worden toegepast. Al deze natuurbeheermaatregelen zijn in te delen onder het natuurbeheertype *N12.05 Kruiden- en faunarijke akker* van de *'Index Natuur en Landschap Onderdeel natuurbeheertypen (Versie 0.4 15 juni 2009)'*. De omschrijving hiervan is te vinden in bijlage V.

Teelt van 'vogelvriendelijke' gewassen

Teelt van 'vogelvriendelijke' gewassen is teelt van gewassen die gunstig zijn voor vogels. Veelal zullen deze gewassen in de vorm van akkerranden te vinden zijn. Dit omdat deze regeling goed te combineren is met de verplichte bufferzones en omdat de boer vaak deze akkerranden gebiedstactisch goed kan plaatsen.

Hieronder zijn enkele vogelvriendelijke gewassen die de ANOG al heeft geselecteerd als toepasbaar binnen hun werkgebied (bron: *'Projectplan collectief beheer Oost-Groningen 2011-2013-in het kader van de Subsidie Demonstratieprojecten Collectief beheer'*):

- *Karwij* is een tweejarige schermbloemige teelt dat geproduceerd wordt voor het zaad. Dit zaad kan een rijke voeding zijn voor vogels (kwartel, kwartelkoning, paapje). Karwij wordt gezaaid als ondervrucht in wintertarwe en blijft staan in het najaar. Het wordt geoogst in het tweede jaar. Hierdoor biedt het schuilgelegenheid in de winter voor akkervogels, en doordat het de winter overblijft bevordert het de biodiversiteit (bodem en insecten).
- *Luzerne* is vanouds een belangrijk gewas in het Oldambtster bouwplan, maar onder druk komen te staan door de ontkoppeling van gewaspremies. Uit verschillende onderzoeken blijkt dat luzerne (naast tarwe) een belangrijk broedgewas is voor roofvogels zoals de grauwe kiekendief, voor de kwartelkoning en voor zangvogels. Vanaf 2012 wordt naast een volvelds-variant ook actief gestuurd op een randenvariant: inzaai en beheer van een rand van 8 à 9 meter die een netwerk kan gaan vormen met andere luzerneranden. Deze rand kan om een ander gewas heen worden gezaaid of onderdeel uitmaken van een groter luzerneperceel waarvan alleen de rand de winter blijft overstaan. Luzerne wordt normaliter 3 keer geoogst, echter blijft er bij deze maatregel de laatste snede staan in de winter als schuilplaats voor akkervogels, (*interview Sterenborg, N. 2012*).
- *Boekweit* is een uitbundig bloeiend gewas uit de duizendknoopfamilie, met vruchten die hoge gehalten aan meel en eiwit bevatten. Door de bloei komen er veel insecten (bijen, hommels en (zweef)vliegen) op af. Bovendien rijpt het gewas ongelijkmatig af, waardoor er al voor de oogst vruchten op de grond belanden. Het gewas biedt vogels dus veel voedsel.
- *Wintererwt* (op klei) en *lupine* (op lichtere grond) zijn open gewassen die broedgelegenheid en voedsel bieden voor akkervogels. Daarnaast is het voor de agrarische sector een goede eiwitvervanger.

- *Japanse haver* is een moeilijk oogstbaar gewas met veel oogstverliezen. De zaden die verloren gaan zijn nog niet kiemkrachtig (zaaizaad moet een jaar worden bewaard voor de kiemkracht). Deze zaden zijn dus gedurende de hele winter beschikbaar als voedsel voor foeragerende vogels. Het geoogste deel van het gewas kan de akkerbouwer (na 1 jaar bewaring) uitzaaïen voor een nieuwe teelt Japanse haver en/of als groenbemester gebruiken met een positief effect op aaltjes en/of als stuifdek tegen bodemerosie (interview Sterenberg, N. 2012).
- De *braam*. Aanplant en onderhoud van een bramenrand langs een akker biedt bescherming en beschutting aan met name patrijzen, die behoefte hebben aan opgaande begroeiing naar akkerland.

Vogelvriendelijke teelt zal binnen het voorstel vanuit de pijler gaan vallen als agro en milieusteun (zie bijlage III artikel 29). In bijlage IV is een overzicht te vinden hoeveel maximale steun een boer kan ontvangen per gewas per hectare.

Winterstoppel als voedsel voor vogels

Door het niet bespuiten van bestaande winterstoppel tot aan het voorjaar kan een belangrijke bijdrage worden geleverd aan de hoeveelheid wintervoedsel. De maatregel is veel goedkoper dan het bestaande SNL-randenpakket voor wintervoedsel.

Graan morsen

Door bij het oogsten en zaaien van graan express wat te morsen kan dit een voedselbron worden voor akkervogels.

Akkerranden voor broedende akkervogels

Dit type natuurbeheermaatregel valt erg samen met teelt van vogelvriendelijke gewassen. Echter wordt hier alleen gericht op stroken langs productiegronden terwijl bij teelt van vogelvriendelijke gewassen dit ook vol-velds kan gebeuren.

Natte natuur

Door op productiegrond de stukken grond die vaak te nat zijn (waardoor deze grond minder rendabel en minder bewerkbaar is voor gewone productie), een kruidenrijk zaadmengsel in te zaaien wat goed gedijt in natte omstandigheden kan men natte natuur creëren. Deze natte natuur stukken kunnen fungeren als schuilplaats en foerageerplaats voor akkervogels. Door deze maatregel toe te passen kan er een win-win-win situatie ontstaan: de boer heeft minder werk van het land doordat deze het extra werk van de gewone productie op de slechte stukken grond niet meer hoeft te doen. Daarnaast kan de boer door subsidie financieel meer ontvangen dan de productie oplevert op de natte stukken. Ecologisch gezien biedt dit ook kansen door een betere habitat voor bepaalde flora en fauna (denk aan akkervogels en natte planten). Het biedt bovendien op het terrein van het waterbeheer nieuwe kansen om meer water te bergen en vast te houden. Deze lage natte landbouw gronden hebben veelal een veenrijke ondergrond, door ze tijdelijk uit productie te nemen, zal het veen minder oxideren en ook minder snel zakken.

Natte natuur zal vanuit pijler 2 gaan vallen onder agro- en milieudiensten (artikel 29) in verband met de verbetering van habitat voor akkervogels.

Maximale steun zal €450 bedragen, zie ook bijlage IV.

4.3 Criteria kansen beheermaatregelen ANOG

Voor het analyseren van de kansen voor de ANOG betreft de vergroening en natuurbeheermaatregelen zijn er enkele criteria geselecteerd. Met behulp van deze criteria wordt er een lijst van mogelijkheden van de kansen in type natuurbeheer gemaakt. Bij het opstellen van de criteria is er rekening gehouden met de 1^e pijler van het aankomende GLB, de 2^e pijler van het aankomende GLB als wel met de mening van agrariërs binnen het werkgebied van de ANOG.

Criteria 1: 1^e pijler EFA

Vanuit de eerste pijler zijn er 3 voorwaarden gesteld waaraan een boer zich moet houden voordat deze recht heeft op de vergroeningspremie. (zie ook hoofdstuk 3.1 'Europees Beleidskader'). Hiervan is de EFA maatregel de belangrijkste in dit afstudeeronderzoek. Dit omdat het in het gebied Oost Groningen vooral om akkerbouw gaat en er dus weinig of geen 'blijvend grasland' is. Ook de voorwaarde van gewasdiversificatie is nog meer een verantwoordelijkheid van de boer zelf. Daarnaast kunnen (boeren)collectieven met de juiste aansturing een belangrijke rol spelen voor een goede ruimtelijke samenhang tussen EFA's. Zo kan de EFA maatregel doelgericht toegepast worden met het maximale ecologische (positieve) effect (A.M. van Doorn et al. 2012). Zodra 1 van de beheertypen onder de vergroeningsmaatregelen valt zoals genoemd in hoofdstuk 4.2.1 'Vergroeningsmaatregelen' voldoet deze aan dit criterium.

Criteria 2: 2e pijler

Vanuit de 2^e pijler wordt er voornamelijk gekeken naar mogelijkheden waarin de biodiversiteit wordt gestimuleerd door financiële steun. En dan met name maatregelen die van bijzonder belang zijn voor het herstellen, in stand houden en verbeteren van ecosystemen die afhankelijk zijn van de landbouw en de bosbouw en het bevorderen van hulpbronnefficiëntie en steunen van de overstap naar een koolstofarme en klimaatbestendige economie in de landbouw-, de voeding- en de bosbouwsector. Indien een natuurbeheermaatregel onder een van deze artikelen gesteund kan worden, kan dit type beheer een kans kan vormen voor de ANOG en zal het voldoen aan criterium 2. In bijlage IV is te vinden hoeveel steun een dergelijke maatregel kan ontvangen en op basis van welk artikel dit is.

Criteria 3: Welwillendheid boeren

Natuurbeheer en vergroening in de landbouw moet worden uitgevoerd door de boer. Het is dus essentieel dat de boer zelf achter het beheer en de vergroeningsmaatregel staat. Want de boer moet deze zelf uitvoeren. Zodra een boer niet achter een maatregel en/of beheer staat dan zal deze dit niet uitvoeren.

Door middel van interviews wordt er nagegaan of boeren achter beheermaatregelen staan. Zodra dit het geval is voldoet dit type natuurbeheer aan criteria 3.

4.4 Effecten vergroening op beleidsvoering boer

Met het aankomende GLB zal kan er heel wat veranderen qua bedrijfsvoering van de boer. Men moet zich nu veel meer richten op duurzaam boeren ten behoeve van biodiversiteit. Met name de vergroening vanuit de 1^e pijler kan een grote impact hebben op de bedrijfsvoering. Dit doordat er voorwaarden aan de boer worden opgelegd waardoor deze zijn grond anders moet gaan indelen wat effect kan hebben op onder andere het inkomen.

De effecten van natuurbeheermaatregelen vanuit de 2^e pijler zijn wat dat betreft iets minder drastisch. Dit komt omdat de boer zelf kan kiezen of hij deze maatregelen wil uitvoeren. Hierdoor kan de boer dit veel flexibeler inpassen in zijn eigen bedrijfsvoering. De effecten op de bedrijfsvoering van het aankomend GLB worden daarom per pijler kort toegelicht.

1e pijler directe inkomenssteun

Wat betreft de veranderingen vanuit de 1^e pijler zijn er 2 grote veranderingen.

Een is dat de directe inkomstensteun gebaseerd op de productie van de boer verandert naar het Basis BetalingsSysteem. Hierbij krijgt elke boer per regio hetzelfde bedrag per hectare per jaar in plaats van gebaseerd op de productie. Daarnaast zal er ook nog een vergroeningspremie bovenop komen ,zie ook hoofdstuk 3.2 ‘Gemeenschappelijk Landbouw Beleid’.

Financieel gezien zullen de akkerbouwbedrijven er gemiddeld iets beter van worden: zo’n €2000 per jaar meer bij een gemiddeld inkomen van €34.000 (Jongeneel, R. et al. 2012). Het effect op zetmeelbedrijven is echter negatief. Hier gaat zo’n 40% af van de inkomsten, dit zou een inkomstendaling bedragen van bijna €19.000 (Jongeneel, R. et al. 2012).

Vrijwel alle boeren binnen de ANOG hebben een akkerbouwbedrijf waarvan de meeste een combinatie van fabrieksaardappel productie met graanproductie, zie ook bijlage VII voor de interviews met boeren. Hierdoor zullen de effecten van het EU voorstel betreffende de veranderingen ten opzichte van de 1^e pijler veelal financieel tegenvallen. De boeren die meer aardappelen verbouwen ondervinden uiteraard meer inkomstendaling dan boeren die meer graanproductie/bietenproductie hebben.

Door deze factoren zal het gebied (met name de veenkoloniën) een forse inkomstendaling hebben.

In figuur 4 is het effect op inkomen per hectare te zien.

Hieruit blijkt dat in het werkgebied van de ANOG dit ongeveer een inkomstendaling van €200 is per hectare.

2^e pijler natuurbeheer

De effecten van natuurbeheer op de bedrijfsvoering zijn per boer verschillend. Uit de interviews blijkt dat de financiële effecten van natuurbeheer op de bedrijfsvoering in de meeste gevallen de productderving voldoende compenseren. Voor de meeste boeren valt dit positief uit. Dit komt omdat de stukken grond waarop het natuurbeheer plaats vindt, veelal de slechtere stukken grond zijn voor productie. Wel moet er rekening gehouden worden met de huidige verhoging van de graanprijzen. Daardoor vinden de meeste boeren dat de vergoeding ook wel omhoog kan.

Qua arbeidsuren staat het uitvoeren van het natuurbeheer ongeveer gelijk in verhouding met het bewerken van gewone productie. Ook dit is weer per boer verschillend. In gevallen waarbij het onkruid erg de overhand krijgt kost het uitvoeren van het beheer meer tijd (interview Evers, T. 2012 & Groenwold G. 2012), maar in sommige gevallen kost het uitvoeren van het beheer juist minder tijd. Met name bij natuurbeheer op gebieden die voorheen lastig bewerkbaar waren voor productie

(interview boer Wilzing, A. 2012).

Wel blijkt dat de uitvoer van het beheer goed in te passen is in de bedrijfsvoering. Dit komt omdat het maaibeheer niet op de dag precies komt. Dit maakt het natuurbeheer erg flexibel.

Natuurbeheer op landbouwgrond heeft zo zijn ecologische voordelen (habitat vorming voor flora en fauna, minder mestuitrijding en er wordt op dergelijke gebieden minder/niet pesticiden gespoten). Echter heeft het volgens de boeren nadelige effecten voor de grond indien deze weer hergebruikt gaat worden voor productie. Dit komt doordat het onkruid veelal de overhand krijgt door het maaibeheer en het minimaal gebruik van pesticiden. Veel natuurbeheermaatregelen worden afgesloten voor meerdere jaren (van 3 tot 6 jaar). Hierdoor kan onkruid zich goed wortelen in dergelijke gebieden. Wil de boer dit stuk grond hierna weer gebruiken voor productie dan moet deze de grond weer dusdanig meer gaan bewerken om het weer adequaat te maken. Een boer moet dan veel meer pesticiden gebruiken dan normaal om koppige onkruidsoorten te verwijderen. Daarnaast

treedt er bij langdurig natuurbeheer ook verschraling van het land op.

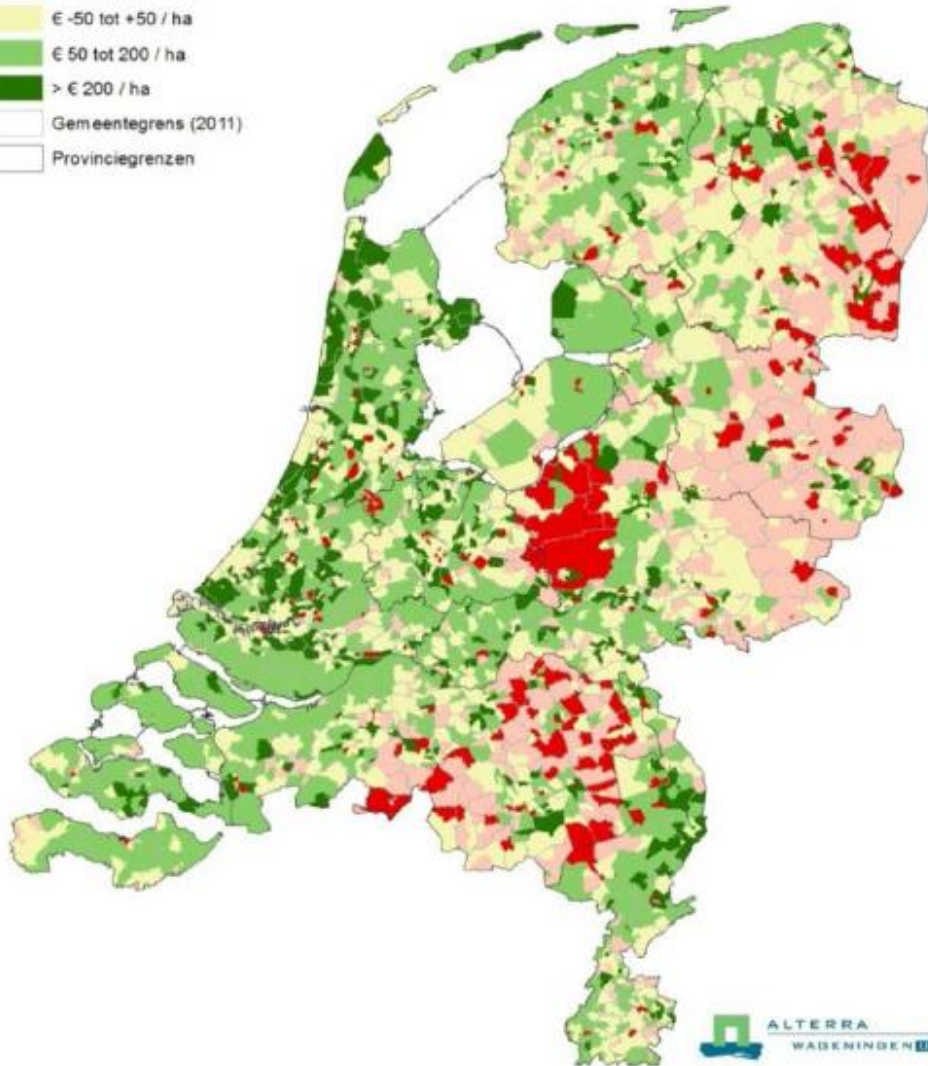

Figuur 2 kleurrijke akkerrand (bron: www.anog.nl/projecten/Leefgebieden/5.html)

Natuurbeheermaatregelen zoals de akkerranden leveren in veel gevallen ook voor het oog een mooi landschap op. Dit heeft te maken met onder andere de aanblik van kleurrijke bloemen. Ook merkt men steeds meer wild op. Dit kan positief bijdragen aan het draagvlak van de akkerbouw.

**Verschilkaart tussen situatie in 2009 en het EU-scenario
(gemiddeld verschil in ontvangen bedrag per hectare
per postcodegebied)**

Verschil van EU scenario met GLB 2009 (€ / ha UAA)

ALTERRA
WAGeningen UR

Centrum Landschap
Auteurs: Rob Smidt, Anne v. Doorn
Bron: Alterra-WUR, ELIS, GLB2009
Datum: Februari 2012

Klassen	Aantal bedrijven	Aantal ha * 1.000	% Totaal budget
< € 200/ha	7.155	128	7
€ 200 - € 50/ha	17.798	429	22
€ 50 - € 50/ha	19.812	544	29
€ 50 - € 200/ha	22.894	687	36
> € 200/ha	4.704	121	6

Figuur 3 verschil van huidige situatie tussen EU voorstel (bron: GLB-hervorming 2014 Effecten van toeslagvarianten voor de Nederlandse landbouw)

4.5 Opinie boeren vergroening en natuurbeheer

Voor de meeste boeren is vergroening meer dan de definitie die genoemd is in hoofdstuk 4.1 ‘Concept Vergroening’. Duurzaam en verantwoordelijk boeren hoort hier ook bij volgens hen. Dit houdt in dat naast grondrealisatie voor ecologische doeleinden en het natuurbeheer hiervan ook innovatie op gebied van groen boeren (zoals nieuwe spuittechnieken waardoor er minder pesticiden nodig zijn) niet moet worden vergeten. Ook merken de boeren op dat de overheid hen al veel milieueisen oplegt. Dit wordt nog wel eens vergeten.

Ook moet de natuur samengaan met landbouw. Nu wordt de natuur vaak opgedrongen ten koste van de landbouw. Daarnaast is het van belang dat de boer zelf kiest of hij mee doet aan natuurbeheer en wat voor soort natuurbeheer. Zodra de wetsvoorstellen vanuit de EC worden goedgekeurd moeten alle boeren zich houden aan de vergroeningseisen. Ze willen echter wel zelf de keuze kunnen maken voor natuurbeheer en op welk stuk grond dit dan gebeurt. Veelal zal dit dan op de mindere productiegronden zijn.

Over biodiversiteit en het concept vergroening in de landbouw verschillen de meningen. Waar de een zegt dat het totaal niet nodig is zegt de ander dat het wel positief is dat de overheid daarmee bezig is.

Wel staat er één punt als paal boven water: natuurbeheer kost geld. Zonder financiële vergoeding zal er ook geen natuurbeheer plaatsvinden. Enkel en alleen bij de echte ‘natuurfreaks’. Daarbij wordt er veelal opgemerkt dat de graanprijs stijgt, terwijl de vergoeding van natuurbeheer hetzelfde blijft. Ook vinden de meeste boeren dat de 7% van de EFA voorwaarde te veel is, hoewel sommige van de geïnterviewden al op deze 7% zitten met hun huidige natuurbeheerpakketten.

Over de huidige natuurbeheermaatregelen zijn de boeren in het algemeen wel vrij positief. Dit heeft met name te maken met een goede vergoeding die ze hiervoor krijgen. Ook speelt flexibiliteit van het beheer en de inpassing hiervan binnen de bedrijfsvoering een rol.

Onkruidbestrijding is wel een groot negatief punt in het geheel. Door de huidige beheermaatregelen zijn de onkruidbestrijdingsmiddelen te beperkt. Hierdoor overwoekert het onkruid (denk aan distels en bijvoet) na een aantal jaar soms de andere planten. Dit kan niet de bedoeling zijn.

Daarnaast zijn de meeste boeren bang dat de grond na afloop van het natuurbeheer weer intensief moet worden bewerkt om het weer tot productiegrond te maken. Dit zal niet erg goed zijn voor de natuur.

Wel vinden de boeren dat natuurbeheermaatregelen, zoals FAB randen, een mooi gezicht kunnen opleveren. Dit werkt positief als draagvlak voor de akkerbouw vanuit de maatschappij. Ook vanuit de boeren zelf verhoogt dit het draagvlak voor natuurbeheer.

Over andere natuurbeheeropties voor op hun land hebben de boeren nog niet echt nagedacht. Dit laten ze liever over aan de ANOG. Wel komt duidelijk naar voren dat het telen van natuurvriendelijke gewassen wat ze tevens kunnen oogsten, denk aan lupine en luzerne, meest favoriet is. Anders gezegd: alternatieve oogst. Deze alternatieve oogst zou wellicht ook gebruikt kunnen worden voor streekproducten, indien dit grootschalig wordt aangepakt. Ook groene stroom, zou via deze alternatieve oogst een optie kunnen zijn. Ook moet (natte) natuurbeheer tijdelijk zijn.

Het merendeel van de boeren ziet er geen heil in om de reststromen (maaisel) van natuurbeheer weer groen te verwerken zoals, vergisting en dergelijke. Dit komt omdat het volgens hen niet rendabel is. Wel zien ze natuurbeheer als een PR mogelijkheid.

4.6 Natuurbeheer en Criteria

In bijlage VI is een tabel te vinden die soorten natuurbeheertypen beoordeelt op basis van Criteria 1, 2 en 3.

In deze tabel zijn vier nieuwe opties (biologisch boeren, landbouwgrond pachten, natuurgrond pachten, alternatieve oogst) toegevoegd.

Akkerranden voor broedende akkervogels is samengevoegd bij teelt van vogelvriendelijke gewassen aangezien het beide gaat om het laten groeien van flora ten behoeve van (akker)vogels.

Uit de tabel blijkt dat teelt van vogelvriendelijke gewassen, natte natuur, slootrandenbeheer, pacht van landbouwgrond en alternatieve oogst aan alle criteria voldoen.

4.6.1 Teelt van vogelvriendelijke gewassen

De teelt van vogelvriendelijke gewassen wordt momenteel al toegepast binnen het werkgebied van de ANOG met zo'n 247 ha (ANOG. 2012). Door deze maatregel op productielandbouwgrond toe te passen, waarbij geen productieoogst vanaf wordt gehaald, valt deze maatregel binnen de EFA voorwaarde vanuit de 1^e pijler.

Daarnaast kan teelt van vogelvriendelijke gewassen ook een rol spelen bij de andere voorwaarde van vergroening uit pijler 1: gewasdiversificatie. Dan moet er wel minimaal 3 hectare van deze teelt op het bedrijf aanwezig zijn en mag dit gewas niet minder dan 5 procent en meer dan 70 procent in beslag nemen van het grondgebruik.

Op basis van artikel 29 *agromilieu- en klimaatsteun* vanuit pijler 2 voldoet deze maatregel ook onder criterium 2. In bijlage IV is te zien hoeveel euro steun er per soort gewas per hectare per jaar ontvangen kan worden.

Voor eenjarige teelten kan dit maximaal €600 steun per jaar per hectare opleveren en voor gespecialiseerde blijvende teelten kan dit tot maximaal €900 opleveren. Tot slot zijn de meeste boeren positief over deze maatregel, indien dit als een tijdelijke natuurbeheermaatregel geldt. Hierdoor voldoet de teelt van vogelvriendelijke gewassen ook aan criterium 3.

4.6.2 Graanstoppel en het morsen van graan

Graanstoppel laten staan voor extra voedsel in de winter voor akkervogels als maatregel, zal niet onder criterium 1 gaan vallen, omdat deze maatregel toegepast wordt op grond waarop wordt geproduceerd. Het morsen van graan bij het zaaien en oogsten zal hier ook niet onder vallen aangezien deze maatregel geen grond realisatie is.

Wel zouden beide maatregelen eventueel kunnen vallen onder artikel 29 *agromilieu- en klimaatsteun*, mits goed onderbouwd.

Bij de interviews is hier niet naar gevraagd aangezien toen al duidelijk was dat deze maatregel niet aan criterium 1 voldeed. Er is dus niet met zekerheid te zeggen hoe de boeren hierover denken.

4.6.3 Natte natuur

Het creëren van natte natuur op landbouwgrond zou ook onder de EFA voorwaarde kunnen vallen zolang hier geen productie op plaats vindt. Zo voldoet dit dus aan criterium 1. Onder het mom van betere habitat en foeragegebied voor akkervogels evenals braakligging van het land valt deze maatregel op basis van artikel 29 *agromilieu- en klimaatsteun* onder criterium 2. Wel zal de financiële steun zeer waarschijnlijk minder zijn dan bij vogelvriendelijke teelt. Het landgebruik zal waarschijnlijk getypeerd worden als 'ander soort landgebruik', zie ook bijlage IV, wat maximaal €450 steun per hectare per jaar oplevert.

Zoals ook in tabel 2 in bijlage VI 'Tabel kansen natuurbeheer op basis van criteria 1, 2 en 3' is op te maken, voldoet deze beheermaatregel deels aan criterium 3. Dit komt omdat het van de boer afhangt of hij deze maatregel wil toepassen op zijn land. Van de 7 geïnterviewde boeren waren er 2 boeren die dit een geschikte beheermaatregel vonden (*interviews Sandee, A. 2012. & Wilzing, A. 2012*). De andere 5 boeren wilden dit niet, daar is hun land te droog voor en dat willen ze graag zo houden. In praktische zin is het voor de laatstgenoemde groep boeren ook niet van nut, daar ze geen natte veenrijke stukken landbouwgrond bezitten/bewerken.

Net als bij de meeste natuurbeheermaatregelen zal deze maatregel vanzelfsprekend bij de boeren op de minst productieve grond worden toegepast. En dan op grond die te nat is om erg productief op te kunnen boeren. Dit zal met name dan gaan om zand/veengronden in de gebieden Westerwolde en de Veenkoloniën. De boeren weten zelf het beste waar deze stukken grond zich bevinden op hun land.

Of deze beheermaatregel dus toegepast kan worden hangt af van de individuele boer en wat voor soort land deze heeft. Een collectieve afspraak tussen de boeren onderling kan een aanzienlijke verbeterstap zijn. Meer over de optie natte natuur in hoofdstuk 5.3.2 '2^e pijler'.

4.6.4 Slootrandenbeheer

Slootrandenbeheer valt volgens hoofdstuk 4.3 'Criteria kansen beheermaatregelen ANOG' onder de EFA voorwaarde. Daarnaast zou dit via artikel 29, *agromilieu- en klimaatsteun*, ook onder criterium 2 vallen. Dit vanwege het creëren van natte bufferzones en het verbeteren van habitat voor waterflora/fauna. In combinatie met akkerranden beheer geeft dit een groot ecologisch gewin (*A.M. van Doorn et al. 2012*). Hier zijn echter gemengde gevoelens over onder boeren. De ene boer vindt dit een geschikte optie terwijl de ander dit ziet als onrealistisch en het meer een taak vindt voor de waterschappen. Wel vinden alle boeren dat bij deze natuurmaatregel de waterafvoer goed blijft. Is dit niet het geval dan zijn de boeren niet bereid om deze natuurmaatregel toe te passen. De meeste sloten rondom de akkerbouwlanden zijn smal (zo'n 2 meter) waarbij het water veelal diep ligt (*interview Wilzing, A. 2012*). Ook zien veel boeren deze maatregel als een permanente maatregel.

4.6.5 Landbouwgrond pachten

Landbouwgrond pachten om deze vervolgens te gebruiken voor natuurbeheer valt uiteraard onder criteria 1 en 2. En aangezien de boeren hiervoor niet hun 'eigen' land hoeven op te offeren is deze ook positief bij criterium 3. Maar het is natuurlijk de vraag van wie en waar je een stuk landbouwgrond kan pachten. Helemaal omdat landbouwgrond in Nederland erg schaars is.

4.6.6 Alternatieve oogst

Het concept 'alternatieve oogst' komt voort uit de gehouden interviews met de boeren. In hoofdstuk 4.5 'Opinie boeren vergroening en natuurbeheer' staat al genoemd dat de meeste boeren graag natuurvriendelijke gewassen telen die ze alsnog kunnen oogsten. Indien je volgens de EFA voorwaarde vanuit pijler 1 geen productie mag oogsten, dan zou dit gaan om alternatieve oogst. Zo kan men bijvoorbeeld via diverse teelten biomassa produceren die groen verwerkt kan worden voor groene stroom. Dit wordt door de overheid ook gesteund via artikel 36 lid 2 h, zie ook bijlage III. Ook kan men denken aan streek producten om zo de streek Oost Groningen te promoten. Of 'alternatieve oogst' ook onder de productie valt is nog onzeker.

Wel worden korte voorzieningslijnen en lokale afzet markten gesteund door de overheid volgens artikel 36 lid 2 e (2^e pijler) zie ook weer bijlage III.

4.6.7 Natuurgebieden pachten

Natuurgebieden pachten zal onder de huidige voorstellen niet voldoen aan criterium 1. Dit omdat de EFA voorwaarde inhoudt dat producerende landbouwgrond ingezet wordt voor ecologische doeleinden. Natuurgebieden zijn geen producerende landbouwgronden, waardoor deze maatregel niet valt onder criterium 1.

Echter door het (natuur)beheer van deze gebieden voldoet deze optie wel aan criterium 2. Met name artikel 29 *agromilieu- en klimaatsteun* en artikel 35 *Bosmilieu- en klimaatdiensten en bosinstandhouding* biedt kansen hiervoor. In bijlage IV is te zien wat voor financiële steun er specifiek voor dergelijke maatregelen te ontvangen valt per hectare per jaar.

4.6.8 Biologische landbouw

Biologische landbouw voldoet aan criterium 1 omdat deze standaard al voldoet aan de vergroeningsplicht (*Bleeker, H. 2011; Osinga, K.J. 2012 & Jongeneel, R. et al. 2012*). Door het telen van speciale gewassen kan biologische landbouw ook voldoen aan criterium 2. Zie voor de maximale financiële steun per hectare per jaar hiervoor bijlage IV. Er blijkt uit de interviews echter, dat biologisch boeren niet kan in het gebied Oost Groningen. Daarvoor is de landbouw te grootschalig, waardoor onkruidbestrijding een te groot probleem wordt. Hierdoor is geen enkele boer bereid over te stappen naar biologisch boeren. En valt biologisch boeren buiten de boot voor criterium 3.

5 Rol van ANOG

5.1 Huidige rol

Het doel van de ANOG is het ontwikkelen en ondersteunen van het agrarische natuurbeheer in Oost Groningen.

Om dit doel te bereiken betreft de ANOG haar leden actief door middel van het organiseren van cursussen, veldexcursies en voorlichtingsavonden. Daarnaast is de ANOG vaak initiatiefnemer en begeleider van natuurbeheer projecten. Ook onderhoudt de vereniging contact met andere natuurbeschermingsorganisaties uit Groningen, Friesland en Drenthe zoals bijvoorbeeld 'de Werkgroep Grauwe Kiekendief'.

De focus binnen de ANOG ligt op bescherming van akkervogels. Het gebied Oost Groningen is ecologisch gezien heel geschikt voor akkerlandvogels en veel minder voor weidevogels. Dit door de open terreinkenmerken van het gebied (ANOG. 2009).

De ANOG is vanaf 2009 fanatiek bezig met Subsidieregeling Natuur en Landschapsbeheer (SNL). Via het SNL is er subsidie beschikbaar voor natuurbeheer, agrarisch natuurbeheer en landschapsbeheer. Zo kan een beheerder van een stuk land een subsidie aanvragen voor een beheerstype of een natuurstype met een looptijd van 6 jaar (SNL. 2012). Als collectief speelt de ANOG hier een coördinerende rol in ten behoeve van de boeren in Oost Groningen.

Zo heeft de ANOG subsidie aangevraagd voor het beheerpakket A01.02.01: 'Bouwland met broedende akkervogels'. Details van de aangeboden SNL pakketten zijn te vinden in 'Collectief beheerplan ANOG (2009)'.

De organisatie binnen de ANOG voor dit project geeft een goed voorbeeld van de huidige rol in het agrarische natuurbeheer binnen Oost Groningen. Hieronder een korte beschrijving over de huidige rol.

Organisatie ANOG (SNL project)

De ANOG is binnen dit project gebiedscoördinator. Een gebiedscoördinator wordt aangesteld door de provincie (in dit geval de provincie Groningen) en zorgt voor de uitvoering van het project en grijpt in indien dit nodig is.

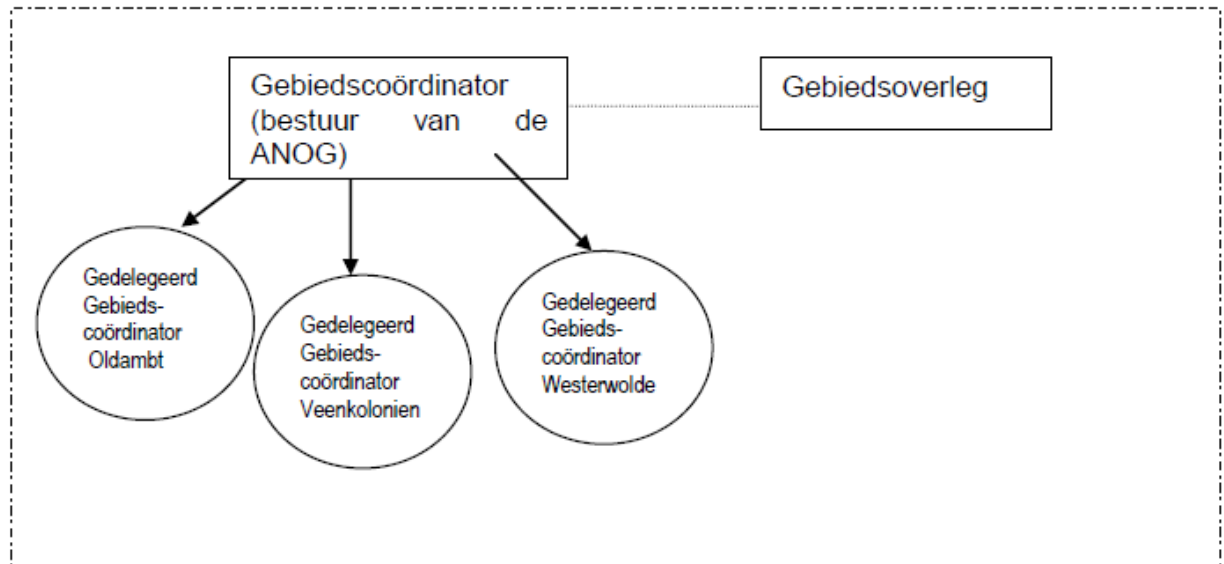
Daarnaast zijn er drie gedelegeerde gebiedscoördinatoren aangesteld. Elk voor een deelgebied (de Veenkoloniën, Oldambt en Westerwolde). Deze gebiedscoördinatoren zijn contactpersonen voor boeren, vrijwilligers en andere partijen. De coördinatoren maken ook de afspraken betreffende de uitvoer van maatregelen en hebben hier supervisie over. De gebiedcoördinatoren bestaan uit bestuursleden van de ANOG.

Er vindt regelmatig een gebiedsoverleg plaats. In dit overleg wordt het gezamenlijk beheer besproken en overlegd of er doelen en/of maatregelen moeten worden aangepast.

Controle betreft naleving van de afspraken gemaakt met de gedelegeerde gebiedscoördinator over het beheer, wordt gedaan door de schouwcommissie van ANOG. De schouwcommissie spreekt deelnemers aan op het moment dat er zaken niet kloppen. Daarna geeft de schouwcommissie deelnemers de kans om het aan te passen (indien mogelijk). Is er niks aangepast bij een volgend bezoek dan wordt dit gemeld aan het bestuur van de ANOG.

Op basis hiervan kan de gebiedscoördinator aanwijzingen en/of waarschuwingen geven. Indien hier niks mee gedaan wordt kan een deelnemer uitgesloten worden van het project of wordt er contact

opgenomen met een officiële controlerende instantie. In dit geval de Dienst Regeling (DR). Ecologische monitoring van het project wordt gedaan door Werkgroep Grauwe Kiekendief.

Figuur 4: weergave organisatiestructuur SNL project (bron ANOG 2009)

Overige punten agrarisch natuurbeheer

Naast de bescherming van de akkervogels richt de ANOG zich ook op andere punten. Denk aan herstel van populaties van libellen, juffers, dagvlinders en herstel van akkerflora (ANOG. 2009). Maar ook herstel van cultuurlandschap, verbetering waterbeheer, recreatieve ontsluiting horen hier bij. Zo lopen er een tal van verschillende projecten binnen de ANOG. Deze zijn te vinden op de site anog.nl/projecten.

Ook onder de boeren leeft het agrarisch natuurbeheer. Dit blijkt uit een enquête gehouden door de ANOG. Ruim 30% (meer dan 90 leden) wil graag bijdragen aan agrarische natuurbeheer (ANOG. 2009). Daar komt bij dat de ANOG een actieve rol wil spelen in Oost Groningen wat betreft het nieuwe vergroeningsbeleid in de landbouw vanuit Europa.

GLB pilot Oost Groningen

Het ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie is een landelijk pilot gestart om te onderzoeken hoe boerencollectieven kunnen opereren binnen het nieuwe GLB. Doel van het Ministerie van EL&I zijn (bron: <http://www.toekomstglb.nl/vier-pilots-254.html>):

- Wat moet er vastgelegd worden over de maatschappelijke doelen en de maatregelen die het collectief en haar leden daarvoor in het gebied neemt?
- Hoe kun je daarbij de administratieve lasten voor de ondernemers verminderen en welke gevolgen heeft dit voor de uitvoeringslasten bij het Rijk?
- Hoe regel je het toezicht op de uitvoering van de maatregelen en het bereiken van de afgesproken doelen?
- Welke ruimte is er binnen het huidige Europese landbouwbeleid om op de gewenste manier overeenkomsten met collectieven aan te gaan?

De ANOG is een van de vier collectieven die met het landelijke pilot project meedoet. Het project heeft voor de ANOG meerdere doelen (ANOG. 2012):

- Sturingkracht van een (boeren)collectief tonen
- Experimenteren met nieuwe agrarische natuurbeheerdiensten, om zo te zien of er effectievere en goedkopere maatregelen zijn ten opzichte van de huidige (SNL) pakketten.
- Nagaan op welke manier akkernatuur past in het nieuwe GLB (welke aspecten vallen onder welke pijler; hoe gaat de betalingswijze etc.)
- Aantonen dat maatregelen ten behoeve van verbetering van de akkernatuur ook kan bijdragen aan de verbetering van de duurzaamheid in de bedrijfsvoering van een akkerbouwbedrijf
- Verbetering van kennisuitwisseling met andere beheerders en het bredere publiek om zo een groter draagvlak te creëren voor akkernatuur en de implementatie van het nieuwe GLB.

De rol van ANOG bij het SNL project is al vrij groot, echter wordt deze bij het GLB project nog een stuk groter. Waar ANOG bij het SNL project het beheer bepaalt, subsidie aanvraagt, voorlichting geeft en boeren helpt bij het intekenen, komt er bij het GLB pilot ook nog de contractering, gelddistributie van de subsidies en de controlerende factor bij kijken. Administratief wordt de ANOG gecontroleerd door de nieuwe Voedsel en Waren Autoriteit (nVWA).

Collectieve aanpak GLB project

Om te kunnen bepalen welke maatregel waar toegepast kan worden is er een goede afstemming nodig van zowel de animo (van de boeren zelf) als van effectiviteit ecologisch gewin.

De ANOG wil dat zoveel mogelijk bedrijven een ecologische bijdrage leveren binnen de GLB pilot. Dit met het oog op het aankomend GLB, waarbij elke agrariër verplicht is om zijn eigen groene bijdrage te leveren. De ANOG maakt bij het benaderen van grondeigenaren geen onderscheid tussen wel of niet leden. De benadering vindt plaats door grondgebruikers een informatiefolder te sturen en belangstellenden uit te nodigen voor 'intekendagen'.

De beheerder/boer kan dan zelf bepalen welke beheersmaatregelen hij/zij zou willen uitvoeren en op wat voor stukken land dit kan worden toegepast. Op basis hiervan kan de boer dan een aanvraag indienen. Voor elke aanvraag wordt er eerst een ecologische toetsing gedaan om te kijken of er wel ecologische winst is. Enkele specifieke grondeigenaren worden persoonlijk benaderd indien de ANOG bij deze gebieden grote ecologische kansen ziet.

Daarnaast zijn er ook nog informatieavonden, een nieuwsbrief en heeft ANOG ook een website waar informatie op te vinden is.

Nadat de grondeigenaren zijn benaderd, aanvragen zijn ingediend en goedgekeurd, worden er contracten getekend met de betreffende boer. Ook het administratieve deel en de uitbetaling is voor rekening van de ANOG.

Behalve het uitstippelen van de beheermaatregel wordt het project ook gemonitord en geëvalueerd. Daarnaast wordt het beheer ook gecontroleerd.

De monitoring van het project bestaat uit:

- Proces monitoring;
- Effecten op akkervogels;
- Effecten van beheermaatregelen op het waterbeheer en de duurzaamheid van de bedrijfsvoering van de akkerbouwbedrijven;

- Inpasbaarheid in de bedrijfsvoering en effecten op de bedrijfseconomie in relatie tot de hoogte van de vergoedingen en de benodigde budgetten voor een succesvol akkervogelbeheer

De ANOG voert zelf de procesmonitoring uit. De Werkgroep Grauwe Kiekendief doet de ecologische monitoring in samenwerking met de Wageningen Universiteit onderzoekscentrum (WUR), Rijksuniversiteit Groningen (RUG) en Universiteit van Amsterdam (UvA).

De resultaten worden vervolgens vergeleken met het Meetnet Agrarische Soorten (MAS).

De ANOG blijft verantwoordelijk voor de gehele monitoring.

Controle betreft naleving van de afspraken over het natuurbeheer van de boeren wordt gedaan door de schouwcommissie van ANOG

De ANOG vindt het belangrijk om feedback te krijgen vanuit de deelnemers. Daarom worden er geregeld deelnemers bij elkaar geroepen om het proces en de aanpak te bespreken.

De ANOG legt verantwoording af bij het Ministerie van EL&I tijdens de gehele pilot.

Zo zullen er twee rapportages opgeleverd worden; een tussenrapportage in 2012 en een eindrapportage in 2014.

Ook financieel legt de ANOG verantwoording af aan het Ministerie van EL&I. Door middel van periodieke voorschotverzoeken aan de Dienst Regeling zal er tussentijds verslag gedaan worden van de financiële cijfers van de pilot. Ook hier geldt dat in 2014 er een financieel eindverslag komt van het gehele project (ANOG. 2012).

5.2 Mening boeren rol ANOG

De mening van de boeren over de rol van ANOG is ronduit positief. Vrijwel alle boeren die al wat ervaring hebben met de ANOG zijn heel erg tevreden met de gang van zaken en de rol die ANOG hierbij speelt.

Vooraf de informatieverstrekking, communicatielijnen en de expertise het op gebied van ecologie zijn de punten waarop de ANOG hoog scoort.

De boeren die niet/nauwelijks ervaring met ANOG hebben (en hier dus ook nog geen mening over konden geven) vinden informatieverstrekking en communicatielijnen erg belangrijk in een collectief. Ook over de schouwcommissie van de ANOG zijn de boeren erg tevreden. Bij veel boeren mag de schouwcommissie zelfs wel wat vaker langskomen om het natuurbeheer te beoordelen.

Er zijn enkele lichte verbeterpunten waar de ANOG naar kan kijken.

Een hiervan is, te zorgen dat sommige boeren niet teveel aan alle pakketten die de ANOG aanbiedt mee doen. De natuurbeheerpakketten moeten voor alle boeren toegankelijk zijn en niet opgebruikt worden door dezelfde boeren.

Daarnaast is het intekenen ook wel erg nauwkeurig, dat kan volgens sommigen wel iets soepeler.

De boeren vinden dat de ANOG al erg veel voor hen doet. Daarom moet de organisatie er op letten niet teveel hooi op de vork te nemen.

Samenvattend vinden de boeren dat de ANOG loopt als 'een geoliede motor'.

5.3 Kansen ANOG

Voor het analyseren van de kansen voor de ANOG wat betreft de vergroening en natuurbeheermaatregelen zijn er enkele criteria geselecteerd. Deze selectie komt voort uit het aankomende beleid (voorstel nieuwe GLB), financieel plaatje en welwillendheid van de boer, zie hiervoor ook hoofdstuk 4.6 *'Natuurbeheer en Criteria'*.

Per pijler worden de kansen weergegeven die de ANOG heeft voor vergroening, natuurbeheer en hun rol hierin. Tot slot worden er nog enkele kansen/mogelijkheden besproken die indirect te maken hebben met natuurbeheer in de landbouw.

5.3.1 1^e pijler

Kansen liggen er voor ANOG betreft de vergroening in de 1^e pijler met behulp van een adviserende en coördinerende rol. Met name advies geven aan boeren voor het behalen van de 7% EFA voorwaarde, zodat boeren naast de directe steun ook de vergroeningssteun kunnen ontvangen. Dit kan op verschillende manieren gebeuren zolang men zich maar houdt aan de definitie uit hoofdstuk 4.1: *'Landbouwgrond die niet meer gebruikt wordt voor landbouw productie maar die wordt gebruikt voor ecologische doeleinden. Dus niet producerende landbouw grond wat wordt ingezet voor ecologische doeleinden'*.

In hoofdstuk 4.2.1 *'Vergroeningsmaatregelen'* worden enkele van deze maatregelen genoemd. Hierin is het belangrijk dat de ANOG een overkoepelende visie behoudt en op basis hiervan de juiste maatregelen selecteert en dit vervolgens over het gebied uitstippelt.

Doordat de voorwaarde van vergroening voor elke boer verplicht wordt, moet ook elke boer zo zijn bijdrage leveren. De ANOG kan hier heel goed adviezen in geven, met de overkoepelende visie in het achterhoofd houdend. Door de vergroeningsmaatregelen met de 2^e pijler te koppelen, kan de ANOG met haar boeren via natuurbeheer maximaal rendement halen uit de stukken grond opgegeven voor de EFA voorwaarde.

Akkerranden en natuurbraak in combinatie met een van de natuurbeheermaatregelen uit hoofdstuk 4.6 *'Natuurbeheer en criteria'* (die voldoen aan al de 3 criteria), zoals bijvoorbeeld teelt van vogelvriendelijke gewassen, is voor deze optie het meest voor de hand liggend.

Adviesorgaan

Het lijkt verstandig dat de ANOG vanuit de 1^e pijler puur als adviesorgaan gaat optreden, zodat het collectief niet verantwoordelijk wordt gesteld (door de boeren), voor de uitbetalingen vanuit pijler 1. Zodra een boer zich niet houdt aan de voorwaarden van pijler 1 door zich bijvoorbeeld niet aan de Cross Compliance te houden, kan een boer gekort worden op zijn directe inkomenssteun. Deze voorwaarden zijn voor elke boer verplicht en worden gecontroleerd door de overheid.

Als de ANOG uitbeter is van deze directe inkomenssteun moeten ze sommige boeren korten op hen inkomstensteun op basis van de controlerende functie vanuit de overheid. Zelf heeft de ANOG geen controlerende functie en kan dan ook minimale invloed uitoefenen op de uitvoering van de gestelde eisen. Dit kan het imago van de ANOG ernstig schaden, omdat het collectief dan als de boosdoener wordt gezien door het niet uitbetalen van de subsidie.

Indien de ANOG ook de controleerende functie op zich zou nemen betreft de 1^e pijler, zou het uitbetalen van de directe inkomenssteun een mogelijke nieuwe stap zijn. Maar ook hier moet de ANOG er op letten niet het imago over te nemen van de overheid.

Daar komt bij dat niet alle boeren lid zijn van een collectief. Zodra een collectief zoals de ANOG dergelijke functies van de overheid zou overnemen, moeten alle boeren ook lid worden van een

collectief. Anders zou de overheid nog steeds dezelfde acties moeten uitvoeren zoals nu gebeurt, voor de overige boeren die nog niet lid zijn van een collectief. Dit is voor beide partijen geen win situatie. Echter kun je boeren niet verplichten om lid te worden van een collectief.

Het collectief Noardelike Fryske Wâlden is ook een van de vier collectieven die meedoet met de landelijke GLB pilot en zit ook met deze opzet te stoeien, zie ook het interview met W. Rozedaal (projectleider GLB pilot NWF) in bijlage VII

Gewasdiversificatie

Op de voorwaarden van gewasdiversificatie kan de ANOG ook nog een adviserende rol spelen. Door gewassen aan te prijzen die goed zijn voor de visie en doelstelling van de ANOG snijdt het mes aan twee kanten. De boeren voldoen aan gewasdiversificatie en helpen tevens mee aan de doelstellingen van de ANOG.

Dit kan goed gecombineerd met de EFA voorwaarde. Zodra op een stuk grond bijvoorbeeld een vogelvriendelijk gewas geteeld wordt (denk aan luzerne) kan deze voldoen aan zowel de EFA als aan gewasdiversificatie en kan het zelfs voldoen aan natuurbeheersteun vanuit pijler 2. Echter moet dan wel duidelijk worden of er voor de voorwaarde gewasdiversificatie, gewas bedoeld wordt met productieoogst of dat dit ook gewas mag zijn zonder productieoogst. Meer hierover in hoofdstuk 6. 'Discussie'.

Combinatie vergroeningsmaatregelen

Veel vergroeningsmaatregelen kunnen gecombineerd worden. Denk aan akkerrand beheer samen met het realiseren van natuurvriendelijke oevers. Veel boeren hebben door de verplichte bufferzone (geen bemesting etc.) al een erg milieuvriendelijke oever. Door van deze oevers ook nog flauwe oevers te maken, denk aan een talud tussen 1 op 3 en 1 op 5, kan men de milieuvriendelijke oever nog extra bevorderen. Daarnaast kan een boer dan zelfs machines gebruiken op de akkerranden aangezien deze groter worden. Met de gemiddelde waterstanden in het gebied Oost Groningen zal een boer door aanleg van flauwe oevers gemiddeld zo'n 3 meter kwijt zijn (*telefonisch vraaggesprek Hendriks, P. 2012*).

Door sommige vergroeningsmaatregelen te combineren kan er flexibeler worden omgegaan met de wensen van een boer en de ANOG.

Wel moet er op gelet worden dat maatregelen tijdelijk zijn, aangezien boeren graag de mogelijkheden willen hebben een maatregel terug te draaien. Indien dit niet het geval is, is de kans zeer aanwezig dat een boer niet mee wil werken aan een vergroeningsmaatregel.

Ook het combineren van vergroeningsmaatregelen met natuurbeheermaatregelen lijkt een pre. Zo haalt een boer maximaal rendement uit land wat gebruikt wordt voor de natuur. In de eerste plaats door de vergroeningspremie en op de tweede plaats door de financiële steun vanuit pijler 2 die daar weer boven op kan komen. Deze financiële steun waarborgt ook meer de instandhouding van de landbouwgrond, gebruikt voor ecologische doeleinden.

Een voorbeeld van een combinatie van vergroeningsmaatregelen en natuurbeheer is 'natte natuur'. Doordat boeren land uit productie halen voor ecologische doeleinden doen de boeren aan hun verplichte vergroeningsmaatregel (EFA). Om op die stukken land vervolgens natuurbeheer toe te passen zoals natte natuur, voldoen de boeren ook aan criterium 2 waardoor de boeren vanuit pijler 1 en 2 financiële steun vanuit de overheid krijgen. Hier komt bij dat er zo ook gericht aan natuurbeheer wordt gedaan.

Ten aanzien van de uitwerking van de maatregel 'natte natuur' kan de ANOG de coördinerende rol oppakken. Als de landbouwers gezamenlijk willen gaan voor het tijdelijk uit productie nemen (vergroening) van de lage natte gronden, dan is het gehele collectief binnen een peilgebied daar bij gebaat. De collectieve winst gaat nog verder dan die voor de betreffende landbouwers. Het betreft een maatschappelijk milieu- en watervoordeel. Ook het waterschap kan een rol van betekenis hebben. Door de coördinerende rol breed in te zetten, kan de maximale winst behaald worden uit de vergroeningseisen van de beide pijlers. Met behulp van een financiële verdeelsleutel voor de boeren in samenwerking met het waterschap kan men financieel ook tevreden worden gesteld.

5.3.2 2^e pijler

De ANOG kan een hele belangrijke rol spelen ten opzichte van pijler 2. Door als collectief, met behulp van een overkoepelende visie, natuurbeheermaatregelen aan te bieden voor boeren en deze via contracten vast te leggen. Dit bespaart veel tijd, energie en moeite voor zowel de boeren als voor de overheid en heeft de ANOG controle op het natuurbeheer. Door met de overheid dit vast te leggen met behulp van een contract waarin de ANOG zowel een controlerende functie als wel een uitbetalingsfunctie krijgt, neemt de ANOG taken over van de overheid. Dit is een win – win situatie omdat zo de ANOG meer invloed kan uitoefenen op de beoogde natuurvisie van het gebied, terwijl de overheid minder belastende taken overhoudt.

Wel is het hier noodzakelijk dat de schouwcommissie van de ANOG bevoegd wordt in het controleren van de beheermaatregelen. Indien de overheid de schouwcommissie hiervoor nog niet competent genoeg acht zijn er diverse mogelijkheden van bijscholing hiervoor, zie hiervoor hoofdstuk 5.3.3. *'Opleiding & certificaat & Kennis uitwisseling andere organisaties'*.

Het is ook voor het vertrouwen van derden van belang dat de schouwcommissie onafhankelijk en kundig is. Zo voorkomt men wantrouwen. Wel moet er op gelet worden dat bij de huidige voorstellen de Cross Compliance ook doorwerkt naar de 2^e pijler.

Combinatie 1^e en 2^e pijler

Natuurbeheermaatregelen zijn erg goed te combineren met de vergroeningsvoorwaarden zoals al eerder vermeld. Echter zijn enkele natuurbeheermaatregelen beter geschikt voor de landbouw in Oost Groningen dan andere.

In hoofdstuk 4.6 *'Natuurbeheer en Criteria'* komt al naar voren dat teelt van vogelvriendelijke gewassen, alternatieve oogst, pachten van grond (met name landbouwgrond) ten behoeve van natuurbeheer de meest geschikte opties zijn. Daarnaast zijn de natuurbeheermaatregelen natte natuur en slootrandenbeheer ook geschikt, echter valt dit per individuele boer wel of juist niet in goede aarde. Juist hier ligt een kans voor de ANOG om de winst voor alle boeren collectief te vergroten door het opstellen van een natte natuur verdeelsleutel per peilgebied.

Het lijkt dan ook het meest voor de hand liggend dat de ANOG pakketten aanbiedt waar akkerranden beheer/natuurbraak wordt gecombineerd met een van de bovengenoemde natuurbeheermaatregelen. De boer kan dan zelf naar eigen wens invullen wat voor natuurbeheer hij wil uitvoeren op zijn land. Uiteraard kan naast akkerranden beheer ook voor volvelds beheer gekozen worden, met oog op de verplichte 7% EFA en de minimaal 3 hectare eis van gewasdiversificatie.

Voor de maatregel natte natuur is het van belang om uit te vinden waar de ecologische en waterhuishoudkundigemeerwaarde ligt om dergelijke gebieden te creëren, waar dit mogelijk is en vervolgens persoonlijk en collectief de boeren te benaderen om te peilen of de boeren dit beheer

willen uitvoeren. Het is van belang om hierbij te benadrukken dat dit gaat om de minder rendabele (vaak te natte) stukken land, dat er naast de vergoeding vanuit pijler 2 ook direct gewerkt wordt aan de EFA voorwaarde vanuit pijler 1. Hierdoor hebben de boeren aan drie kanten winst. Tijdens de GLB pilot worden al dergelijke pakketten aangeboden die goed passen binnen de 1^e en 2^e pijler.

Natte natuur

Er bestaan verschillende opties om natte natuur te creëren. Een stuk grond ligt nooit helemaal vlak. Zo ook de landbouwgronden in Oost Groningen. Hierdoor ligt er per peilgebied een gedeelte te droog (gemiddeld 50%), een gedeelte ideaal (gemiddeld 40 %) en een gedeelte te nat (10 %) voor landbouwproductie. De grondwaterstand voor ideale productiegronden liggen om en nabij 80 tot 120 centimeter onder het grondoppervlak.

De 10 % voor natte gronden is een ijkpunt voor de waterschappen. Zodra deze 10% wordt overschreden gaat het waterpeil omlaag. Dit verhoogt overigens wel het areaal te droge grond. Voor het creëren van natte natuur is alleen de 10 % hiervan interessant. Deze 10 % ligt veelal maar weinig boven de oppervlaktewaterspiegel.

Op basis hiervan kunnen er twee soorten natte natuur ontwikkeld worden. Indien men dit braak legt en het niet of nauwelijks maait zal hier ruigte op ontwikkelen.

Als er aan deze ruigte niks gedaan wordt zal dit zich langzaam ontwikkelen tot bos. Dit is niet erg wenselijk voor een boer aangezien het zo erg moeilijk is om dit weer terug te draaien naar productieve landbouwgrond.

Een andere optie is om het land braak te leggen en vervolgens het land te maaien. Hierdoor creëert men graslanden. Bij al voedselarme omstandigheden volstaat 1 keer maaien, bij voedselrijke omstandigheden 2 keer.

Graslanden zijn van ecologische waarde voor weide vogels. Door vervolgens het maaisel ook nog af te voeren, verschaald men het land waardoor er op termijn schrale graslanden ontstaan. Voor in potentie voedselarme gronden, meestal zandgronden, kunnen schrale graslanden een grote ecologische waarde hebben. Verschraling op klei lukt niet, maar kan wel interessante soorten opleveren. Door te sturen op bloemrijke graslanden levert dit voor de maatschappij ook een mooi plaatje op. De landbouwgronden hebben veelal verschillende hoogte gradiënten. Hierdoor heb je een variatie in maaiveldligging wat gunstig is van de soortenrijkdom in graslanden.

Door eind juli te maaien voorkom je zaadvorming van veel lastige akkeronkruiden (distel, jacobskruiskruid, etc.).

Een bijkomend voordeel van het realiseren van natte natuur is dat het waterschap het peilbeheer kan verhogen. Natte natuur ondervindt hier geen last van. Echter kan dit wel een gunstig effect hebben op de te droge stukken van het land (gemiddeld zo'n 50%). Ook wordt zo veen oxidatie (indien er veen gelegen is in het stuk land) tegengegaan, waardoor het land niet lager komt te liggen. Hierdoor hoeft het waterschap het waterpeil in de toekomst niet lager te brengen om zo weer aan een goede balans te creëren tussen droog land, ideaal land en nat land. Uiteraard is dit per perceel situatieafhankelijk. Of zoiets mogelijk en positief is moet per stuk grond afzonderlijk worden uitgezocht.

Een andere plus is dat zo een natuurlijke waterberging wordt gecreëerd. Met het oog op de toekomst zullen deze steeds meer nodig zijn. Ook in Oost Groningen. De ANOG kan via het waterschap Hunze en Aa's een GIS analyse maken voor de plekken in Oost Groningen waar dergelijke gebieden goed

passen. Ook kan de ANOG samen met het waterschap de optie natte natuur tot in detail bespreken (*telefonisch vraaggesprek Hendriks, P. 2012*).

Combinatie met andere mogelijkheden

Naast de combinatie van natuurbeheer met vergroeningsmaatregelen kan natuurbeheer ook gecombineerd worden met een tal van andere mogelijkheden. Een aantal van deze mogelijkheden staan in hoofdstuk 5.3.3. '*overige kansen/mogelijkheden*'. Met name Eco System Services sluit kan erg nauw aansluiten op natuurbeheer. Denk aan alternatieve oogst van natuurbeheer. Deze alternatieve oogst kan gebruikt worden ter stimulering van streek producten op de lokale markt, iets wat de Europese Commissie graag ziet (artikel 36 lid 2 e, te vinden in bijlage III).

Daarnaast is natuurbeheer een goede PR mogelijkheid voor de landbouw. Wel moet er dan ingespeeld worden op de wensen van de maatschappij: wat verwachten en willen de mensen zien in de landbouw? Hier kan een collectief als de ANOG goed op inspelen. Indien de ANOG het wenselijke beheer goed vertaald naar de boeren toe zal dit bijdragen aan een positief imago voor de maatschappij.

Ook het realiseren van bio massa met behulp van alternatieve oogst vanuit natuurbeheer is een optie waar de ANOG een rol in kan spelen. Een enkele boer die in zijn eentje biomassa produceert is niet rendabel. Het kan worden pas rendabel als veel meer boeren dit doen. Echter is op dit moment er bij de boeren niet het besef dat een dergelijk productieketen voor biomassa uitkan. De ANOG zou kunnen uitzoeken of het grootschalig telen, met alternatieve oogst, een rendabel product kan opleveren in de vorm van biomassa. Indien dit mogelijk is kan de ANOG een dergelijk project op poten zetten.

5.3.3 Overige kansen en mogelijkheden

Naast de kansen betreft vergroeningsmaatregelen en de natuurbeheermaatregelen zijn er ook andere mogelijkheden en kansen die gerelateerd zijn aan natuurbeheer.

Land pachten van Terrein Beheer Organisaties (TBO's) of individuele beheerders

Door landbouwgrond van andere ondernemers te pachten, heeft men meer grond ter beschikking waarop natuurbeheer toegepast kan worden. Omdat men juist landbouwgrond pacht, kan deze grond ook vallen onder de EFA regeling. Indien ANOG grond pacht en deze grond zou verdelen onder de boeren, kan de ANOG de boeren helpen met bijvoorbeeld de EFA regeling. Dit vraagt nog wel om een goede juridische en beheerstechnische uitwerking.

Naast de mogelijkheid om landbouwgrond te pachten, kan men ook kijken om natuurgrond te pachten van andere (natuur)organisaties zoals Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, Groninger landschap etc. Op deze gronden kunnen boeren dan natuurbeheer uitvoeren. Volgens de huidige GLB voorstellen kunnen deze stukken grond niet ingezet worden als EFA gebieden voor de boeren (zie hoofdstuk 3.2 '*Vergroening 1e pijler, Ecological Focus Area's*'). Via artikel 35: '*Bosmilieu- en klimaatdiensten en bosinstandhouding*' of artikel 29: '*Agromilieu en klimaat steun*' vanuit pijler 2 (zie bijlage III) zijn er wel mogelijkheden. Doordat er veel bezuinigingen op het gebied van natuur doorgevoerd worden (*NOS. 2012*) hebben veel natuurorganisaties niet meer het geld en/of de mankracht om hun huidige natuurbeheer voort te zetten. Hierdoor zullen deze organisaties stukken land onbeheerd laten. Dit zouden de boeren kunnen oppakken.

Zo moet Staatsbosbeheer (SBB) volgens het regeer akkoord 2010 gronden verkopen (*VVD-CDA. 2010*). In 2012 is dit nog steeds het geval (*SBB. 2012*).

Echter heeft SBB laten weten dat er de nodige onduidelijkheid is over de verkoop van de gronden om iets te kunnen zeggen over de optie pachten. Hiervoor moet er eerst meer helderheid komen bij SBB zelf (*telefonisch vraaggesprek. H. Kuiper. 2012*).

Reststoffen op groene manier gebruiken

In de GLB pilot van de ANOG worden veel vogelvriendelijke gewassen geteeld. De meeste van deze gewassen moeten een of twee jaar blijven staan willen deze effect hebben voor de biodiversiteit. Daarna moet er opnieuw gezaaid worden en moet het oude gewas met (on)kruid weg.

Als men dit op een groene manier kan verwerken, zoals bijvoorbeeld het verwerken in een vergister of dit te verwerken in veevoer snijdt het mes aan twee kanten. Aan de ene kant wordt zo de natuurbeheermaatregel ook groen afgesloten voor een maximaal groen effect en aan de andere kant heeft de boer baat bij het afval product. De boer kan ook deze restproducten verkopen aan boeren/bedrijven met vergister.

ANOG kan zelfs als collectief het distributiekanaal regelen hiervoor. De ANOG kan contact leggen met een of meerdere eigenaren van een vergister om te kijken of deze open staan voor ontvangst van de restproducten van een natuurbeheermaatregel. Indien dit het geval is kan de ANOG het via hun netwerk bekend maken aan de boeren, zodat men hun gemaakte afval kwijt kan bij dergelijke vergisting bedrijven. Zo is er een maximaal effect van een groene verwerking hiervan.

Hetzelfde geldt voor teelt van bio-energie gewassen.

Ecosystem services

Een ecosysteem heeft vier ecosysteemfuncties (*De Groot et al. 2000*): 1.Regulatie functies 2. Habitat functies 3. Productie functies 4. Informatie functies.

Volgens het Millennium assessment (*MEA, 2005*) zijn ecosystem services: 'the benefits people obtain from ecosystems'. Oftewel de voordelen die mensen kunnen behalen vanuit ecosystemen.

In deze definitie zitten de vier ecosysteemfuncties ook verwerkt. Enkele voorbeelden zijn: voedsel & brandhout (productie functie), goede leefomgeving voor flora en fauna (habitat functie), nutriënten opname door flora voor bijvoorbeeld schoon oppervlakte water (regulatie functie) en het gebruik van natuur als bron van inspiratie voor bijvoorbeeld opleiding, kunst etc. (informatie functie).

Door ecosystem services te verkrijgen via natuurbeheer kan men naast biodiversiteitsdiensten ook maatschappelijke diensten bieden, wat het draagvlak groter maakt bij derden. Daarnaast kan een boer met natuurbeheer mogelijk iets bijverdienen. Wel moet er dan worden nagegaan wat de wensen zijn van de maatschappij zodat de ANOG hierop kan inspelen.

Opleiding & certificaat

Volgens artikel 16 te vinden in het '*Voorstel voor een VERORDENING VAN HET EUROPEES PARLEMENT EN DE RAAD inzake steun voor plattelandontwikkeling uit het Europees Landbouwfonds voor Plattelandontwikkeling*' ,zie ook bijlage III, biedt de overheid financiële steun aan voor opleiding van adviseurs in organisaties. Deze adviseurs geven dan aan agrariërs adviezen over voorschriften en acties betreffende matiging van en aanpassing ten behoeve van de klimaatverandering, biodiversiteit, bescherming van water en bodem, melding van dierziekten, innovatie, de duurzame ontwikkeling van de economische activiteit, klimaat en milieuvriendelijke praktijken. Wel moet de organisatie die deze adviezen geeft door de overheid gecertificeerd zijn. Maximale financiële steun die hierbij kan worden ontvangen is maximaal €200.000 per 3 jaar opleiding ,zie ook bijlage IV '*voorstel Financiële steun pijler 2*'.

Een boer kan voor een dergelijk adviesgesprek maximaal €1500 financiële steun ontvangen.

Kennis uitwisseling andere organisaties

Door informatie uitwisseling met experts van andere organisaties (zoals waterschap, SSB, Noardelik Fryske Wâlden etc.) kan de ANOG meer kennis en ervaring opdoen. Vooral de schouwcommissie kan hier erg veel baat bij hebben, aangezien deze veel ecologische kennis moet hebben wil ze een goede controle uit kunnen voeren. Ook kan ervaring uitwisseling met andere ANV's (met name de andere drie ANV's die meedoen met de landelijke GLB pilot) erg nuttig zijn voor proces begeleiding en het uitstippelen van een overkoepelend beheer.

Deze kennisuitwisseling kan tot stand komen door bijeenkomsten of excursies. Voor de schouwcommissie kan het veld intrekken met experts van bijvoorbeeld SBB voor een gezamenlijke controle, erg leerzaam zijn.

Wel is het van belang bij een dergelijke samenwerking dat beide partijen er baat aan hebben (*interview Doorn van A. & Schrijver, R. 2012*).

Deze kennisuitwisseling kan heel goed gecombineerd worden met het pachten van land. Zodra de ANOG land pacht van een TBO kan deze de ANOG informeren waarop te letten bij het uitvoeren van natuurbeleid van de desbetreffende gepachte grond.

Ook de mogelijke samenwerking genoemd in hoofdstuk 5.3.2 '2^e pijler - Natte natuur' is een voorbeeld van kennisuitwisseling met een andere organisatie, in dit geval het waterschap.

Financiële steun administratiesysteem

Indien de ANOG meer inter-territoriale (samenwerking binnen een lidstaat) en transnationale (samenwerking tussen gebieden in verscheidene lidstaten) samenwerkingsprojecten aan gaat, zoals gemeld in artikel 44 uit 'Voorstel voor een VERORDENING VAN HET EUROPEES PARLEMENT EN DE RAAD inzake steun voor plattelandontwikkeling uit het Europees Landbouwfonds voor Plattelandontwikkeling' (zie ook bijlage III), kan de ANOG financiële steun krijgen voor technische voorbereiding voor dergelijke projecten. De GLB pilot is een goed voorbeeld van inter-territoriale samenwerking.

Onder technische voorbereiding zou een administratiesysteem ten behoeve van natuurbeheer kunnen vallen. Het initiatief van ANOG om een aansluiting te vinden bij het CROP-R kan een eerste stap zijn. CROP-R.com gaat een wereldwijd agri-netwerk opzetten voor de opslag van teeltgegevens. Partijen in de agrarische sector kunnen de opgeslagen gegevens gebruiken voor koppeling met zogenaamde sensordata en adviesmodules. CROP-R krijgt een bijdrage van € 124.919 (ANOG & DACOM. 2012).

Daarnaast geeft artikel 18 aan dat een collectief 40% van een investering terug kan krijgen als financiële steun, indien deze wordt gebruikt voor geïntegreerde projecten.

6 Discussie

Focus op vergroeningsbeleid

In dit rapport ligt de focus op vergroening binnen het landbouw beleid. Daarom is er vooral gelet op het aankomend GLB. Deze komt uit de nieuwe biodiversiteitsstrategie van de EU.

Daarnaast is de POP 2 en aankomend POP 3 kort bestudeerd maar niet in detail. Dit vanwege het feit dat de assen van POP 2 in het nieuwe GLB volledig losgelaten worden en dat de POP 3 nog in volle ontwikkeling is en afhankelijk is van de uitkomst van het definitieve GLB.

Beleid is in ontwikkeling

Aangezien het nieuwe biodiversiteitsplan net aangenomen is (zie hoofdstuk 1 'Inleiding' en 3.1 'Europees beleidskader') en de hervorming van het huidige GLB in volle gang is. Daarom berust hoofdstuk 3 voornamelijk op aannames en waarschijnlijkheden. Op dit moment wordt er nog volop gediscussieerd over de precieze invullingen van de vergroeningsmaatregelen en de financiële bedragen hiervoor. Met name de invulling van pijler 2, dus het actief agrarisch natuurbeheer en monitoring en dergelijke, is een groot punt van discussie.

Ook het nieuwe plattelandsontwikkeling plan wordt momenteel nog gevormd. De invulling hiervoor is natuurlijk afhankelijk van wat er besloten wordt binnen het GLB. Ook over de EFA voorwaarde wordt nog hevig gediscussieerd. Zie onderstaande tekst over de punten van debat.

Naar verwachting wordt begin 2013 de invulling van het GLB bekend, waarop de ontwikkeling van POP 3 voltooid kan worden. Men verwacht dat dit klaar is in 2014 (*regiebureau. 2012*).

Op de site <http://www.toekomstglb.nl/> zijn de laatste ontwikkelingen wat betreft het GLB te vinden. Daarnaast is op <http://ec.europa.eu> de laatste stand van zaken wat betreft de besluitvorming binnen Europa te vinden.

Onduidelijkheden EFA regel

Er bestaat nog veel onduidelijkheid over de invulling van de EFA regel. Hieronder kort de invulling van de discussie:

- Welk deel van het bedrijfsoppervlak valt precies onder de 7%? Tellen bestaande landschapselementen mee?
- Hoe moet de 7% beheerd worden, wat mag wel, wat mag niet?
- Heeft de EFA-maatregel consequenties voor de mestplaatsingsruimte?
- Geldt de regel alleen voor akkerland of ook voor blijvend grasland?

Voordat de invulling van de EFA maatregel doelgericht en een effectieve invulling kan hebben, moet er eerst duidelijkheid komen over deze punten. Dit kan van invloed zijn op beslissingsvormen voor een collectief al de ANOG. De adviezen in dit rapport bestaan op basis van de volgende aannames: De 7% valt over het gehele productieareaal van een bedrijf, zie bijlage II.

Het beheer van EFA valt buiten de vergroeningspremie van pijler 1, maar moet worden opgevangen door pijler 2 (bijvoorbeeld agro- milieu betalingen).

Er wordt in de EFA niet bemest.

De EFA maatregel geldt alleen voor akkerland. Nu heeft deze aanname relatief weinig invloed op de ANOG aangezien het werkgebied voornamelijk uit akkerbouw bestaat.

Definitie vergroening bij boeren

Vergroening bij boeren gaat verder dan de definitie van vergroening uit het EU beleid, de definitie van ANV's en de definitie uit dit rapport. Uit interviews met de boeren komt naar voren dat duurzaam en verantwoordelijk boeren ook onder de definitie valt. Dit komt binnen dit onderzoek niet goed naar voren omdat dit onderzoek zich met name focust op de het aankomend GLB, waarbij de definitie voor vergroening puur grondgerelateerd is, en op de vraag vanuit de ANOG, een ANV. Hierdoor valt verantwoordelijk boeren niet onder de definitie in dit onderzoek. Hier moet de ANOG echter wel rekening mee gehouden wat betreft het kiezen van mogelijke natuur beheersmaatregelen.

Kwalitatieve interviews

De interviews met de boeren waren kwalitatief. Het ging dus vooral om gerichte informatie wat betreft een indruk van de gedachte van boeren over vergroening, natuurbeheersmaatregelen, mogelijkheden en kansen hierop en de rol van de ANOG hierbij.

Het aantal geïnterviewde boeren over de meningen betreffende de ANOG, vergroening en natuurmaatregelen staat op 7. Daarnaast zijn er ook andere boeren geïnterviewd, wat meer gericht was op verdieping van andere onderwerpen zoals bijvoorbeeld de invulling van het GLB beleid, zie het interview met J. Bartelds in bijlage VII. Dit interview zit dus niet bij de 7 interviews gehouden onder de boeren..

Er is niet kwantitatief getoetst of dit aantal voldoende is voor, een statistisch gezien, een betrouwbare uitslag.

De meningen van de verschillende boeren waren vrij eensgezind. Hierdoor wordt geacht dat het grootste gros qua input, betreffende de gedachte over vergroening, natuurbeheersmaatregelen, mogelijkheden & kansen hierop en de rol van de ANOG wel binnen is.

Dit komt ook doordat de boeren gebiedsverspreid zijn geïnterviewd en dat alle boeren er een verschillende bedrijfsvoering op na houden.

Gewasdiversificatie bij teelt van vogelvriendelijke gewassen

In hoofdstuk 4.6 '*Natuurbeheer en Criteria*' wordt er vogelvriendelijke teelt als optie genoemd om te combineren met de EFA regeling, maar het ook als onderdeel te laten tellen voor gewasdiversificatie. Echter is het niet duidelijk of bij de voorwaarde(van gewasdiversificatie) alleen het productiegewas telt. Geldt voor gewasdiversificatie alleen het productiegewas is, dan heb je te maken met alleen productie teelt, wat dus niet kan vallen onder de EFA regeling.

Zodra gewasdiversificatie ook geldt bij niet productie teelt dan kunnen de twee vergroeningsmaatregelen gecombineerd worden.

Dit moet duidelijk worden begin 2013 als de exacte invulling van het nieuwe GLB bekend wordt.

7 Conclusie en aanbevelingen

Huidige beheermaatregelen ANOG

De huidige natuurbeheermaatregelen die de ANOG aanbiedt passen goed in het aankomend Gemeenschappelijk Landbouw Beleid. De maatregelen sluiten goed aan op de vergroeningsvoorwaarden van de 1e pijler en komen tevens in aanmerking voor financiële steun vanuit de 2^e pijler.

Alleen de maatregel graanstoppel en graan 'morsen' is een maatregel die niet binnen het vergroeningsthema past. Met een goede argumentatie zou deze mogelijk wel in aanmerking komen voor financiële steun vanuit pijler 2.

Het beste is om vergroeningsmaatregelen en natuurbeheer te koppelen zodat er een samenhang is tussen pijler 1 en 2.

Door een adviserende en coördinerende rol in te nemen op het gebied van vergroening, en dan met name op de 7 % EFA voorwaarde, kan de ANOG een ecologische bijdrage leveren. Daar komt bij dat de boeren hier ook voordeel uit halen aangezien deze wettelijk verplicht zijn om zich te houden aan de vergroeningseisen. Door zich te laten adviseren via de ANOG scheelt dit de boeren tijd en moeite. Het meest logisch is dan om natuurbeheer direct te koppelen aan deze EFA gebieden, waardoor er naast de vergroeningspremie (vanuit de 1^e pijler) ook een premie is te ontvangen vanuit pijler 2. Zo haalt een boer maximaal rendement uit de stukken grond die zijn toegewezen voor ecologische doeleinden. Ook de ANOG behaalt hier voordeel uit doordat de ecologische grond direct door goed natuurbeheer wordt onderhouden en dus op die manier meer waarde krijgt.

Door vergroeningmaatregelen (pijler 1) te combineren met natuurbeheermaatregelen (pijler 2) kan men een maximaal rendement halen uit de stukken land ten behoeve voor natuur. Een voorbeeld is: akkerranden en/of braakligging te combineren met teelt vogel vriendelijk gewas of natte natuur.

Effect vergroening en natuurbeheer bedrijfsvoering

Het effect van de vergroening op de directe inkomstensteun van de landbouw in Oost Groningen is negatief. Zo zal dit gemiddeld €200 per hectare dalen. Door productiegronden in te zetten voor ecologische(en waterbeheer technische) doeleinden en gewas diversificatie toe te passen ontvangt men een vergroeningstoeslag. Dit geeft productie verlies, het blijkt echter dat de vergroeningstoeslag voldoende is om het productieverlies te compenseren.

De huidige natuurbeheermaatregelen bevalt de boeren in het algemeen wel. Dit heeft met name te maken met een goede vergoeding die ze hiervoor krijgen. Ook speelt flexibiliteit van het beheer en het makkelijk inpassen binnen de bedrijfsvoering een rol. Veelal hebben boeren minder of evenveel tijd nodig voor het uitvoeren van het beheer ten opzichte van 'normaal' boeren. De vergoeding is in veel gevallen ook voldoende ten opzichte van het productieverlies.

Onkruidbestrijding is wel een groot negatief punt in het geheel. Door de huidige beheermaatregelen zijn de onkruidbestrijdingsmiddelen te beperkt, aldus de boeren.

Boeren zijn bang dat de grond na afloop van het natuurbeheer weer intensief moet worden bewerkt om het weer tot productiegrond te maken.

Wel vinden de boeren dat natuurbeheermaatregelen, zoals akkerranden (in de vorm van FAB randen), een mooi gezicht opleveren. Dit kan positief werken als draagvlak voor de akkerbouw vanuit de maatschappij.

Nieuwe mogelijkheden de ANOG

Naast de huidige natuurbeheermaatregelen zijn er ook nieuwe natuurbeheermogelijkheden. Er bestaan verschillende opties om natte natuur te creëren. Een optie is om het (natte) land braak te leggen en vervolgens het land te maaien, dit kan zo'n twee a drie keer in het jaar. Hierdoor creëert men graslanden. Graslanden zijn van ecologische waarde voor weide vogels. Door vervolgens het maaisel ook nog af te voeren verschaald men het land waardoor er op termijn schrale graslanden ontstaan. Deze hebben ecologisch gezien een erg grote waarde. Door te sturen op bloemrijke graslanden levert dit voor de maatschappij ook een mooi plaatje op.

Een bijkomend voordeel van het realiseren van natte natuur is dat het waterschap het peilbeheer kan verhogen. Natte natuur ondervindt hier geen last van, echter kan dit wel een gunstig effect hebben op de te droge stukken van het land (gemiddeld zo'n 50%). Ook wordt zo veen oxidatie (indien er veen gelegen is in het stuk land) tegengegaan, waardoor het land niet lager komt te liggen. Hierdoor hoeft het waterschap het waterpeil in de toekomst niet te verlagen komen om zo weer aan een goede balans te komen tussen droog-, ideaal-, en nat land. Uiteraard is dit per perceel situatieafhankelijk. De ANOG kan wellicht een samenwerkingsverband starten met het waterschap betreffende de optie natte. Zo kan er via het waterschap Hunze en Aa's een GIS analyse gemaakt worden voor plekken in Oost Groningen waar natte natuur goed past.

Akkerrand beheer kan gecombineerd worden met natuurvriendelijke oevers. Veel boeren hebben door de verplichte bufferzone (geen bemesting etc.) al een erg milieuvriendelijke oever. In het gebied Oost Groningen zal een boer door aanleg van flauwe oevers gemiddeld zo'n 3 meter kwijt zijn. Door sommige vergroeningsmaatregelen te combineren kan er flexibeler worden omgegaan met de wensen van een boer en de ANOG.

Wel moet er op gelet worden dat maatregelen tijdelijk zijn, aangezien boeren graag de mogelijkheden willen hebben om een maatregel terug te draaien.

De ANOG kan mogelijk financiële steun krijgen voor een nieuw administratiesysteem ten behoeve van natuurbeheer op basis van Artikel 18 en 44.

Als de ANOG van andere ondernemers/organisaties grond pacht en dit verdeelt onder de boeren heeft men meer grond ter beschikking waarop natuurbeheer toegepast kan worden.

Om de kennis van de ANOG op peil te houden of om zelfs meer kennis toe te voegen kan de ANOG steun krijgen vanuit de overheid.

De overheid biedt financiële steun aan voor opleiding van adviseurs in organisaties. Deze adviseurs geven dan aan agrariërs adviezen omtrent voorschriften en acties betreffende matiging van en aanpassing ten behoeve van de klimaatverandering, biodiversiteit, etc. Wel moet de organisatie die deze adviezen geeft door de overheid gecertificeerd zijn.

Een andere vorm om kennis en ervaring op te doen is door kennis uitwisseling met andere organisaties zoals, waterschappen, Staatsbosbeheer, Noardelik Fryske Wâlden etc. Een schouwcommissie kan hier erg veel baat bij hebben.

Een andere mogelijkheid is natuurbeheer te combineren met Eco System Services. Dit kan bijvoorbeeld door alternatieve productie als streekproducten op de lokale markt te brengen. Door ecosystem services te verkrijgen via natuurbeheer kan men naast biodiversiteitsdiensten ook maatschappelijke diensten bieden, wat het draagvlak groter maakt bij derden. Daarnaast kan een boer met natuurbeheer mogelijk iets bijverdienen. Wel moet er dan worden nagegaan wat de wensen zijn van de maatschappij zodat de ANOG hierop kan inspelen.

Om natuurbeheer groen af te sluiten kan men de reststromen op een groene manier gebruiken. Denk aan maaisel in een vergister of alternatieve oogst van vogelvriendelijke planten te gebruiken voor bio stroom.

Wil een dergelijk concept slagen, dan moet dat grootschalig worden opgezet. De ANOG kan hier een belangrijke rol in spelen.

Proces en rol van de ANOG

Wat betreft de 1^e pijler kan de ANOG via een adviserende en coördinerende rol van grote betekenis zijn voor de boeren en de ecologie. Door middel van een overkoepelende visie en overzicht kan de ANOG vergroeningsmaatregelen bedenken voor de boeren zodat deze hier niet het hoofd over hoeven te breken. Daarnaast kan de ANOG bepaalde gebieden rangschikken waar dergelijke vergroening het meest nut heeft.

De EFA voorwaarde lijkt hier het meest geschikt voor, maar ook voor gewasdiversificatie kan de ANOG een toekomstige adviserende rol hebben.

Door natuurbeheermaatregelen direct te koppelen aan de EFA gebieden kan men maximaal rendement halen uit die stukken land. De boer haalt zo de maximale subsidie, afhankelijk van het soort natuurbeheer wat wordt toegepast, doordat de vergroeningstoeslag uit de 1^e pijler en de financiële steun vanuit de 2^e pijler beide meetellen voor dergelijke EFA gebieden.

Betreft de projectbegeleiding en de manier waarop de natuurbeheermaatregelen worden aangeboden, gecontroleerd en geëvalueerd (dus communicatie naar boeren, intekendagen ecologische afweging, schouwcommissie etc.) moet de ANOG op de zelfde voet verder gaan. Zoals dat nu loopt gaat dat goed en is het een juiste manier van benaderen richting de boeren. Op deze manier krijgt de ANOG de meeste boeren mee wat betreft de vergroening.

Dit is ook te merken aan de boeren zelf die niets anders dan lof hebben voor over de ANOG. 'De ANOG loop als een geoliede motor' aldus een van de boeren.

Hierdoor is het vertrouwen gewonnen bij de boeren op gebied van agrarisch natuurbeheer.

De ANOG moet er in de toekomst op letten dit vertrouwen niet te schaden door te veel hooi op de vork te nemen. Ook moet de ANOG niet te veel taken van de overheid overnemen met als gevolg imagoschade.

Concrete Aanbevelingen

- Adviserende en coördinerende rol vergroeningseisen 1^e pijler
- Focussen op de EFA voorwaarde met overkoepelende visie en overzicht
- Vergroeningsmaatregelen met elkaar koppelen indien dit beter uit komt
- 1^e en 2^e pijler koppelen door direct natuurbeheer toe te passen op EFA gebieden voor maximaal rendement
- Adviserende, coördinerende, betalende en controlerende rol in natuurbeheermaatregelen 2^e pijler
- Lobbyen dat de Cross Compliance niet of in mindere mate doorwerkt naar de 2^e pijler, aangezien een collectief hier geen controlerende functie voor heeft.
- Nader onderzoek doen naar:
 - De optie graslanden als natuurbeheer in samenwerking met waterschap Hunze en Aa's (GIS analyse mogelijk)
 - Grootschalige opzet groenverwerking (vergisters, grasdrogerij, afzet lokale markt etc.)
 - De maatschappelijk/regio wensen betreft akkerland, natuurbeheer en Eco System Services
 - Pachtbare grond (zijn er TBO's die land willen/kunnen verpachten)
 - Mogelijke informatie partners voor kennisuitwisselingen betreft GLB
 - De behoefte aan opleiding milieuadviseurs, zo ja dit al aanvragen bij de overheid
- Contact onderhouden met Staatsbosbeheer wat betreft pachten van bosgebieden
- Bij de overheid nagaan of er vanuit artikel 44 of 18 financiële steun mogelijk is voor de aanschaf van een administratiesysteem ten behoeve van natuurbeheer; door gaan met de aansluiting op CROP-R
- Nauwkeurig op de hoogte blijven wat betreft de ontwikkeling van het GLB
- Wat betreft de project aanpak, begeleiding en informatie uitwisseling richten de boeren, ga zo door!

8 Literatuurlijst

Documenten

ANOG. 2009. *Collectief beheerplan ANOG*. Wedde

ANOG. 2012. *Projectplan collectief beheer Oost-Groningen 2011-2013-in het kader van de Subsidie Demonstratieprojecten Collectief beheer*. Wedde

ANOG & DACOM. 2012. *Crop-R projectvoorstel*. Wedde

A.M. van Doorn, T.C.P. Melman, W. Geertsema, B.S. Elbersen, H. Prins, A.H.F. Stortelder, R.A. Smidt, 2012. *Vergroening van het GLB door Ecological Focus Area's; Verkenning van doelen, randvoorwaarden, kosten en baten*. Alterrapport 2296, Alterra. Wageningen

Bleeker, H. 2011. *Brief: Kabinetsreactie wetgevingsvoorstellen Gemeenschappelijk landbouwbeleid*. 's-Gravenhage;

Beschikbaar via: <http://www.boerennatuur.nl/actueel/kamerbrief-glb/kamerbrief-glb.pdf> (10 augustus 2012)

CBS & LEI. 2011. *Land- en tuinbouwcijfers 2011*. Den Haag/Heerlen

Beschikbaar via: <http://www.cbs.nl/NR/rdonlyres/60BF8F6F-05DD-4BE9-9CA2-46E740EEE80B/0/2011j29pub.pdf> (10 augustus 2012)

COM. 2011. *het voorstel voor een verordening van het Europees Parlement en de Raad tot vaststelling van een gemeenschappelijke marktordening voor landbouwproducten („integrale-GMO-verordening”) 625 final — 2011/0280 (COD)*

Europese Commissie . 2011. *Voorstel voor een VERORDENING VAN HET EUROPEES PARLEMENT EN DE RAAD inzake steun voor plattelandsontwikkeling uit het Europees Landbouwfonds voor Plattelandsontwikkeling (ELFPO); COM(2011) 627 definitief 2011/0282 (COD)*. Brussel

EP. 2012. *European Parliament resolution of 20 April 2012 on our life insurance, our natural capital: an EU biodiversity strategy to 2020 (2011/2307(INI))*. European Parliament.

Beschikbaar via:

<http://ec.europa.eu/environment/nature/biodiversity/comm2006/2020.htm> (30 mei 2012)

EU 2012. *EU Biodiversity Strategy to 2020 – towards implementation ‘The European Parliament adopts resolution on the EU 2020 Biodiversity Strategy’ (en)*. European Parliament

Beschikbaar via:

[http://ec.europa.eu/environment/nature/biodiversity/comm2006/pdf/2020/1_EN_ACT_par1_v7\[1\].pdf](http://ec.europa.eu/environment/nature/biodiversity/comm2006/pdf/2020/1_EN_ACT_par1_v7[1].pdf) (31 mei 2012)

EC. 2011. *Our life insurance, our natural capital: an EU biodiversity strategy to 2020*. European Commission. Brussels

- Groot de, R. S., van der Perk, J., Chiesura, A., and Marguliew, S. (2000): *Ecological functions and socio-economic values of critical natural capital as a measure for ecological integrity and environmental health*, pp. 191-214. In P. Crabbe, A. Holland, L. Ryszkowski, and L. Westra (Eds): *implementing Ecological Integrity: Restoring Regional and Global Environmental and Human Health*. Kluwer Academic Publishers. Dordrecht/Boston/London.
- Immenga, D.J., K. Munneke, M. Lamain (Weister klap Advies) . 2012. *Bouwstenen voor het advies voor de commissie Landbouw in de Veenkoloniën*. Stadskanaal. Stuurgroep agenda voor de Veenkoloniën
- Jong, F de. 2012. *Zelf aan het stuur? Een beschouwing van de pilot voor collectieve zelfsturing in Oost-Groningen 2011*. Wedde
- Jongeneel, R., Bont K de, Jager J, Doorn A van, Naeff H, Smidt R. 2012. *GLB-hervorming 2014 Effecten van toeslagvarianten voor de Nederlandse landbouw, LEI-rapport 2012-2014, 2271000129*. LEI Wageningen UR, Den Haag.
- LNV. 2011. *Plattelandontwikkelingsprogramma 2007-2013 voor Nederland (POP2); versie 8.0*. Arnhem
- MEA. 2005. *Ecosystems and Human Well-being: Biodiversity Synthesis. Millennium Ecosystem Assessment* World Resources Institute. Washington, DC.
- Ministerie LNV. 2008. *Biodiversiteit werkt voor mensen voor natuur voor altijd; beleidsprogramma biodiversiteit 2008-2011*. 's-Gravenhage
- Ministerie LNV, Ministerie VROM, Ministerie van Verkeer en waterstaat, Provincies. 2011. *Plattelandontwikkelingsprogramma 2006-2013 voor Nederland (POP2) versie 8.0*. Beschikbaar via: http://www.regiebureau-pop.eu/files/file_1541_hoofddocument_nieuw_versie_juli_11_nav_notificatie_2011-1.pdf (10 augustus 2012)
- Niermijer, H. 2005. *8 vooroordelen over de Nederlandse landbouw, Task Force Economie 2005'*. Den Haag. In opdracht van LNV. Beschikbaar via: <http://www.akkerbouw.info/pdf/vooroordelen2.pdf> (10 augustus 2012)
- Osinga, K.J. 2011. *Hoe ziet het Europees landbouwbeleid er na 2013 uit? Een eerste analyse van de GLB-voorstellen door Brussel*. LTO Nederland. Beschikbaar via: <http://www.lto.nl/media/default.aspx/emma/org/10750254/+b.+hoe+ziet+het+europees+landbouwbeleid+er+na+2013+uit.pdf> (10 augustus 2012)
- Schippers, P., H. Siebel. 2009. *Index Natuur en Landschap Onderdeel natuurbeheertypen Versie 0.4 15 juni 2009*. Terreinbeheerders, IPO en LNV
- Taskforce biodiversiteit en natuurlijke hulpbronnen. 2011. *Groene groei; investeren in biodiversiteit en natuurlijke hulpbronnen*. Dordrecht

VVD-CDA. 2010. *Bijlage Vrijheid en verantwoordelijkheid regeerakkoord VVD- CDA*. Beschikbaar via:
<http://www.kabinetformatie2010.nl/pdf/dsc9086.pdf?c=getobject&s=obj&objectid=127496> (10 augustus 2012)

Zeijls, H., K. Overmars, W. Bilt, N. van der. Schulp, J. Notenboom, H. Westhoek(PBL), J. Helming, I. Terluin (LEI-Wageningen UR), S. Jansen (Alterra-Wageningen UR). 2011. *Greening the common agricultural policy impacts on farmland biodiversity on an EU scale*. PBL Netherlands Environmental Assessment Agency. The Hague.
Beschikbaar via:
[http://www.pbl.nl/sites/default/files/cms/publicaties/002799_CAP%20rapport+kaft\(def\)_0.pdf](http://www.pbl.nl/sites/default/files/cms/publicaties/002799_CAP%20rapport+kaft(def)_0.pdf) (10 augustus 2012)

Websites

ANOG.nl (2012). *Agrarische Natuurvereniging Oost Groningen*
<http://www.anog.nl> (14 april 2012)

CBS (2012). *Centraal Bureau Statistiek*
<http://www.cbs.nl> (7 mei 2012)
Specifiek voor cijfers Nederlandse landbouwcijfers:
([http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?DM=SLNL&PA=80785NED&D1=a&D2=a&D3=0&D4=0,5,\(I-2\),\(I-1\),I&HDR=G2,G3&STB=T,G1&VW=T](http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?DM=SLNL&PA=80785NED&D1=a&D2=a&D3=0&D4=0,5,(I-2),(I-1),I&HDR=G2,G3&STB=T,G1&VW=T)) (7 mei 2012)

Regiebureau (2012) *Laatste stand van zaken betreft Platteland Ontwikkeling Programma*
<http://www.regiebureau-pop.eu> (30 mei 2012)

Ec.europa (2012) *Laatste stand van zaken betreft besluitvorming EU*
<http://ec.europa.eu> (30 mei 2012)

GLB (2012) *Laatste stand van zaken betreft het GLB*
<http://www.toekomstglb.nl/> (10 augustus 2012)

EU.nu (2012). *Vergroening steeds belangrijker thema in Europees parlement (en)*
http://www.europa-nu.nl/id/viybmrpbdwyk/nieuws/vergroening_steeds_belangrijker_thema_in?ctx=vhsigh0wpcp9 (14 april 2012)

EU (2012). *EU Biodiversity Strategy to 2020 – towards implementation ‘The European Parliament adopts resolution on the EU 2020 Biodiversity Strategy’ (en)*
<http://ec.europa.eu/environment/nature/biodiversity/comm2006/2020.htm>; (14 april 2012)

Linkedin (2012). *Discussie en meningen betreft Europees landbouwbeleid ‘Hoe slim concretiseren 7% “natuur” uit 1e pijler nieuw GLB?’*
http://www.linkedin.com/groups/Hoe-slim-concretiseren-7-natuur-3416055.S.83044371?view=&gid=3416055&type=member&item=83044371&trk=eml-anet_dig-b_nd-pst_ttle-cn (14 april 2012)

NOS (2012). *Nieuws betreft natuurbezuinigingen.*

<http://nos.nl/audio/324749-de-tweede-kamer-zet-deze-lijn-door.html> (3 augustus 2012)

NFW (2012) *site van de Noardlike Fryske Wâlden*

<http://www.noardlikefryskewalden.nl> (6 juli 2012)

Planbureau voor de leefomgeving (2012). *Vergroening van landbouwsteun remt achteruitgang biodiversiteit in landbouwgebieden*

<http://www.pbl.nl/nieuws/persberichten/2011/vergroening-van-landbouwsteun-remt-achteruitgang-biodiversiteit-in-landbouwgebieden-0> (14 april 2012)

Kenniswerkplaats.eu (2012) *Algemene info Kenniswerkplaatsen*

<http://www.kenniswerkplaats.eu> (14 mei 2012)

SNL (2012). *Subsidieregeling Natuur en Landschapsbeheer*

<http://www.portaalnatuurenlandschap.nl> (1 juli 2012)

SBB (2012) *StaatsBosBeheer met een nieuwsbericht: grote bezuinigingen voor natuur*

<http://www.staatsbosbeheer.nl/Nieuws%20en%20achtergronden/Nieuws/Archief/2011/9/Begroting%202012%20grote%20bezuinigingen%20voor%20natuur.aspx> (6 juli 2012)

Gesprekken & interviews

Bartelds, J. 2012. Telefonisch interview. *invulling van natuurbeheer en collectieve sturing in het GLB beleid*. Bestuurslid Stichting Proefboerderij Noordelijke Akkerbouw (SPNA), Lid commissie Akkerbouw Land en Tuinbouworganisatie (LTO), Lid Raad van Toezicht Royal Cosun, lid dagelijks bestuur waterschap Hunze en Aa's en agrariër 9 juli 2012

Begeman, G. 2012. Interview. *Opinie boeren over vergroening, natuurbeheermaatregelen & de rol van de ANOG hierbij*. Nieuwe Pekela. 23 juli 2012

Dinkla, P.L. 2012. Interview. *Opinie boeren over vergroening, natuurbeheermaatregelen & de rol van de ANOG hierbij*. Bellingwolde. 17 juli 2012

Doorn, van A., R. Schrijver. Interview . *Vergroening, natuurbeheer en collectieve sturing in de landbouw*. Onderzoekers Alterra Centrum landschap. Wageningen. 9 juli 2012

Evers, T. 2012. Interview. *Opinie boeren over vergroening, natuurbeheermaatregelen & de rol van de ANOG hierbij*. Finsterwolde. 17 juli 2012

Groenwold, G. 2012. Interview. *Opinie boeren over vergroening, natuurbeheermaatregelen & de rol van de ANOG hierbij*. Sappemeer. 17 juli 2012

Hendriks, P. 2012. Telefonisch vraaggesprek. *Opties en mogelijkheden natte natuur en slootrandenbeheer in de landbouw Oost Groningen*. Hydroloog Waterschap Hunze en Aa's. 7 augustus 2012

Kaput, G. 2012. Interview. Interview. *Opinie boeren over vergroening, natuurbeheermaatregelen & de rol van de ANOG hierbij*. Bellingwolde 19 juli 2012

Kuiper, H. 2012. Telefonisch vraagsprek . *Opties en mogelijkheden natuurgrond pachten en natuurbeheertypen*. Terreinbeheerder Westerwolde Staatsbosbeheer 1 augustus 2012.

Rozedaal, W. 2012. Interview. *Opties en mogelijkheden collectieven en de collectieve sturing betreft natuurbeheer met het oog op aankomend GLB*. Projectleider GLB pilot NWF. Burgum. 6 juli 2012

Sandee, A. 2012. Telefonisch Interview. *Opinie boeren over vergroening, natuurbeheermaatregelen & de rol van de ANOG hierbij*. 27 juli 2012

Sterenborg, N. 2012. Telefonisch interview. *Opinie over vergroening, natuurbeheermaatregelen & de rol van de ANOG hierbij* Boer en bestuurslid ANOG. 11 juli 2012

Wilzing. A. 2012. Telefonisch Interview. *Opinie boeren over vergroening, natuurbeheermaatregelen & de rol van de ANOG hierbij*. 25 juli 2012

Bijlagen

Bijlage I Doelstelling en maatregelen verduurzaming agricultuur, visserij en bosbeheer

Bijlage II Bron voor waarover de 7% EFA oppervlakte op landbouwgrond gaat tellen

Bijlage III Artikelen 2^e pijler die van belang zijn voor behoudt en bevordering van de biodiversiteit en collectieve samenwerking

Bijlage IV voorstel Financiële steun pijler 2

Bijlage V Omschrijving beheertype *N12.05 Kruiden- en faunarijke akker*

Bijlage VI Tabel kansen natuurbeheer op basis van criteria 1, 2 en 3

Bijlage VII Interviews

Bijlage I Doelstelling en maatregelen verduurzaming agricultuur, visserij en bosbeheer

(bron: 'Our life insurance, our natural capital: an EU biodiversity strategy to 2020')

Target 3: INCREASE THE CONTRIBUTION OF AGRICULTURE AND FORESTRY TO MAINTAINING AND ENHANCING BIODIVERSITY

3A) Agriculture: By 2020, maximise areas under agriculture across grasslands, arable land and permanent crops that are covered by biodiversity-related measures under the CAP so as to ensure the conservation of biodiversity and to bring about a measurable improvement() in the conservation status of species and habitats that depend on or are affected by agriculture and in the provision of ecosystem services as compared to the EU2010 Baseline, thus contributing to enhance sustainable management.*

*B) Forests: By 2020, Forest Management Plans or equivalent instruments, in line with Sustainable Forest Management (SFM)³⁰, are in place for all forests that are publicly owned and for forest holdings above a certain size** (to be defined by the Member States or regions and communicated in their Rural Development Programmes) that receive funding under the EU Rural Development Policy so as to bring about a measurable improvement(*) in the conservation status of species and habitats that depend on or are affected by forestry and in the provision of related ecosystem services as compared to the EU 2010 Baseline.*

(*) For both targets, improvement is to be measured against the quantified enhancement targets for the conservation status of species and habitats of EU interest in Target 1 and the restoration of degraded ecosystems under target 2.

(**) For smaller forest holdings, Member States may provide additional incentives to encourage the adoption of Management Plans or equivalent instruments that are in line with SFM.

Action 8: Enhance direct payments for environmental public goods in the EU Common Agricultural Policy

- 8a) The Commission will propose that CAP direct payments will reward the delivery of environmental public goods that go beyond cross-compliance (e.g. permanent pasture, green cover, crop rotation, ecological set-aside, Natura 2000).
- 8b) The Commission will propose to improve and simplify the GAEC (Good Agricultural and Environmental Conditions) cross-compliance standards and consider including the Water Framework Directive within the scope of cross-compliance once the Directive has been implemented and the operational obligations for farmers have been identified in order to improve the state of aquatic ecosystems in rural areas.

Action 9: Better target Rural Development to biodiversity conservation

- 9a) The Commission and Member States will integrate quantified biodiversity targets into Rural Development strategies and programmes, tailoring action to regional and local needs.
- 9b) The Commission and Member States will establish mechanisms to facilitate collaboration among farmers and foresters to achieve continuity of landscape features, protection of genetic resources and other cooperation mechanisms to protect biodiversity.

Action 10: Conserve Europe's agricultural genetic diversity

- 10) The Commission and Member States will encourage the uptake of agri-environmental measures to support genetic diversity in agriculture and explore the scope for developing a strategy for the conservation of genetic diversity.

Action 11: Encourage forest holders to protect and enhance forest biodiversity

- 11a) Member States and the Commission will encourage the adoption of Management Plans, inter alia through use of rural development measures and the LIFE+ programme.
- 11b) Member States and the Commission will foster innovative mechanisms (e.g. Payments for Ecosystem Services) to finance the maintenance and restoration of ecosystem services provided by multifunctional forests.

Action 12: Integrate biodiversity measures in forest management plans

- 12) Member States will ensure that forest management plans or equivalent instruments include as many of the following measures as possible:
 - maintain optimal levels of deadwood, taking into account regional variations such as fire risk or potential insect outbreaks;
 - preserve wilderness areas;
 - ecosystem-based measures to increase the resilience of forests against fires as part of forest fire prevention schemes, in line with activities carried out in the European Forest Fire Information System (EFFIS);
 - specific measures developed for Natura 2000 forest sites;
 - ensuring that afforestation is carried out in accordance with the Pan-European Operational Level Guidelines for SFM, in particular as regards the diversity of species, and climate change adaptation needs.

Bijlage II Bron aannname waarover de 7% EFA oppervlakte op landbouwgrond gaat tellen

Toelichting bij de gecombineerde opgave 2010, Ministerie van Landbouw Natuurbeheer en Voedselkwaliteit, Dienst Regelingen (bron: *Vergroening van het GLB door Ecological Focus Area's; Verkenning van doelen, randvoorwaarden, kosten en baten*. 2012)

Welke aanvraag bij welke gewascode toegestaan?		Hoe formulier Opgave gewaspercelen invullen	Voor welke gewascode wel/niet toegestaan?
Toeslagrechten	Gewone toeslagrechten	Per gewasperceel de kolom 'Gewone toeslagrechten' invullen	Alle gewascodes toegestaan, behalve – Bos 1936, 863, 864 – SBL bos 2027, 2026 – Teelt in potten of containers (o.a. als onderdeel van 229) – Tijdelijk onbeteeld land 2033 – Overige natuurterreinen 2303 – Overige akkerbouwgewassen 1925, (afhankelijk van het geteelde gewas) – Landschapselementen (SNL-a) 2620 t/m 2636 en 2629 t/m 2635
Subsidie	Steun voor zaaizaad van vezelvlas	Per gewasperceel cijfer 5 invullen in de kolom 'Subsidie'	Alleen toegestaan voor zaaizaad van vezelvlas (1933)
	Steun voor zetmeelaardappelen	Per gewasperceel cijfer 6 invullen in de kolom 'Subsidie'	Alleen toegestaan voor zetmeelaardappelen (1934, 859)
	Probleemgebiedenvergoeding	Per gewasperceel cijfer 8 invullen in de kolom 'Subsidie'	Alle gewascodes toegestaan, behalve: – Overige natuurterreinen (2303) – Braak met bos (2026) – Bos, blijvend, met herplantplicht (1936) – Bos zonder herplantplicht (863) – Bos (set aside regeling) (864) – Bos (SBL-regeling) (2027) – Landschapselementen (SNL-a) 2620 t/m 2636 en 2629 t/m 2635
	Vaarvergoeding	Per gewasperceel cijfer 9 invullen in de kolom 'Subsidie'	Alle gewascodes toegestaan, behalve: – Landschapselementen (SNL-a) 2620 t/m 2636 en 2629 t/m 2635
	Combinatie van subsidies	Per gewasperceel een cijfer invullen in de kolom 'Subsidie'. Kijk in Tabel 3.	Dit is afhankelijk van de combinatie

Bijlage III Artikelen 2^e pijler die van belang zijn voor behoudt en bevordering van de biodiversiteit en collectieve samenwerking.

Artikel 16

Bedrijfsadviesdiensten, bedrijfsbeheersdiensten en bedrijfsverzorgingsdiensten

1. In het kader van deze maatregel wordt steun verleend om:
 - (a) landbouwers, bosbezitters en kmo's in plattelandsgebieden te helpen profiteren van adviesdiensten om de economische en ecologische prestatie alsook de klimaatvriendelijkheid en –bestendigheid van hun bedrijf, onderneming en/of investering te verbeteren;
 - (b) de oprichting van bedrijfsbeheersdiensten, bedrijfsverzorgingsdiensten en bedrijfsadviesdiensten voor de landbouw en van bedrijfsadviesdiensten voor de bosbouw te stimuleren, met inbegrip van het in de artikelen 12, 13 en 14 van Verordening (EU) nr. HV/2012 bedoelde bedrijfsadviseringssysteem;
 - (c) de opleiding van de adviseurs te bevorderen.
2. De verlener van de advies- of opleidingsdiensten is de begunstigde van de in lid 1, onder a) en c), bedoelde steun. De in lid 1, onder b), bedoelde steun wordt verleend aan de autoriteit of de organisatie die wordt geselecteerd om de bedrijfsbeheersdiensten, bedrijfsverzorgingsdiensten en bedrijfsadviesdiensten voor de landbouw en de bedrijfsadviesdiensten voor de bosbouw op te richten.
3. De autoriteiten of de organisaties die worden geselecteerd om advies te verstrekken, beschikken over hiertoe gekwalificeerd en geregeld opgeleid personeel, alsmede over ervaring op het gebied van adviesverstrekking, en zijn betrouwbaar gebleken op de gebieden waarover zij advies verstrekken. De begunstigten worden geselecteerd aan de hand van een uitnodiging tot het indienen van voorstellen. De selectieprocedure is objectief en staat open voor zowel openbare als particuliere organisaties.

Bij het verstrekken van advies nemen de adviesdiensten de in artikel 13, lid 2, van Verordening (EG) nr. HV/2012 bedoelde vertrouwelijkheidsvoorschriften in acht.
4. Het aan landbouwers te verstrekken advies staat in verband met ten minste één EU-prioriteit voor plattelandontwikkeling en heeft betrekking op ten minste één van de volgende elementen:
 - (a) een of meer uit de regelgeving voortvloeiende beheerseisen en/of normen inzake een goede landbouw- en milieuconditie zoals bedoeld in titel VI, hoofdstuk I, van Verordening (EU) nr. HV/2012;
 - (b) in voorkomend geval, de klimaat- en milieuvriendelijke praktijken zoals bedoeld in titel III, hoofdstuk 2, van Verordening (EU) RB/2012 en het onderhoud van het landbouwgebied zoals bedoeld in artikel 4, lid 1, onder c), van Verordening (EU) nr. RB/2012;

(c) de voorschriften en acties betreffende matiging van en aanpassing van de klimaatverandering, biodiversiteit, bescherming van water en bodem, melding van dierziekten en innovatie zoals bedoeld in bijlage I bij Verordening (EU) nr. HV/2012;

(d) de duurzame ontwikkeling van de economische activiteit van de kleine landbouwbedrijven zoals vastgesteld door de lidstaten en ten minste van de landbouwbedrijven die deelnemen aan de in titel V van Verordening (EU) nr. RB/2012 bedoelde regeling voor kleine landbouwers; of

(e) in voorkomend geval, op EU-wetgeving gebaseerde arbeidsveiligheidsnormen.

Het advies kan ook betrekking hebben op andere thema's die verband houden met de economische, agrarische en ecologische prestatie van het landbouwbedrijf.

5. Het advies voor bosbezitters heeft op zijn minst betrekking op de ter zake relevante vereisten in het kader van de Richtlijnen 92/43/EEG, 2009/147/EG en 2000/60/EG. Het advies kan ook betrekking hebben op thema's die verband houden met de economische en ecologische prestatie van het bosbouwbedrijf.
6. Het advies voor kmo's kan betrekking hebben op thema's die verband houden met de economische en ecologische prestatie van de onderneming.
7. Wanneer dat gerechtvaardigd en steekhoudend is, kan het advies gedeeltelijk in groep worden verstrekt, met dien verstande dat rekening wordt gehouden met de omstandigheden van de individuele gebruiker van de adviesdiensten.
8. De in het kader van lid 1, onder a) en c), verleende steun mag de in bijlage I vastgestelde maximumbedragen niet overschrijden. De in het kader van lid 1, onder b), verleende steun dient over een periode van vijf jaar na de oprichting geleidelijk te worden verlaagd.
9. De Commissie wordt ertoe gemachtigd om overeenkomstig artikel 90 gedelegeerde handelingen aan te nemen met betrekking tot de nadere omschrijving van de minimumkwalificaties van de adviesverstreckende autoriteiten of organisaties.

Artikel 18

Investerings in materiële activa

1. In het kader van deze maatregel wordt steun verleend voor roerende en/of onroerende investeringen die:

(a) leiden tot een verbetering van de algehele prestatie van het landbouwbedrijf; (b)

betrekking hebben op de verwerking, de afzet en/of de ontwikkeling van in bijlage I bij het Verdrag vermelde landbouwproducten of katoen. Het productieproces mag een product opleveren dat niet in die bijlage wordt vermeld;

(c) betrekking hebben op infrastructuur voor de ontwikkeling en aanpassing van de landbouw, inclusief op het gebied van de toegankelijkheid van landbouw- en bosgrond, landinrichting en verbetering van land, energievoorziening en waterbeheer; of

(d) worden beschouwd als niet-productieve investeringen met het oog op de nakoming van de agro- en de bosmilieuverbintenissen, de staat van instandhouding van de biodiversiteit op het gebied van soorten en habitats alsook met het oog op de vergroting van de maatschappelijke belevingswaarde van een Natura 2000-gebied of van een ander in het programma te omschrijven gebied met een hoge natuurwaarde.

2. De in lid 1, onder a), bedoelde steun wordt verleend aan landbouwbedrijven. Investeringssteun van de herstructurering van landbouwbedrijven mag slechts worden verleend aan landbouwbedrijven van een omvang die niet groter is dan de specifieke omvang die de lidstaten in het programma moeten vaststellen op basis van de SWOT-analyse betreffende de EU-prioriteit voor plattelandontwikkeling "versterking van het concurrentievermogen van alle soorten landbouw en verbetering van de rendabiliteit van de landbouwbedrijven".
3. De in het kader van deze maatregel verleende steun mag de in bijlage I vastgestelde maximale steunpercentages niet overschrijden. Deze maximale steunpercentages mogen overeenkomstig de in bijlage I vastgestelde steunpercentages worden verhoogd wanneer het gaat om jonge landbouwers, collectieve investeringen en geïntegreerde projecten in het kader waarvan uit hoofde van meer dan één maatregel steun wordt verleend, investeringen in gebieden met natuurlijke beperkingen zoals bedoeld in artikel 33, lid 3, en concrete acties die worden gesteund in het kader van het EIP voor de productiviteit en duurzaamheid in de landbouw. De som van beide steunpercentages mag echter niet meer dan 90 % bedragen.
4. Lid 3 is niet van toepassing op in lid 1, onder d), bedoelde niet-productieve investeringen.

Artikel 29

Agromilieu- en klimaatsteun

1. De lidstaten stellen de in het kader van deze maatregel verleende steun overeenkomstig hun specifieke nationale, regionale of plaatselijke behoeften en prioriteiten ter beschikking op hun hele grondgebied. Opname van deze maatregel in de plattelandontwikkelingsprogramma's is verplicht.
2. De agromilieu- en klimaatbetalingen worden verleend aan landbouwers, groepen van landbouwers of groepen van landbouwers en andere grondbeheerders die zich er op vrijwillige basis toe verbinden concrete acties uit te voeren die bestaan uit een of meer agromilieu- en klimaatverbintenissen voor landbouwgrond. Agromilieu- en klimaatbetalingen kunnen aan andere grondbeheerders of groepen van andere grondbeheerders worden verleend wanneer dit naar behoren gerechtvaardigd is om milieudoelstellingen te bereiken.
3. De agromilieu- en klimaatbetalingen mogen slechts worden verricht indien de betrokken verbintenissen verder gaan dan de ter zake relevante dwingende normen zoals bedoeld in titel VI, hoofdstuk I, van Verordening (EU) nr. HV/2012, andere ter zake relevante verplichtingen zoals bedoeld in titel III, hoofdstuk 2, van Verordening (EU) nr. RB/2012, ter zake relevante minimumvereisten voor het gebruik van meststoffen en gewasbeschermingsmiddelen en andere ter zake relevante dwingende voorschriften die bij de nationale wetgeving zijn vastgesteld. Al deze dwingende voorschriften worden in het programma omschreven.

4. De lidstaten spannen zich in om personen die zich ertoe verbinden concrete acties in het kader van deze maatregel uit te voeren, te voorzien van de voor de uitvoering ervan vereiste kennis en informatie, onder meer door voor de verbintenis relevant deskundigenadvies beschikbaar te stellen en/of door de steunverlening in het kader van deze maatregel te koppelen aan de eis voor relevante opleiding te zorgen.
5. De onder deze maatregel vallende verbintenissen worden aangegaan voor een periode van vijf tot zeven jaar. Wanneer dat nodig is om de nagestreefde milieuvoordelen te bereiken of te behouden, kunnen de lidstaten in hun plattelandsontwikkelingsprogramma's echter een langere periode vaststellen voor bepaalde soorten verbintenissen, onder meer door te voorzien in een jaarlijkse verlenging ervan na afloop van de eerste periode.
6. De betalingen worden jaarlijks verricht en vergoeden de begunstigden geheel of gedeeltelijk voor de extra kosten en de gederfde inkomsten die voortvloeien uit de aangegane verbintenissen. In voorkomend geval kunnen de betalingen ook worden gebruikt ter dekking van transactiekosten ter waarde van maximaal 20 % van de premie die voor de agromilieu- en klimaatverbintenissen wordt betaald. Indien de verbintenissen worden aangegaan door groepen van landbouwers, bedraagt dit maximum 30 %.
7. Indien dat vereist is om de doeltreffende toepassing van de maatregel te waarborgen, kunnen de lidstaten voor de selectie van de begunstigden gebruik maken van de in artikel 49, lid 3, bedoelde procedure.
8. De steun mag de in bijlage I vastgestelde maximumbedragen niet overschrijden.

In het kader van deze maatregel mag geen steun worden verleend voor verbintenissen die onder de maatregel biologische landbouw vallen.
9. Er kan steun voor de instandhouding van genetische hulpbronnen in de landbouw worden verleend voor niet onder de leden 1 tot en met 8 vallende concrete acties.
10. De Commissie wordt ertoe gemachtigd overeenkomstig artikel 90 gedelegeerde handelingen aan te nemen met betrekking tot de jaarlijkse verlenging van de verbintenissen na de eerste periode van de concrete acties, de voorwaarden voor verbintenissen op het gebied van de extensivering of het alternatieve beheer van de veehouderij, op het gebied van de beperking van het gebruik van meststoffen, plantbeschermingsmiddelen of andere productiemiddelen, op het gebied van het fokken van plaatselijke rassen die voor de landbouw verloren dreigen te gaan en op het gebied van de instandhouding van de plantaardige genetische hulpbronnen, alsmede gedelegeerde handelingen aan te nemen met betrekking tot de omschrijving van de concrete acties die op grond van lid 9 voor steun in aanmerking komen.

Artikel 35

Bosmilieu- en klimaatdiensten en bosinstandhouding

1. In het kader van deze maatregel wordt per hectare bos steun verleend aan individuele of in een vereniging georganiseerde bosbezitters en gemeenten die zich er op vrijwillige basis toe verbinden concrete acties uit te voeren die bestaan uit een of meer bosmilieuverbintenissen. Er kan tevens steun worden verleend aan organisaties die bossen die in overheidsbezit zijn, beheren, op voorwaarde dat deze organisaties niet afhankelijk zijn van de overheidsbegroting. Bosbedrijven boven een bepaalde, door de lidstaten in hun plattelandsontwikkelingsprogramma's vast te stellen drempel, krijgen de in lid 1 bedoelde steun slechts indien zij een bosbeheersplan of een gelijkwaardig instrument dat in overeenstemming is met duurzaam bosbeheer, indienen.
2. De betalingen worden slechts toegekend voor verbintenissen die verder gaan dan de ter zake relevante dwingende voorschriften die zijn vastgesteld in de nationale bosbouwwetgeving of in andere ter zake relevante nationale wetgeving. Al deze voorschriften worden in het programma omschreven. De verbintenissen worden aangegaan voor een periode van vijf tot zeven jaar. Indien dat nodig is en naar behoren wordt gemotiveerd, kunnen de lidstaten in hun plattelandsontwikkelingsprogramma's een langere periode vaststellen voor specifieke soorten verbintenissen.
3. De betalingen vergoeden de begunstigden geheel of gedeeltelijk voor de extra kosten en de gederfde inkomsten die voortvloeien uit de aangegane verbintenissen. Indien nodig kunnen zij ook transactiekosten tot een waarde van 20 % van de voor de bosmilieuverbintenissen betaalde premie dekken. De steun mag het in bijlage I vastgestelde maximumbedrag niet overschrijden.
4. De steun kan aan individuele of in een vereniging georganiseerde particuliere organisaties en gemeenten worden toegekend voor de instandhouding en de bevordering van genetische hulpbronnen op het gebied van bosbouw in het kader van niet onder de leden 1, 2 en 3 vallende concrete acties.
5. De Commissie wordt ertoe gemachtigd overeenkomstig artikel 90 gedelegeerde handelingen vast te stellen met betrekking tot de soorten concrete acties die in aanmerking komen voor steun in het kader van lid 4.

Artikel 36
Samenwerking

1. In het kader van deze maatregel wordt steun verleend ter bevordering van vormen van samenwerking waarbij ten minste twee organisaties betrokken zijn, met name:
 - (a) wijzen van samenwerking tussen verschillende actoren in de landbouwsector, de voedselketen en de bosbouwsector, en tussen andere actoren die bijdragen tot de verwezenlijking van de doelstellingen en prioriteiten van het plattelandsontwikkelingsbeleid, waaronder brancheorganisaties;
 - (b) de oprichting van clusters en netwerken;
 - (c) de oprichting en werking van operationele groepen in het kader van het EIP voor de productiviteit en duurzaamheid in de landbouw, zoals bedoeld in artikel 62.

2. De in lid 1 bedoelde samenwerking heeft met name betrekking op:
 - (a) proefprojecten;
 - (b) de ontwikkeling van nieuwe producten, praktijken, processen en technologieën in de landbouw-, de voedingsmiddelen- en de bosbouwsector;
 - (c) samenwerking tussen kleinschalige marktdeelnemers met als doel gemeenschappelijke werkprocedures te organiseren en voorzieningen en hulpbronnen te delen;
 - (d) horizontale en verticale samenwerking tussen actoren in de voorzieningsketen met het oog op de oprichting van logistieke platforms om korte voorzieningsketens en plaatselijke markten te stimuleren;
 - (e) afzetbevorderingsactiviteiten in een plaatselijke context met betrekking tot de ontwikkeling van korte voorzieningsketens en plaatselijke markten;
 - (f) gezamenlijke actie ter matiging van of ter aanpassing aan de klimaatverandering;
 - (g) collectieve benaderingen van milieuprojecten en geldende milieupraktijken;
 - (h) horizontale en verticale samenwerking tussen actoren in de voorzieningsketen in de duurzame productie van biomassa voor gebruik in voeding, energieproductie en industriële processen;
 - (i) de uitvoering, met name door andere dan de in artikel 28, lid 1, onder b), van Verordening (EU) nr. [GSK/2012] omschreven publiekprivate partnerschappen, van plaatselijke ontwikkelingsstrategieën waarin één of meer EU-prioriteiten voor plattelandsontwikkeling aan bod komen;
 - (j) het opstellen van bosbeheersplannen of gelijkwaardige instrumenten.

3. Steun in het kader van lid 1, onder b), mag slechts worden verleend voor pas opgerichte clusters en netwerken en voor netwerken en clusters die een activiteit beginnen die nieuw is voor hen.
Steun voor concrete acties in het kader van lid 2, onder b), mag tevens aan individuele actoren worden verleend indien het plattelandsontwikkelingsprogramma in deze mogelijkheid voorziet.
4. De resultaten van proefprojecten en concrete acties die in het kader van lid 2, onder (b) , door individuele actoren worden uitgevoerd, worden verspreid.
5. De volgende kosten, die verband houden met de in lid 1 bedoelde vormen van samenwerking, komen in aanmerking voor steun in het kader van deze maatregel:
 - (a) kosten van studies van het betrokken gebied, kosten van haalbaarheidsstudies en kosten voor het opstellen van een bedrijfsplan of een bosbeheersplan of een gelijkwaardig instrument of van een andere dan de in artikel 29 van Verordening (EU) nr. [GSK/2012] bedoelde plaatselijke ontwikkelingsstrategie;
 - (b) dynamisering van het betrokken gebied met als doel een collectief territoriaal project haalbaar te maken. In het geval van clusters kan dynamisering tevens betrekking hebben op de organisatie van opleidingen, netwerkvorming tussen de leden en de werving van nieuwe leden;
 - (c) de beheerskosten die met de samenwerking gepaard gaan;
 - (d) de rechtstreekse kosten van specifieke projecten die verband houden met de uitvoering van een bedrijfsplan, een andere dan de in artikel 29 van Verordening (EU) nr. [GSK/2012] bedoelde plaatselijke ontwikkelingsstrategie of een innovatiegerichte actie;
 - (e) de kosten van afzetbevorderingsactiviteiten.
6. Wanneer een bedrijfsplan, een bosbeheersplan of een gelijkwaardig instrument, of een ontwikkelingsstrategie wordt uitgevoerd, kunnen de lidstaten de steun verlenen in de vorm van een forfaitair bedrag dat de kosten van de samenwerking en de kosten van de uitvoering van de projecten dekt, of kunnen zij steun verlenen die slechts de kosten van de samenwerking dekt en dan voor de uitvoering van de projecten gebruik maken van financiële middelen die beschikbaar zijn in het kader van andere maatregelen of andere fondsen.
7. Samenwerking tussen actoren die in verschillende regio's of lidstaten zijn gevestigd, komt eveneens in aanmerking voor steun.
8. De looptijd van de steun mag niet meer dan zeven jaar bedragen, behalve wanneer er sprake is van collectieve milieuacties, en dan nog alleen in naar behoren gemotiveerde gevallen.

9. De samenwerking in het kader van deze maatregel kan worden gecombineerd met projecten in hetzelfde gebied die worden gesteund uit andere EU-fondsen dan het ELFPO. De lidstaten voorkomen overcompensatie door erop toe te zien dat de begunstigden naast de in het kader van deze maatregel verleende steun geen andere steun op grond van andere nationale of uniale steuninstrumenten ontvangen.
10. De Commissie wordt ertoe gemachtigd overeenkomstig artikel 90 gedelegeerde handelingen aan te nemen met betrekking tot de verdere specificatie van de kenmerken van proefprojecten, clusters, netwerken, korte voorzieningsketens en plaatselijke markten die in aanmerking komen voor steun, alsook met betrekking tot de voorwaarden voor de verlening van steun voor de in lid 2 genoemde soorten concrete acties.

Artikel 44

Concrete samenwerkingsacties in het kader van LEADER

1. In het kader van artikel 31, onder c), van Verordening (EU) nr. [GSK/2012] wordt steun verleend voor:
 - (a) interterritoriale en transnationale samenwerkingsprojecten;

Onder “interterritoriale samenwerking” wordt verstaan samenwerking binnen een lidstaat. Onder “transnationale samenwerking” wordt verstaan samenwerking tussen gebieden in verscheidene lidstaten en met gebieden in derde landen.

(b) voorbereidende technische ondersteuning voor interterritoriale en transnationale samenwerkingsprojecten, op voorwaarde dat de plaatselijke groepen kunnen aantonen van plan te zijn een concreet project uit te voeren.
2. Afgezien van andere plaatselijke groepen kunnen de partners van een plaatselijke groep in het kader van het ELFPO bestaan uit:
 - (a) een plaatselijk publiekprivaat partnerschap dat actief is in een ruraal gebied en dat binnen of buiten de Unie een plaatselijke ontwikkelingsstrategie uitvoert;
 - (b) een plaatselijk publiekprivaat partnerschap dat actief is in een niet-ruraal gebied en dat een plaatselijke ontwikkelingsstrategie uitvoert.
3. Wanneer de samenwerkingsprojecten niet door de plaatselijke groepen worden geselecteerd, stellen de lidstaten een regeling inzake doorlopende aanvragen voor samenwerkingsprojecten vast.

Zij maken uiterlijk twee jaar na de datum van de goedkeuring van hun plattelandsontwikkelingsprogramma's de nationale of regionale administratieve procedures voor de selectie van transnationale samenwerkingsprojecten bekend, alsmede een lijst van subsidiabele kosten.

De samenwerkingsprojecten worden uiterlijk vier maanden na de datum van de indiening ervan goedgekeurd.
4. De lidstaten delen de goedgekeurde transnationale samenwerkingsprojecten mee aan de Commissie.

Bijlage IV voorstel Financiële steun pijler 2

(bron: Voorstel voor een VERORDENING VAN HET EUROPEES PARLEMENT EN DE RAAD inzake steun voor plattelandsontwikkeling uit het Europees Landbouwfonds voor Plattelandsontwikkeling)

Bedragen en steunpercentages

Artikel	Aard van de steun	Maximum- bedrag in euro of percentage	
16, lid 8	Bedrijfsadviesdiensten, bedrijfsbeheersdiensten en bedrijfsverzorgingsdiensten	1 500 200 000	Per advies Per drie jaar voor de opleiding van adviseurs
17, lid 3	Kwaliteitsregelingen voor landbouwproducten en levensmiddelen	3 000	Per bedrijf en per jaar

18, lid 3	Investerings in materiële activa		<u>Landbouwsector</u> Van het bedrag aan subsidiabele investeringen in de minder ontwikkelde regio's 75 % Van het bedrag aan subsidiabele investeringen in de ultraperifere gebieden 65 % Van het bedrag aan subsidiabele investeringen in de kleinere eilanden in de Egeïsche Zee 40 % Van het bedrag aan subsidiabele investeringen in andere regio's Op voorwaarde dat de som van de steunpercentages niet meer dan 90 % bedraagt mogen de bovenstaande percentages met 20 % worden verhoogd voor: - De vestiging van jonge landbouwers - Collectieve investeringen en geïntegreerde projecten - Gebieden met natuurlijke beperkingen als bedoeld in artikel 33.
-----------	----------------------------------	--	--

		50 % 75 % 65 % 40 %	- In het kader van het EIP gesteunde concrete acties <u>De verwerking en de afzet van bijlage I-producten</u> Van het bedrag aan subsidiabele investeringen in de minder ontwikkelde gebieden Van het bedrag aan subsidiabele investeringen in de ultraperifere gebieden Van het bedrag aan subsidiabele investeringen in de kleinere eilanden in de Egeïsche Zee Van het bedrag aan subsidiabele investeringen in andere regio's Op voorwaarde dat de som van de steunpercentages niet meer dan 90 % bedraagt mogen de bovenstaande percentages met 20 % worden verhoogd voor in het kader van het EIP gesteunde concrete acties
19, lid 5	Herstel van door een natuurramp beschadigd agrarisch productiepotentieel en passende preventieve acties	80 %	Van het bedrag aan subsidiabele investeringskosten voor door individuele landbouwers uitgevoerde preventieve concrete acties.
20, lid 6	Ontwikkeling van landbouwbedrijven en ondernemingen	70 000 70 000 15 000	Per jonge landbouwer overeenkomstig artikel 33, lid 1, onder a), punt i) Per onderneming overeenkomstig artikel 33, lid 1, onder a), punt ii) Per klein landbouwbedrijf overeenkomstig artikel 33, lid 1, onder a), punt iii)
24, lid 3	De invoering van	80 %	<u>Van het bedrag aan subsidiabele investeringen voor de invoering van</u>

	boslandbouwsystemen		<u>boslandbouwsystemen</u>
27, lid 5	Investerings in nieuwe bosbouwtechnologieën en in de verwerking en de afzet van bosproducten	50 % 75 % 65 % 40 %	Van het bedrag aan subsidiabele investeringen in de minder ontwikkelde regio's Van het bedrag aan subsidiabele investeringen in de ultraperifere gebieden Van het bedrag aan subsidiabele investeringen in de kleinere eilanden in de Egeïsche Zee Van het bedrag aan subsidiabele investeringen in andere regio's
28, lid 4	Oprichting van producentengroeperingen	10 %, 10 %, 8 %, 6 %, 4 % 5 % 5 % 4 % 3 % 2 % 100 000	<u>Voor afgezette productie tot 1 000 000 EUR</u> Als percentage van de in de eerste vijf jaar na de erkenning afgezette productie voor respectievelijk het 1e, 2e, 3e, 4e en 5e jaar. <u>Voor het deel van de waarde van de afgezette productie dat hoger is dan 1 000 000 EUR. Als percentage van de in de eerste vijf jaar na de erkenning afgezette productie voor respectievelijk het 1e, 2e, 3e, 4e en 5e jaar.</u> Maximumbedrag per jaar in alle gevallen.
29, lid 8	Agromilieusteun	600(*) 900(*) 450(*) 200(*)	Per ha per jaar voor eenjarige teelten Per ha per jaar voor gespecialiseerde blijvende teelten Per ha per jaar voor andere vormen van grondgebruik Per grootvee-eenheid ("GVE") per jaar voor plaatselijke rassen die voor

			landbouwers verloren dreigen te gaan
30, lid 5	Biologische landbouw	600(*) 900(*) 450(*)	Per ha per jaar voor eenjarige teelten Per ha per jaar voor gespecialiseerde blijvende teelten Per ha per jaar voor andere vormen van grondgebruik
31, lid 7	Betalingen in het kader van de Natura 2000-richtlijn en de waterrichtlijn	500 200 50	Maximum per ha per jaar in de eerste periode van ten hoogste vijf jaar Maximum per ha per jaar Minimum per ha per jaar voor betalingen in het kader van de waterrichtlijn
32, lid 3	Betalingen voor gebieden met natuurlijke of andere specifieke beperkingen.	25 250(*) 300(*)	Minimum per ha per jaar Maximum per ha per jaar Maximum per ha per jaar in berggebieden zoals gedefinieerd in artikel 46, lid 2
34, lid 3	Dierenwelzijn	500	Per GVE
35, lid 3	Bosmilieudiensten en bosinstandhouding	200(*)	Per ha per jaar
38, lid 5	Oogst-, dier- en plantverzekering	65%	Van de verschuldigde verzekeringspremie
39, lid 5	Onderling fonds voor dieren- en plantenziekten en milieuongevallen	65%	Van de subsidiabele kosten
40, lid 5	Inkomensstabiliserings-instrument	65%	Van de subsidiabele kosten

* In uitzonderingsgevallen mogen deze bedragen worden verhoogd op grond van specifieke omstandigheden die in de programma's voor plattelandsontwikkeling moeten worden aangetoond.

Bijlage V Omschrijving beheertype N12.05 Kruiden- en faunarijke akker

Bron: 'Index Natuur en Landschap Onderdeel natuurbeheertypen (Versie 0.4 15 juni 2009)'

1.1 Algemene beschrijving

Kruiden- en faunarijke akkers, bestaan meestal uit akkers met ijle kruid- of grasachtige vegetaties die zich tussen de verbouwde gewassen bevinden. Het beheertype Kruiden- en faunarijke akker omvat kruidenrijke zomen, akkerranden of complete akkers, waarbinnen het aandeel grasachtigen zeer beperk is. Het hoofdgewas wordt ruim gezaaid of gepoot, waardoor er voldoende open plekken (pioniermilieus) aanwezig zijn, waar zich eenjarigen kunnen vestigen. De openheid van de akkergewassen en de daarbinnen voorkomende eenjarigen biedt ideale mogelijkheden voor insecten, muizen en akkervogels. Door na oogst delen braak te laten liggen biedt het ook in het winterhalfjaar kans aan veel soorten.

Kruiden- en faunarijke akkers zijn vrijwel overal te realiseren. Floristisch zijn de beste resultaten te verkrijgen op historische akkercomplexen en op krijt, klei en leembodems. Tot ruim in de eerste helft van de vorige eeuw behoorden akkers tot een van de rijkste ecosystemen met een sterk regionale identiteit. Door verandering in gewaskeuze en intensivering van teelten (wat gepaard ging met efficiëntere zaadschoning en intensievere, vaak chemische onkruidbestrijding en een sterkere bemesting) is er van biodiversiteit op akkers in Nederland weinig overgebleven. Veel van akkers afhankelijke soorten staan op de Rode Lijst. Om deze soorten en het cultuurhistorische beeld van deze akkers te behouden worden er in het natuurbeheer daarom speciaal hiervoor akkers beheerd op een scala van verschillende bodemtypen.

Typerende soorten van Kruiden- en faunarijke akker zijn: patrijs, kwartel, geelgors, ortolaan, grauwe gors, korenbloem, akkerboterbloem, groot spiegeltklokje, handjesereprijs, wilde ridderspoor en gele ganzenbloem. Ook zijn akkers en onkruidranden van belang voor de kwartelkoning. Ten zuiden van Roermond komt de hamster voor in akkers.

1.2 Afbakening

- Het beheertype omvat akkers met per 2 ha tenminste 3 van onderstaande soorten die specifiek zijn voor akkers.
- De volgende broedvogels zijn aan de orde: patrijs, grauwe gors, grauwe kiekendief, ortolaan, veldleeuwerik, gele kwikstaart, graspieper.
- De volgende vaatplanten zijn aan de orde: Aardaker, aardkastanje, akkerandoorn, akkerboterbloem, akkerdoornzaad, akkergeelster, akkertklokje, akkerleeuwenbek, akkerogentroost, akkerspurrie, akkerviltkruid, akkerzenegroen, behaarde boterbloem, blauw guichelheil, blauw walstro, blauwe leeuwenbek, bleekgele hennepnetel, bolderik, bosdroogbloem, brede raai, brede wolfsmelk, doffe ereprijs, dolik, doorgroeide boerenkers, dregs, driehoornig walstro, driekleurig viooltje, Duits viltkruid, dwerggras, dwergglas, dwergviltkruid, eironde leeuwenbek, fijn goudscherm, Franse boekweit, Franse silene, geel viltkruid, gegroefde veldsla, gele ganzenbloem, geoorde veldsla, getande veldsla, gewone veldsla, gewone vogelmelk, gipskruid, glad biggenkruid, groot spiegeltklokje, grote leeuwenklauw, handjesereprijs, harige ratelaar, heelbeen, hennepvreter, hondspeterselie, kalkraket, klein spiegeltklokje, klein tasjeskruid, kleine leeuwenbek, kleine leeuwenklauw, kleine wolfsmelk, korenbloem, korenschijnspurrie, korensla, liggend hertshooi, liggende raket, naakte lathyrus, naaldenkervel, nachtkoekoeksbloem, priemvetkruid, riempjes, roggelelie, rood

guichelheil, ruige klapproos, ruw parelzaad, slanke wikke, slofhak, smalle raai, spatelviltkruid, spiesleeuwenbek, stijf vergeet-mij-nietje, stijve wolfsmelk, stinkende ganzenvoet, stinkende kamille, tengere veldmuur, valse kamille, veelkleurig vergeet-mij-nietje, vlasdolik, vlashuttentut, vlaswarkruid, vroege ereprijs, gladde ereprijs, wilde ridderspoor, wilde weit, zilverhaver, zomeradonis.

- Het voorkomen van de hamster is op zich zelf staand ook voldoende om tot dit beheertype te behoren.
- Het inzaaien van bijzondere plantensoorten is alleen toegestaan in de vorm van uit andere kruidenrijke akkers uit dezelfde regio afkomstig zaaigoed.

Voorbeeldgebieden: Linnerveld (Midden-Limburg), Overasselt, Uffelter Noordes en Noorderesch (Buinen) Bergherbos (De Liemers), Noordhout, Land van Cuijk, Cortenoever en Fortmond.

Bijlage VI Tabel kansen natuurbeheer op basis van criteria 1, 2 en 3

Tabel 1: Mogelijkheden natuur beheer op basis van Criteria 1 & 2; * is wat de ANOG momenteel al toepast

Natuur Beheermaatregelen	Criteria 1	op grond van	Criteria 2	op grond van	Criteria 3	Opmerkingen
Teelt vogelvriendelijke gewassen*	ja	Akkerranden	Agromilieu-klimaat steun	vogelvriendelijke gewassen	+	Steun hangt af van soort gewas (€600/Ha per jaar voor 1jarige teelt)
morsen' en zaaien graan*	nee	niet landgerelateerd	Agromilieu-klimaat steun?	voedsel	n.v.t.	Kan in combinatie met graanstoppel
graanstoppel*	nee	productie	Agromilieu-klimaat steun?	wintervoedsel	n.v.t.	Wellicht, maar moet dan goed worden onderbouwd
Natte natuur voor akkervogels	Ja	Natuurbraak	Agromilieu-klimaat steun	habitat akkervogels	+/-	Afhankelijk per boer / lastiger bewerkbare grond (€450 /Ha per jaar)
Natuurgebieden erfpachten	Nee	aangekocht natuurgrond	Bos/Agromilieu-klimaat steun	Duurzaam bosbeheer	+/-	Bosbeheerplan vereist voor bosgebieden (€200/Ha per jaar voor bosbeheer)
SLootranden beheer	Ja	Natuuvriendelijke oevers	Agromilieu-klimaat steun	verhogingbiodiversiteit+verbetering waterkwaliteit	+/-	In combinatie met bufferzones/akkerranden maximaal ecologisch effect effect
Biologische landbouw	Ja	Biologische landbouw	Biologische landbouw	Biologische landbouw	-	Steun hangt af van soort gewas (€600/Ha per jaar voor 1jarige teelt); is niet geschikt grootschalig
Landbouw grond pachten	ja	Gebruiker landbouwgrond	Agromilieu-klimaat steun	Afhankelijk van type natuurbeheer	+	Hoeft de boer niet op eigen grond natuurbeheer toe te passen; Steun hangt af van soort gewas
Alternatieve oogst	ja	Voor ecologische doeleinden	Agromilieu-klimaat steun	Afhankelijk van type natuurbeheer	+	Boer wel graag oogstbare gewassen telen; Steun hangt af van soort gewas; Kan in combi met Eco System Services

*Word momenteel toegepast door de ANOG

Bijlage VII Interviews

Interview J. Bartelds (LTO, waterschap Hunze en Aa's)

Interview A. van Doorn & R. Schrijver (Alterra)

Interview W. Rozedaal (projectleider GLB NFW)

Interview N. Sterenborg (Bestuurslid ANOG)

Interviews boeren

Interview de heer J. Bartelds (Bestuurslid Stichting Proefboerderij Noordelijke Akkerbouw (SPNA), Lid commissie Akkerbouw Land en Tuinbouworganisatie (LTO), Lid Raad van Toezicht Royal Cosun, lid dagelijks bestuur waterschap Hunze en Aa's en agrariër) **9 juli 2012**

Wat is volgens u de definitie van vergroening in de (akker)landbouw?

Verduurzaming van de landbouw, en dan voornamelijk gericht op innovatie, zoals groene grondstoffen, hernieuwbare bronnen. Denk hierbij aan het vervangen van koolhydraten en/of eiwitten die thans uit minerale bronnen komen of van ver geïmporteerd worden. Voorwaarde voor duurzame vergroening is wel dat het financieel op eigen benen moet staan (zeker op middenlange termijn).

De ANOG (Agrarische Natuurvereniging Oost Groningen) is vanaf 2011 bezig met een landelijk GLB pilot. In deze pilot worden er een aantal vergroeningsmaatregelen toegepast. Hieronder staan de gerealiseerde aantal ha met de toegepaste maatregelen tot dusver

- * 43 ha Natuurbraak
- * 74 ha Wintervoedsel
- * 182 ha Graanstoppel
- * 10 ha Karwij
- * 6,5 ha Zwarte Haver - nieuwe maatregel
- * 2 ha Wintererwt - nieuwe maatregel
- * 18 ha Lupine
- * 24 ha Luzerne en 19 Ha Luzerneranden - nieuwe maatregel
- * 24 ha Broedmengsels in natte gebieden - nieuwe maatregel
- * 1700 meter Bramen - nieuwe maatregel

In hoeverre dragen deze maatregelen bij aan vergroening naar uw inzicht? Kan de ANOG ook nog andere vergroeningsmaatregelen toepassen? Zo ja welke dan? Wat is de rol van ANOG die ze bij deze maatregelen zouden moeten krijgen?

Ja, ik zou de teelt van groene grondstoffen als maatregel toepassen in de vorm van koolhydraatrijke gewassen, eiwitrijke gewassen en voor bio-energie.

Wel moet gezegd worden dat er zonder politieke steun (zonder vergoedingen) het ophoudt voor de natuurbeheermaatregelen. Alleen de echte natuurliefhebbers blijven deze dan, waarschijnlijk op zeer beperkte schaal, toepassen.

Een rol die collectieven nu willen spelen is dat men de administratie van de overheid wil overnemen. Een valkuil is dat collectieven hierbij ineens erg professioneel te werk moeten gaan en dit wellicht niet zo ineens kunnen. Ook moet een collectief erop letten dat ze niet te veel hooi op de vork nemen.

Hoe zou volgens u de bovenstaande maatregelen ingepast moeten worden binnen het nieuwe GLB (denk hierbij aan de 1^e & 2^e pijler).

Twee voorbeelden: Natuurbraak zou moeten vallen onder pijler 1 als onderdeel dat deze hoort bij de minimaal 7 procent van het bedrijfsoppervlak dat wordt ingevuld als ecologisch focusgebied, maar niet valt als groene dienst vanuit pijler 2.

Broedmengsel in natte gebieden valt onder zowel pijler 1 als 2. Pijler 1: als onderdeel dat deze hoort bij de minimaal 7 procent van het bedrijfsoppervlak dat wordt ingevuld als ecologisch focusgebied. Bij pijler 2 als blauwe dienst omdat dit helpt bij het verbeteren van de natuurlijke waterberging, waaruit de kosten voor inrichting en onderhoud betaald worden.

De maatregel zou de voorwaarde van vergroening pijler1, 7% ecologische focus moeten invullen, en daarmee de 30% vergroeningspremie uit pijler 1 opleveren. De extra inspanning zou als groene of blauwe dienst uit pijler 2 vergoed kunnen worden.

Pijler 1 moet je zien als voorwaarden of als maatregelen wat gerealiseerd moet worden.

Pijler 2 vergoedt: de hoeveelheid werk, inspanning, extra kosten wat betreft het beheren met zich meebrengt (uitgedrukt in financiële steun).

U zit ook bij het waterschap. Hoe ziet u de optie het creëren van natte natuur op het landbouwooppervlakte? (het gaat dan om 5 a 10% van een perceel wat vaak te nat is om effectief gebruikt te worden door de boer)

Hoe zou de realisatie hiervan eruit moeten zien volgens u?

Ik zie dit niet als een realistische optie.

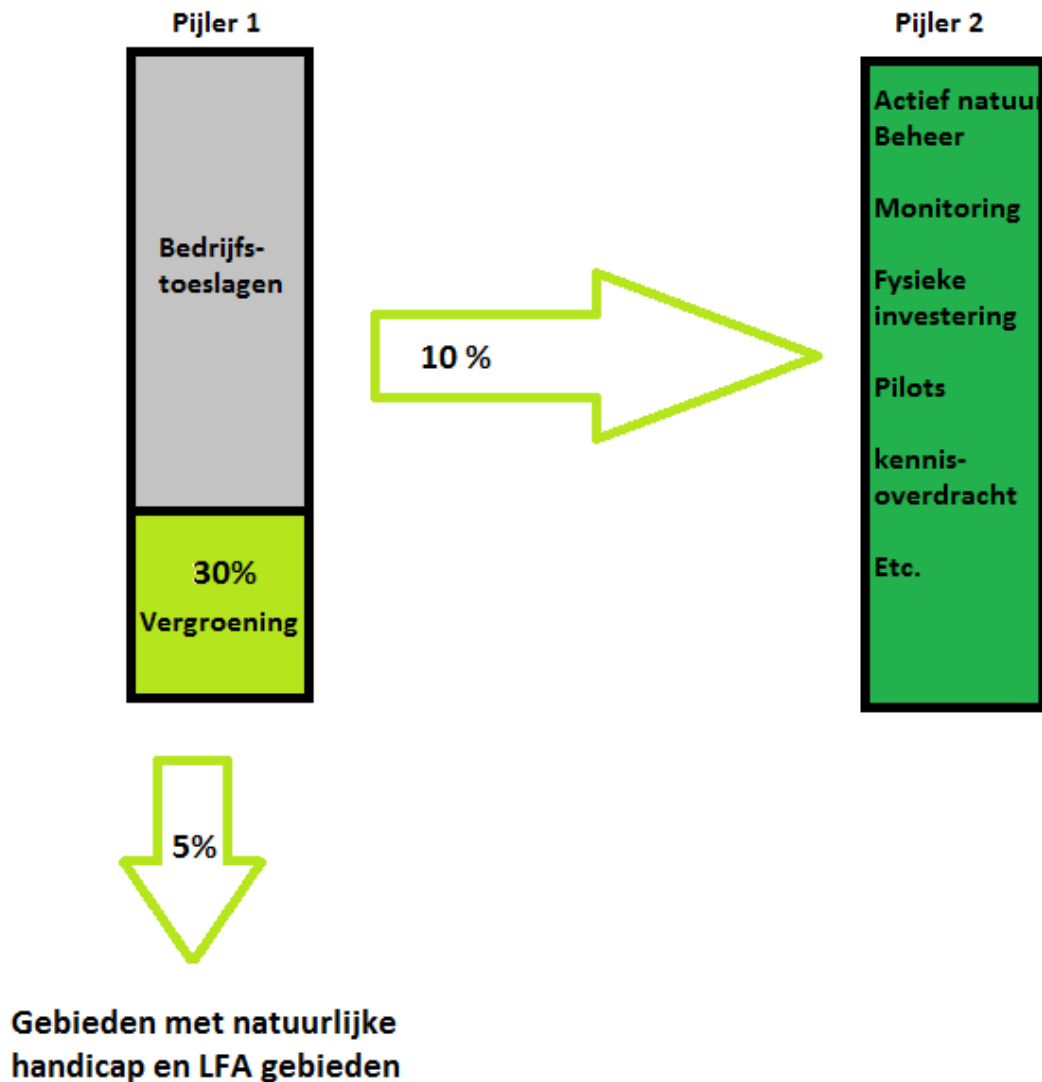
Dit om een aantal redenen.

Door dit op de 5 a 10% natte delen toe te passen op een land van een boer, krijg je erg veel versnippering. Hiermee haal je geen/weinig ecologisch gewin.

De gebieden die boeren gebruiken zijn daardoor wellicht minder goed te bewerken omdat het voor boeren te nat is. Echter zijn deze gebieden veel te droog voor natte natuur. Het peilbeheer zou hiervoor omhoog moeten, wat ook niet wenselijk is voor de overige 90-95% van de oppervlakte.

Daarnaast zit de boer hier waarschijnlijk niet op de wachten. De boer zit namelijk met schaduwwerken. Op het moment dat het stukje gebied als natte natuur bestempeld wordt zitten er zeer waarschijnlijk voorwaarden aan vast voor deposities en bespuitingen. Dit is erg bewerkelijk en lastig voor een boer om te boeren op een dambord.

Hieronder vind u een schematisch overzicht van tot dusver het nieuwe GLB met betrekking tot pijler 1 & 2:

Figuur 5: Pijler 1 en 2 met samenhang hierbij zijn de groene pijlen mogelijke overhevelingen

Is dit overzicht correct met de huidige stand van zaken met betrekking tot de vorming van het nieuwe GLB? Kunt u aanvullingen geven indien nodig?

De EC situatie is hier goed weergegeven. Echter pleit het LTO evenals het ministerie van EL&I ervoor om met een vergroeningspremie van 30%, de weergegeven pijlen (mogelijke overhevelingen) niet te gebruiken.

Indien door onderhandelingen in Europa de 30% vergroening omlaag gaat, wil het ministerie als compensatie deze overhevelingen wel doen.

Een ecosysteem heeft vier ecosysteemfuncties (De Groot et al. 2000): 1.Regulatie functies 2. Habitat functies 3. Productie functies 4. Informatie functies.*

*Volgens het Millennium Assessment (MEA, 2005**) zijn ecosystem services: "the benefits people obtain from ecosystems". Oftewel de voordelen die mensen kunnen behalen vanuit ecosystemen. Denk aan brandhout vanuit bosgebieden. Of honing voor verkoop etc.*

Zouden er 'ecosystem services' te halen zijn vanuit de vergroeningsmaatregel van ANOG? Zouden deze 'eco diensten' kunnen vallen onder vergroening maatregel?

Ja, als 'streek producten' voor de lokale markt.

Denk aan lokaal geproduceerd eiwit.

Stel dat een boer zijn vergroeningsbeheer uitvoert en hier maaisel aan over houdt.

Zou een boer dit kunnen gebruiken voor zijn vergister of zou een boer dit kunnen verwerken als veevoer?

Is dit geoorloofd binnen het vergroeningsconcept?

Ja, dit zou wel kunnen. Echter zit je met de logistiek. Ik denk dat door het afvoeren van organisch materiaal je vergroening teniet doet (CO2 footprint zal hierdoor waarschijnlijk negatief uitvallen). Zodra er financieel en qua energie een positief resultaat behaald wordt, is dit wel een optie om te overwegen

Echter zou ik zelf het (arme) organisch materiaal laten liggen op het land als natuurlijke mest.

Voor een groot bedrijf levert deze maatregel zeer waarschijnlijk niks op.

De meeste boeren hebben zelf ook geen vergister. Indien je het organisch materiaal wegbrengt moet je ook nog betalen om het ergens heen te brengen.

Als het nou andersom zou zijn zou de optie al wat aantrekkelijker zijn.

Zelfde vraag voor bijvoorbeeld een bosgebied: stel dat een boer hier wat hout aan over houdt zou een boer dit bijvoorbeeld kunnen gebruiken als brandhout of zelfs kunnen verkopen als brandhout?

Zie het vorige antwoord

Samenvattend voor deze twee vragen: Is het geoorloofd voor een boer om vanuit een vergroeningsmaatregel naast het beheer hiervan, een bruikbaar (rest)product al dan niet groen te gebruiken ten bate voor zijn/haar bedrijfsvoering?

Zie het vorige antwoord

U bent zelf ook boer. Past u binnen uw eigen bedrijfsvoering ook vergroeningsmaatregelen toe? Zo ja welke dan?

Nee, omdat je met elke hectare die je inlevert (voor vergroening) je het bouwplan kleiner maakt en daarmee ook intensificeert. De productie die je verliest moet op een kleiner stuk grond worden goedge maakt. Hiermee put je de bodem alleen maar meer uit.

Ook speelt mee dat als je bij bijvoorbeeld akkerranden ineens een beschermde plantensoort of iets dergelijks vindt, je deze grond niet meer kan omzetten in productiegrond. Dit risico is voor mij en andere boeren die ik ken te groot.

Daarnaast speelt de provinciale wetgeving ook een rol. Hier wil de provincie dat er op akkerranden en bufferstroken niks gedaan mag worden (mag niet op gereden worden of ander soort beheer). In de provincie Brabant kan dit wel. Hierdoor wordt het beheer flexibeler en zijn er meer opties voor de bedrijfsvoering.

Tot slot speelt de regio waarin je boert ook een rol. Bij ons in de Drentseveenkoloniën is alles recht toe recht aan en grootschalig. In bijvoorbeeld Westwolde of het Drentsplateau, is alles wat kleinschaliger en spelen landschapselementen een grotere rol.

Daar kunnen akkerranden bijdragen aan gebiedsuitstraling. Hier heb je dat veel minder.

En waarom juist deze maatregel(en)?

N.v.t.

Wat vindt u van deze maatregel?

N.v.t.

Noem eens enkele positieve punten op van deze maatregel en enkele negatieve punten?

N.v.t.

Wat is het effect van deze maatregel op uw bedrijfsvoering?

Denk hierbij aan kosten/baten; tijd/moeite/productie, vruchtbaarheid van het land en de (woon)omgeving.

Kunt u hierbij zo precies en gedetailleerd mogelijk zijn?

Zie vorig antwoord

Hoeveel vrijheid zou er voor de boer moeten zijn?

Een regeling zou vrij flexibel moeten zijn, zodat een boer zijn eigen bedrijfsvoering kan bepalen.

Wat ziet u als overige/andere vergroeningsmaatregelen die u zou kunnen toepassen binnen uw bedrijf (of andermans bedrijf)?

Een (eiwit/vezelrijk) gewas telen dat kan bijdragen aan groene grondstoffen. Deze teelt zou ik dan het liefst in een blok telen.

Speelde er ook een (boeren) collectief een rol in het realiseren en uitvoeren/beheer van de vergroeningsmaatregel binnen uw bedrijf?

Wat voor rol was dit dan?

Beschouwt u dit als positief of als negatief en waarom?

Ik zit niet aangesloten bij een collectief. Ik zie de meerwaarde nog niet van de bestaande collectieven.

Er wordt gepraat over een bedrijfsontwikkeling collectief, zodra deze opgericht wordt, zal ik me misschien daarbij aansluiten.

Wat zijn volgens u de sterke en zwakke punten van een (boeren)collectief

Sterke punten: Als collectief dien je vaker een hoger doel (denk aan ecologisch gewin in een bepaald gebied) dan een individueel doel. Ook sta je als een groep sterker.

Hierdoor kun je makkelijker steun vanuit de overheid krijgen voor het collectieve doel.

Hier kun je als individuele boer je voordeel mee doen.

Een collectief heeft een groot netwerk en kan hier goed gebruik van maken. Denk aan innovatie en kennis. Daarnaast kan een collectief met goede aansturing erg doelgericht natuurbeheer uitstippelen en het beheer samenhangend te maken per regio.

Zwak punt: Je hoort bij het geheel, dus je kunt niet meer compleet je eigen ding doen. Je moet met het merendeel meedoen en wat compromissen sluiten.

En wat t.a.v. de administratie, wat moet allemaal uit handen van de boer genomen worden door een collectief?

Een boer moet het in principe zelf kunnen.

Ik ben bang dat als een collectief dit gaat overnemen dat het een vrij duur grapje wordt.

Gezamenlijke aanvragen zou een collectief wel goed kunnen doen.

Is een onderlinge uitwisseling van vergoeringsmaatregelen binnen een collectief ook nog een optie met tot doel het hele collectief er beter van te laten worden? Is een samenwerking met SBB daarbij ook een optie? Zo ja, hoe ziet u dat gebeuren?

Dit is erg afhankelijk van de situatie.

Er moet een win-win situatie ontstaan zodat beide partijen er wat aan hebben.

Kennisoverdracht is meestal hier wel erg geschikt hiervoor.

Een optie om een uitwisseling te gebruiken voor een collectief om een schouwcommissie op kennis te brengen gaat denk ik duur uitpakken. Helemaal als die mensen moeten worden bijgeschoold.

Indien natuurbeheercontroles wordt gedaan door een professionele instantie gaat het sneller en uiteindelijk goedkoper. Ook zijn deze schouwers altijd benaderbaar en kan men er direct contact mee hebben.

Een 'niet professionele' schouwer is lang niet altijd direct te benaderen.

**Interview Raymond Schrijver (aangeduid als R) & Anne van Doorn (aangeduid als A) Alterra Centrum
landschap 9 juli 2012**

Wat is volgens jullie de definitie van vergroening in de (akker)landbouw?

A: Ik denk hierbij aan een groter geheel zoals verduurzaming van het milieu en het klimaat.

Denk hierbij aan verbetering van bedrijfssystemen (zoals een gesloten kringloop).

R: Ik denk vooral in verduurzaming van de maatschappij. Sommige bedrijven dragen namelijk veel bij aan verduurzaming & vergroening en sommige vervuilen erg veel. Hier moeten ook beloningen en sancties tegenover staan voor een goede balans. Deze balans is momenteel nog niet goed.

*Wat zijn volgens het nieuwe Gemeenschappelijke Landbouw Beleid typische
vergroeningsmaatregelen voor akkerbouwers? (het betreft hier vooral het gebied Oost Groningen
waar voornamelijk aardappelen en tarwe geproduceerd wordt).*

Zelfde voor actief natuurbeheer (maatregelen)?

A: De EC heeft naar mijn mening hele goede en generieke maatregelen bedacht die goed toepasbaar zijn voor de meeste boeren.

We hebben op nationaal niveau om tafel gezeten om speciaal voor Nederland nog specifiekere maatregelen te bedenken zodat Nederland deze kan voor leggen aan de EC. Dit was heel moeilijk en we konden weinig extra's meer bedenken.

Als je het speciaal over de akkerbouw hebt dan is vooral de EFA maatregel geschikt als vergroening.

B: Ik zou vooral richten op ecologie, dus maatregelen vanuit de 2^e pijler.

Daar speelt wel de vraag of je dit richt op kerngebieden. Dus echt focussen op bepaalde geselecteerde gebieden of dat men kiest voor een groter geheel waarbij (dus een complete regio/gebied) er een erg grote deelname vereist is en dat helemaal richt op verhoging van de biodiversiteit. En dus minder op productie.

A: Dat laatste (heel gebied richten op biodiversiteit) is een stadium dat volgens mij al is gepasseerd. De EC had 3 beleidsopties: 1. Op dezelfde voet verder gaan 2. Het GLB aanpassen zodat biodiversiteit erin voor komt en 3. Een nieuw beleid volledig gericht op de biodiversiteit en verduurzaming. Ze hebben voor de tweede optie gekozen.

*Wat voor effecten zouden maatregelen hebben op de bedrijfsvoering hiervan? (qua duurzaamheid,
beheerkosten, investeringskosten en inkomsten)*

A: Dit is per gebied/regio, per bedrijfstype en bedrijfsgrootte erg verschillend. Voor de regio de Veenkoloniën zijn de effecten het meest negatief.

R: De kostprijs (voor realisatie van de vergroening) is gemiddeld €70 per ha. Dit kun je ook zien als de prijs van productiederving.

A: De Vergroeningspremie zal maximaal €135 bedragen. Waarschijnlijk zal dit minder worden omdat deze prijs berekend is van het totaal budget gedeeld door het aantal hectares wat momenteel onder de regeling valt. Wij vermoeden dat het aantal hectares stijgt waardoor de prijs lager wordt. Het Basis Betaling Systeem bedrag zal ongeveer €275 bedragen.

A&R: Wij verwachten wel dat de duurzaamheid een 'boost' krijgt. Met name de bodemkwaliteit zal verbeteren.

Hoe kan een boeren collectief hierin een rol spelen?

R: Een collectief is ideaal voor de aansturing van een gebiedsamenhangend beheer voor ecologische doelen. Deze ecologische doelen zijn dan regio specifiek. Dit heeft meer effect dan als dit voor elke boer afzonderlijk wordt gedaan.

Ook krijg je zo meer geslotenheid in je beheer en dus minder versnippering.

Wat voor punten moet een collectief in acht nemen om effectief om te gaan met vergroening? (denk aan organisatiestructuur, pakketaanbieding, netwerk etc.). Dus wat zijn de kernpunten van een collectief waarop een collectief zich zou moeten focussen?

R: Collectieven moeten het erg van hun netwerk hebben. Door actieve benadering van de boer kan er veel deelname plaatsvinden.

Ook moet er een goede balans zijn tussen de vrijheid van boeren betreft het beheer en de vastgestelde regels. Dit kan per gebied of zelfs per boer verschillen en moet samen onderling (boer en collectief) afgesproken worden. Wel moet het collectief in deze regels consistent zijn.

Waar een collectief op moet letten is dat men dezelfde stempel krijgt als de overheid heeft.

Daarnaast moet een collectief erop letten niet te veel hooi op de vork te nemen, vooral qua administratie.

De overheid stimuleert collectieven wel wat betreft de administratie, echter moet een collectief ineens wel erg professioneel aan het werk als zij deze (administratieve) taak van de overheid wil overnemen.

Daarnaast moet een collectief nadenken op wat voor manier het controleren en monitoren gaat.

Je hebt hierin bepaalde gradaties: alleen intern (schouwcommissie), intern met een externe audit of intern met externe audit plus een certificaat.

Dit hangt af van het vertrouwen (wordt opgebouwd door wisselwerking) van de overheid in de collectieven.

Voordelen van de boer van een collectief zijn:

- De sociale contacten (ook direct benaderbaar)
- Ontzorgt, een collectief kan vaak de randeffecten uitzoeken voor een boer (zoals het GLB)
- De boer zit in een club met dezelfde slag mensen, dit geeft vertrouwen

Een knelpunt voor een collectief dat ook de uitbetalingen en controles van de 1^e pijler verzorgt, is dat niet elke boer lid is van een collectief. Deze boeren moeten alsnog hun aanvraag via de overheid regelen.

Of de overheid moet iedere boer verplichten om zich bij een collectief aan te sluiten.

En wat t.a.v. de administratie, wat moet allemaal uit handen van de boer genomen worden door een collectief?

R: Naar mening van de overheid moeten de collectieven de administratie de overheid ontzorgen. Met name de contracten en opnames en regelingen hiervan.

Is een onderlinge uitwisseling van vergroenings- beheermaatregelen binnen een collectief ook nog een optie met tot doel het hele collectief er beter van te laten worden? Is een samenwerking met SBB daarbij ook een optie? Zo ja, hoe ziet u dat gebeuren?

R: Onderlinge uitwisseling gebeurt al wat. Echter is er vaak maar 1 partij die hier voordeel uit haalt. Bij dergelijke uitwisselingen moet het wel een win-win situatie zijn, zodat beide partijen er wat uit halen. Hoe dit gerealiseerd wordt is situatie afhankelijk en moet bepaald worden door de beide partijen onderling. Vaak wordt gekeken naar eerdere succesvolle projecten en worden die nagebootst. Wel denk ik dat uitwisselingen erg nuttig kunnen zijn. En worden vaak ook als positief ervaren.

Op wat voor gebied stimuleert de overheid boerencollectieven? Wat voor kansen biedt dit voor een collectief zoals de ANOG (Agrarische Natuurvereniging Oost Groningen)?

R De overheid speelt vaak de rol van facilitator. Vooral worden op dit moment pilots erg gestimuleerd. Dit ook om succesvolle resultaten als 'een rolmat' voor andere collectieven uit te kunnen leggen. Daarnaast heb je ook al de SNL pakketten.

Opleidingen bieden ze vaak ook aan.

Tot slot steunen ze collectieven veel door kennisverspreiding en met het faciliteren in de infrastructuur.

De ANOG is vanaf 2011 bezig met een landelijk GLB pilot. In deze pilot worden er een aantal vergroeningsmaatregelen toegepast. Hieronder staan de gerealiseerde aantal ha met de toegepaste maatregelen tot dusver:

- * 43 ha Natuurbraak
- * 74 ha Wintervoedsel
- * 182 ha Graanstoppel
- * 10 ha Karwij
- * 6,5 ha Zwarte Haver - nieuwe maatregel
- * 2 ha Wintererwt - nieuwe maatregel
- * 18 ha Lupine
- * 24 ha Luzerne en 19 Ha Luzerneranden - nieuwe maatregel
- * 24 ha Broedmengsels in natte gebieden - nieuwe maatregel
- * 1700 meter Bramen - nieuwe maatregel

In hoeverre dragen deze maatregelen bij aan vergroening naar jullie inzicht?

Kan de ANOG ook nog andere vergroenings/beheermaatregelen toepassen? Zo ja welke dan? Wat is de rol van ANOG die ze bij deze maatregelen zouden moeten krijgen?

A & R: Al deze maatregelen (behalve natuurbraak) passen erg goed in de vergroening en natuurbeheer van het aankomende GLB.

Zo zijn elk van deze maatregelen voorbeelden van een EFA en het beheer zelf valt dan onder de 2^e pijler als agromilieu – en klimaat diensten.

Let wel dat SNL en het GLB gescheiden moeten blijven.

Een boer kan geen vergroeningspremie (compensatie voor productderving) krijgen als deze dat ook via SNL krijgt. Dit omdat bij SNL ook compensatie voor productderving zit.

Indien Nederland de 5% overheveling van 1^e pijler hanteert, zou het stukje natte natuur hier ook wel

onder kunnen vallen als natuurlijk handicap gebied, onder het mom: een te natte bodem structuur.

A: Erfpachten van bosgebieden om zo de 7% te halen is eigenlijk niet de bedoeling van de overheid. Daarnaast zou ik gewoon gaan pachten. In plaats van erfpachten

B: Je kunt het moeilijk tegen gaan ben ik bang.

A: Het hangt af van de definitie waarop wordt afgesproken waar de 7% onder valt. Zodra deze valt onder definitie productiegrond valt het erfpachten al af als optie, aangezien dit natuurgrond is. Dit is allemaal nog niet bekend. In een aankomend onderzoek wordt hier hopelijk meer duidelijkheid over verschaft.

Voor het beheren van de bosgebieden kun je gewoon pijler 2 gebruiken.

R: Wel moet alles (goed) gemotiveerd worden. Anders kun je hier geen steun voor ontvangen.

Hoe zouden volgens jullie de bovenstaande maatregelen ingepast moeten worden binnen het nieuwe GLB (denk hierbij aan de 1^e & 2^e pijler).

Twee voorbeelden: Natuurbraak zou moeten vallen onder pijler 1 als onderdeel dat deze hoort bij de minimaal 7 procent van het bedrijfsoppervlak dat wordt ingevuld als ecologisch focusgebied, maar niet valt als groene dienst vanuit pijler 2.

Broedmengsel in natte gebieden valt onder zowel pijler 1 als 2. Pijler 1: als onderdeel dat deze hoort bij de minimaal 7 procent van het bedrijfsoppervlak dat wordt ingevuld als ecologisch focusgebied. Bij pijler 2 als blauwe dienst omdat dit helpt bij het verbeteren van de natuurlijke waterberging.

Zie antwoord vorige vraag

Een ecosysteem heeft vier ecosysteefuncties (De Groot et al. 2000): 1.Regulatie functies 2. Habitat functies 3. Productie functies 4. Informatie functies.*

*Volgens het Millennium Assessment (MEA, 2005**) zijn ecosystem services: 'the benefits people obtain from ecosystems'. Oftewel de voordelen die mensen kunnen behalen vanuit ecosystemen.*

Denk aan brandhout vanuit bosgebieden. Of honing voor verkoop etc.

Zouden er ecosystem services te halen zijn vanuit de vergroeningsmaatregel van ANOG? Zouden deze 'eco diensten' kunnen vallen onder de vergroening maatregel? Wat voor diensten dan?

A & B: Ja vooral als regulatie functie: verbeteren van bodemkwaliteit en waterkwaliteit

Vergroening is in zijn algemeen goed als eco dienst voor het creëren van een robuuster akkerbouwland doordat het de biodiversiteit verhoogt (denk aan gewasdiversificatie).

A:Over een bepaalde tijd worden de ecosystem services in de agromilieu wereld onderzocht.

Stel dat een boer zijn vergroeningsbeheer uitvoert en hier maaisel aan over houdt.

Zou een boer dit kunnen gebruiken voor zijn vergister of zou een boer dit kunnen verwerken als veevoer?

Is dit geoorloofd binnen het vergroeningsconcept?

A & R: Ja dit kan heel goed binnen dit concept. Echter doet de overheid wel redelijk moeilijk over 'productie' in natuurbeheer. Indien dit niet als productie wordt beschouwd (maar als bijvoorbeeld restafval) kan dit heel goed.

Zelfde vraag voor bijvoorbeeld een bosgebied: stel dat een boer hier wat hout aan over houdt zou een boer dit bijvoorbeeld kunnen gebruiken als brandhout of zelfs kunnen verkopen als brandhout?

Zie antwoord hierboven

Samenvattend voor deze twee vragen: Is het geoorloofd voor een boer om vanuit een vergroeningsmaatregel naast het beheer hiervan een bruikbaar (rest)product al dan niet groen te gebruiken ten bate voor zijn/haar bedrijfsvoering?

Zie antwoord hierboven

Interview Nanne Sterenborg 11 juli 2012

Wat is (voor jouw) de definitie van vergroening in de akkerbouw?

Vergroening is een goed gebalanceerd evenwicht betreft bedrijfsvoering (productie) en ecologie. De kunst is om voor de ecologie vooruitgang te boeken waarbij de boer ook zegt dat dit ook qua zijn bedrijfsvoering goed kan.

Binnen de GLB pilot worden er nogal wat maatregelen gebruikt:

- Extra hectares inzetten voor verhoging van dekkingsgraad
- Beheerstroken en beheerblokken
- Natte natuur creëren
- Vogel vriendelijke teelt (Karwij, Luzerne, Boekweit, Wintererwt(klei) en Lupine (lichtere grond), Japanse haver en Braam)
- Luzernerand om een andere teelt (laatste snede blijft staan)

Kunt u mij voor elk van deze maatregelen een meer gedetailleerde omschrijving geven:

Hoe komt het beheer tot uiting? (wanneer wordt ingezaaid/gemaaid, of hoe lang moet een gebied juist braak liggen? Hoeveel moet er ingezaaid worden? Regelt een boer dit zelf? etc.) Hoeveel vrijheid zou er moeten zijn?

Ik kan niet over alle beheersmaatregelen een gedetailleerde beschrijving geven, zie hiervoor ook onze stukken.

Over Japanse haver kan ik wel wat vertellen.

Japanse haver is een moeilijk oogstbaar gewas met veel oogstverliezen. De zaden die verloren gaan zijn nog niet kiemkrachtig (zaaizaad moet een jaar worden bewaard voor de kiemkracht). Deze zaden zijn dus gedurende de hele winter beschikbaar als voedsel voor akkervogels.

Het geoogste deel van het gewas kan de boer na 1 jaar bewaring, uitzaaien voor een nieuwe teelt Japanse haver en/of als groenbemester gebruiken met een positief effect op aaltjes en/of als stuifdek tegen bodemerosie.

Ook kunnen vogelvriendelijke gewassen een rol spelen in gewasdiversificatie. In geval van luzerne of lupine: deze gewassen kunnen een aantal keren per jaar geoogst worden. Zodra je de oogst vlak voor de winter laat staan, kan dit als schuilplaats dienen voor akkervogels.

In het collectieve beheerplan van de GLB pilot staat voor elk van deze maatregelen kort en bondig wat deze inhoudt.

En wat t.a.v. de administratie, wat moet allemaal uit handen van de boer genomen worden door een collectief?

De ANOG neemt het voortraject voor een dergelijk project als het GLB uithanden: ANOG stelt ecologische doelen (bijvoorbeeld bescherming akkervogels) op. Bij deze doelen worden dan natuurbeheermaatregelen samengesteld (beheerpakketten) en hoeveel hectare van elk beheer er gehaald moet worden. Daarnaast maakt de ANOG dit bekend onder de boeren, die daarna aanvragen indienen bij de ANOG. Deze aanvragen worden behandeld en zo veel mogelijk geselecteerd op de doelstelling en de bijbehorende beheerpakketten. Indien er meer aanvraag is dan de ANOG kan wegzetten, kan er ook meer gestuurd worden op de doelstelling. Nadat alle aanvragen zijn behandeld (in overleg met de boer) en ingetekend, wordt dit voorgelegd aan de overheid (DR). Deze keurt vervolgens dit plan. Hierna controleert de ANOG of alle boeren zich wel aan de afspraken houden, dit wordt doorgegeven aan de DR. Het uitbetalen zelf gebeurt echter door de DR. In principe neemt de ANOG qua administratie niet zoveel uit handen van de boer (maar in toekomst wellicht wel van de overheid). Wel ondersteund ANOG de boeren met intekenen van het beheer d.m.v. intekendagen en vrijwilligers met GPS.

Is een onderlinge uitwisseling van vergoeringsmaatregelen binnen een collectief ook nog een optie met tot doel het hele collectief er beter van te laten worden? Is een samenwerking met SBB daarbij ook een optie? Zo ja, hoe ziet u dat gebeuren?

Ja, dit is zeker nuttig. Met name voor bijscholing op ecologisch gebied. Daarnaast versterkt een collectief zich indien men met meerdere externe partijen verbindt.

Op wat voor type bedrijfsvoering worden deze maatregelen gehouden?

Wordt hier ook een selectieve keuze in gemaakt? Dus weegt men het soort bedrijfsvoering af voor wat voor maatregel hier het best bij past of wordt de maatregel alleen bepaald door ecologisch gewin

Zie antwoord op de vraag: 'Kun u mij voor elk van deze maatregelen een meer gedetailleerde omschrijving geven?'

Wat is het effect van natuurbeheer op bedrijfsvoering?

Denk hierbij aan kosten/baten; tijd/moeite/productie, vruchtbaarheid van het land en de (woon)omgeving.

Maatregelen kosten vooral arbeid (in heel sommige gevallen bespaart dit arbeid, denk aan natuurbraak bij stukken grond wat moeilijk te bewerken is). Echter levert dit wel meer diversiteit op en zo ook een mooier aanzicht wat vaak meer aanspraak oplevert met de burger. Deze wisselwerking met de burger vinden boeren vaak ook erg belangrijk.

Zijn er al resultaten bekend betreft de mogelijke ecologische voordelen van deze maatregelen?

Nee nog niet. Hier is het nog te kort dag voor. Wel is het belangrijk dat dit gemonitord wordt. Ook vind ik het belangrijk dat er gekeken wordt naar wat de burgerij ziet (qua aanzicht) en wil met betrekking tot natuurbeheer. Dit omdat de burgerij ons in principe betaald om het natuurbeheer uit te voeren. Daarom is het van belang dat wat de burgerij wil of juist niet wil, wel aansluit op het natuurbeheer. Oftewel het welzijn en welbeleven van de burger is net zo belangrijk of misschien zelfs belangrijker dan de ecologische doelen.

Zijn er ook reststromen/afvalproducten van deze maatregelen? Denk bijvoorbeeld aan maaisel? Zo ja gaat dit dan om grote hoeveelheden? Zou dit kunnen worden gebruikt voor bijvoorbeeld vergisters of wellicht veevoer?

Ja, alleen moet je oppassen met het woord productie. Je kan het beter zien als reststroom.

Dit zou heel goed 'groen' verwerkt kunnen worden.

Wel vind ik dat het deels productie moet kunnen zijn en deels reststroom.

Er wordt op het moment serieus naar die opties gekeken, of dit kan.

De ANOG regelt ook de uitbetalingen van de Pilot. Uit welke pijler worden deze projecten betaald? En waarom?

De ANOG stelt voorwaarden aan verschillende natuurbeheerpakketten, indien boeren zich hieraan houden worden ze uitbetaald. Dit is dus nog niet op basis van het aankomend GLB (1^e pijler/2^e pijler).

Wat zijn de reacties van de boeren? Ten opzichte van de maatregelen zelf en ten opzichte van het proces (dus het tot stand komen van dit project en uitvoering ervan).

Onze graadmeter wat betreft het proces was hoeveel animo er was betreft het natuurbeheer. Nu was er voor dit project veel meer aanvraag dan de ANOG kon wegzetten. Dus in die optiek is het al erg geslaagd. Boeren zijn wat dat betreft erg positief over de maatregelen.

Ook staat de ANOG dichterbij de boeren dan bijvoorbeeld de overheid. Ik ga er dan ook vanuit dat de rol van ANOG wordt gewaardeerd. Hier komt ook bij dat de boeren lid zijn van hun eigen club. Zo heb je ook als het ware 'sociale controle'. Ook is de ANOG direct en gemakkelijker te benaderen dan de DR. Dit speelt hierin een grote rol denk ik.

Omdat ANOG dichterbij staat, dan de DR, heeft de ANOG meer kennis van het gebied en van de mentaliteit van de boeren. Hierdoor kan de ANOG meer natuurmaatregelen aantrekken en meer flexibiliteit erin verwerken. Dit werkt ook positief door op de boeren en zijn de boeren meer betrokken bij het natuurbeheer en de resultaten hiervan.

Een ecosysteem heeft vier ecosysteemfuncties (De Groot et al. 2000): 1.Regulatie functies 2. Habitat functies 3. Productie functies 4. Informatie functies.*

*Volgens het Millennium Assessment (MEA, 2005**) zijn ecosystem services: "the benefits people obtain from ecosystems". Oftewel de voordelen die mensen kunnen behalen vanuit ecosystemen.*

Denk aan brandhout vanuit bosgebieden. Of honing voor verkoop etc.

*Zouden er ecosystem services te halen zijn vanuit de vergroeningsmaatregel van ANOG?
zo ja welke dan?*

Ja, zie dit als extra diensten. Denk aan bijvoorbeeld kruiden vanuit akkerranden. Deze kunnen naar een grasdrogerij gebracht worden, en op de lokale markt worden verkocht.

Wil het echt zoden aan de dijk zetten dan moet het op grote schaal gebeuren.

Een boer kan zo wat 'bijverdienen' of 'besparen' terwijl hij ook bezig is met vergroening.

ziet u hier mogelijkheden in?

Ja, als het op grote schaal gebeurt. Hier kan een collectief op inspelen.

Stel dat een boer zijn vergroeningsbeheer uitvoert en houdt hier maaisel aan over.

Zou een boer dit kunnen gebruiken voor zijn vergister of zou een boer dit kunnen verwerken als veevoer?

Ja

Zou u dit zien als een rendabele actie?

Ja indien dit grootschalig aangepakt wordt. Niet dat dit dan een groot financieel gewin wordt, maar meer dat een boer wat kan 'bijverdienen' terwijl deze ook nog bezig is met vergroening.

Interview Wouter Rozedaal (Projectleider GLB pilot Noardelik Fryske Wâlden) 6 juli 2012

Wat is (voor u) de definitie van vergroening in de landbouw?

Voor de meeste Agrarische Natuur Verenigingen (ANV's) is dit agrarisch natuurbeheer/duurzaam gebiedsbeheer. Voor de boeren zelf is dit ook innovatie

De Noardelik Fryske Wâlden (NFW) doet mee aan de landelijke GLB pilot. Hoe ziet de organisatiestructuur eruit van NFW? (in het algemeen en met betrekking tot de pilot)

NFW

NFW is een overkoepelde vereniging van 6 andere verenigingen: Vereniging Agrarisch Landschapsbeheer Dantumadeel (VAL), It Kollumer Grien (IKG), Wâld en Finnen (W&F), Vereniging Eastermar's Lânsdouwe (VEL), Vereniging Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer in Achtkarspelen (VANLA) en Vereniging Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer "Smelne's Singellân" (SMEL).

Uit elk van de 6 verenigingen is een afgevaardigde die in het bestuur zit van NFW, de voorzitter is onafhankelijk en zit niet bij een van de 6 verenigingen.

Daarnaast heeft de organisatie een bureau 'gebied organisatie' dat bestaat uit een administratief deel en een veldmedewerkers deel. Ook heeft de vereniging een aantal 'timmerploegen'.

Timmerploegen bestaan uit verschillende ploegen voor verschillende projecten en helpen mee aan een project. In deze timmerploegen zitten verschillende betrokkenen die te maken hebben met het project (denk aan personen uit LTO Noord, Staatsbosbeheer, Wetterskip Fryslân, Ministerie VROM etc.).

Als laatste zijn er vaak ook 'losse personen' die meewerken aan een enkel project (bijvoorbeeld ikzelf als project leider GLB pilot)

GLB

De organisatiestructuur binnen de GLB pilot is te splitsen in tweeën. Zo hebben we voor de 1^e pijler een andere structuur dan voor de 2^e pijler.

2^e pijler

Voordat we het structuurconcept bespreken moet gezegd worden dat dit een toekomstige visie is waar we naar toe willen werken binnen deze pilot.

Als NFW zien wij onszelf binnen het concept (wat zich met name richt op de agro-milieu betalingen) als 'eindbegunstigde'. Dit houdt in dat wij naast het faciliteren en uitstippelen van het nodige natuurbeheer, ook de contracten met de individuele boer doen als wel de betalingen hiervan. Zo sluiten wij een contract af met de overheid waarin staat dat wij verantwoordelijk zijn voor: het uitstippelen, uitvoeren, het administratieve gedeelte opnemen, controleren of het beheer wel uitgevoerd wordt zoals afgesproken en betalingen betreft de aangeboden natuurbeheerpakketten. Hiervoor heeft de NFW een eigen handboek. Daarin staat in hoe de bovengenoemde activiteiten van het NFW moeten worden uitgevoerd. Dit handboek is gedurende deze pilot in ontwikkeling.

Daarnaast werkt de NFW erg aan het vertrouwen van de overheid en het bredere publiek. Dit met het oog op de controles die NFW uitvoert met de uitbetalingen op basis hiervan.

Ze willen niet 'de slager zijn die zijn eigen vlees keurt'. Daarom werken ze ook aan een externe controle dienst (bijvoorbeeld vanuit de overheid) die de NFW controleert op hun handelswijze. Door deze externe controledienst willen wij het vertrouwen waarborgen.

De controles op het uitvoeren van het afgesproken natuurbeheer willen we laten uitvoeren door een

schouwcommissie die dicht bij het gebied zit, zodat de kosten minimaal zijn.

Er moet hierbij gezegd worden dat we deze visie willen bewerkstelligen mits de Cross Compliance niet doorwerkt vanuit pijler 1 naar pijler 2.

Dit omdat Cross Compliance een voorwaarde is voor pijler 1 (zowel directe inkomsten steun als voor de vergroeningsmaatregel) waarvoor de boer zelf verantwoordelijk is. Ook ligt de verantwoordelijkheid van het uitvoeren van de controles betreft pijler 1 bij de overheid. Dus zodra een boer niet voldoet aan de Cross Compliance wordt deze gekort op de agro-milieu steun vanuit pijler 2. Hier kan NFW geen invloed op uit oefenen aangezien NFW hier geen controles over uit voert en de boer hier ook niet op kan aanspreken.

Na dit gezegd te hebben is het nu de beurt aan de organisatiestructuur van pijler 1.

1^e pijler

Voor de 1^e pijler wil de NFW een 'aangever' als rol. Met het oog op de eigen verantwoordelijkheid van de boer betreft de Cross Compliance zoals net genoemd, ziet het NFW af om verantwoordelijk te zijn voor de controles als wel de uitbetalingen hiervan.

Wel ziet de NFW kansen voor een collectief op het gebied van de EFA maatregel. Dit om de EFA maatregel op gebiedsniveau in te vullen. De ene boer kan namelijk soms erg veel of soms heel weinig bijdragen aan ecologisch gewin betreft de EFA. Door dit doelgericht het hele werkgebied van de NFW te laten aansturen door de NFW met een financiële werksleutel voor de boeren, kunnen er heel gericht en doeltreffend EFA gebieden gerealiseerd worden ten behoeve van biodiversiteit winst. Hierdoor kan het zijn dat de ene boer meer gebied inlevert voor de EFA regeling dan een ander. Hier is dan ook de financiële verdeelsleutel voor.

Zodra de NFW dit heeft uitgedrukt kan deze het doorgeven aan Dienst Regeling (DR) als 'aangever'. De DR is dan vervolgens verantwoordelijk voor de controles en de uitbetalingen hiervoor. Ook hier is het weer van belang dat er een knip komt op de doorwerking van Cross Compliance tussen de 1^e pijler naar de 2^e pijler.

Wat voor vergroeningspakketten bieden jullie aan? Waarom deze pakketten?

Wij bieden 5 pakketten aan gebaseerd op robuustheid en flexibiliteit. We zijn uitgegaan van gebiedsprestaties. Dus wat voor prestaties kan een grondbezitter leveren met zijn/haar grond. We hebben hierbij de instapwaarden laag gehouden zodat er zoveel mogelijk grondeigenaren mee kunnen doen.

Zijn er al resultaten bekend betreft de mogelijke ecologische voordelen van deze maatregelen?

Resultaten van het weidevogelbeheer komen zeer binnenkort binnen, voor de rest is het nog wat te kort tijd voor resultaten.

Wel hebben we een bio-toets die een boer zelf kan uitvoeren. Deze bio-toets houdt in dat een boer aan de hand van waterplanten de waterkwaliteit zelf kan bepalen.

Zijn er ook reststromen/afvalproducten van deze maatregelen? Denk bijvoorbeeld aan maaisel? Zo ja gaat dit dan om grote hoeveelheden? Zou dit kunnen worden gebruikt voor bijvoorbeeld vergisters of wellicht veevoer?

Ja uit het landschapsbeheer komt hout. Dit hout wordt dan verwerkt naar houtsnippers en houtpallets die gebruikt kunnen worden voor bijvoorbeeld bio energie (bijvoorbeeld verbranding). Hier is ook een project aan verbonden: Energie uit hout .

Hoe ziet u of hoe wilt u deze pakketten terug zien in het nieuwe GLB? (denk aan 1^e en 2^e pijler; dus welke aspecten van een pakket zou onder welke pijler vallen en waarom?)

Alle pakketten die we aanbieden zijn oorspronkelijk een voortvloei van de SNL pakketten. De pakketten die we aanbieden zien we als een combinatie van de 1^e pijler (EFA) met de 2^e pijler (natuurbeheer). Echter zijn we aangever bij de 1^e pijler en bij de 2^e pijler de eindbegunstigde. Dus als we op dit moment alles moeten inplannen zouden we de pakketten onder de 2^e pijler indelen onder het mom van agro-milieu betalingen.

Wat doet het collectief wel en wat niet binnen het project? (denk aan aanvragen behandelen, ecologische beoordelingen, administratief, contracteren, uitbetalen etc.)

En waarom hebben jullie voor deze aanpak gekozen? Bevalt deze aanpak?

Beantwoording van deze vraag zie antwoord op de vraag: 'Hoe ziet de organisatiestructuur eruit van NFW? (in het algemeen en met betrekking tot de pilot)' en dan vooral het stuk onder GLB.

En wat t.a.v. de administratie, wat moet allemaal uit handen van de boer genomen worden door een collectief?

Wij willen de boeren zoveel mogelijk ontzorgen. Dus zoveel mogelijk als mogelijk.

Voor de 2^e pijler is dat met name de afspraken die gemaakt zijn met de boeren, betreft het uitvoeren van het natuurbeheer (deze boeren willen we gericht benaderen hierover).

Voor de 1^e pijler is dit vooral de concept afspraak (die daarna kan doorgegeven worden aan DR).

Wat zijn de reacties van de boeren? Ten opzichte van de maatregelen zelf en ten opzichte van het proces (dus het tot stand komen van dit project en uitvoering ervan).

De boeren accepteren de rol van de NWF. Waarschijnlijk accepteren ze deze rol eerder van de NWF dan van bijvoorbeeld de overheid. Dit komt waarschijnlijk omdat wij dichterbij de boeren staan.

De boeren zijn erg positief over het proces en over de natuurbeheertypen.

Vooral het weidevogelbeheer vinden ze erg geslaagd. De uitvoer van het landschapsbeheer is nog wat ingewikkeld, dit moet nog wat verder ontwikkeld worden. Maar ook tegenover dit type beheer is het merendeel positief.

Wel vinden de boeren dat de vergroeningspremie iets meer omhoog mag om zo alle kosten te dekken.

De vergroeningspremie is op dit moment €120 per hectare.

Is een onderlinge uitwisseling van vergroeningsmaatregelen binnen een collectief ook nog een optie met tot doel het hele collectief er beter van te laten worden? Is een samenwerking met Staatsbosbeheer (SBB) daarbij ook een optie? Zo ja, hoe ziet u dat gebeuren?

Op dit moment is de NFW vooral informatie en kennis aan het 'brengen'.

Als vergelijking: Het NFW is de kopgroep en andere (A)NV's zijn het peloton. Ik hoop dat de rest snel een inhaalslag maakt, al geloof ik dat ze daarmee al goed bezig zijn.

Betreft samenwerking met bijvoorbeeld SBB: zo zou er een 'Staatsbosser' in onze schouwcommissie kunnen om zo de inhoud en kennis te vergroten.

Een ecosysteem heeft vier ecosysteemfuncties (De Groot et al. 2000): 1.Regulatie functies 2. Habitat functies 3. Productie functies 4. Informatie functies.*

*Volgens het Millennium Assessment (MEA, 2005**) zijn ecosystem services: "the benefits people obtain from ecosystems". Oftewel de voordelen die mensen kunnen behalen vanuit ecosystemen.*

Denk aan brandhout vanuit bosgebieden. Of honing voor verkoop etc.

Zouden er ecosystem services te halen zijn vanuit de vergroeningspakketten van NFW?

zo ja welke dan?

Ja, zo heb ik uit een bijeenkomst uit Overijssel het volgende meegekregen:

actief natuurbeheer kan 4 soorten landschappen leveren voor de maatschappij:

1. Landschap als 'thuis kom plek' (goed wonen, minder ziekte-dagen op het werk)
2. Landschap als 'allesreiniger' (minder emissie uitstoot en verbetering van waterkwaliteit)
3. Landschap als 'decor' (voor recreatieve doeleinden)
4. Landschap als 'natuurlijke fabriek' (productie)

Ziet u hier mogelijkheden in?

Ja op lange termijn. Dan moet de maatschappij/directe belanghebbende betalen voor het beheer van het landschap (vraag en aanbod systeem). Een voorbeeld: een bedrijf heeft doordat de meeste werknemers in een gezonde leefomgeving wonen (wordt gewaarborgd door natuurbeheer) minder ziekte-dagen van zijn werknemers. Hiervoor kan het bedrijf dan geld betalen/sponsoren aan diegene die het natuurbeheer uitvoert.

Natuurlijk kan dit ook indirect via bijvoorbeeld de melk prijs. Zodat op elk melkproduct wat verkocht wordt een marge zit wat naar het natuurbeheer gaat.

Echter is hiervoor wel een 'mindchange' in de maatschappij nodig en zover zijn we nog niet.

Stel dat een boer zijn vergroeningsbeheer uitvoert en hier maaisel aan over houdt.

Zou een boer dit kunnen gebruiken voor zijn register of zou een boer dit kunnen verwerken als veevoer?

Ja

Zou u dit zien als een rendabele actie?

In Duitsland wordt dit al heel veel gedaan. Echter zit je hier in Nederland met de gas prijs.

Wil zoiets rendabel zijn, dan moet je kunnen concurreren met de lage gasprijs hier in Nederland. De overheid zou ook hier moeten investeren. Dat is op dit moment nog niet het geval.

Interview Boer G. Begeman 23 juli 2012

Wat verbouwt u?

Zetmeelaardappelen, TBM poten, wintertarwe, zomergerst, bieten en uien.

Hoe groot is uw bedrijf?

125 ha

Wat is volgens u de definitie van vergroening in de (akker)landbouw?

Ik denk met name aan duurzaam boeren, dus vooral via duurzame manieren akkerbouw te bedrijven. Denk aan bijvoorbeeld duurzaam om te gaan met chemicaliën en het spuiten van de gewassen.

Me t wat voor vergroeningsmaatregelen doet u mee en met hoeveel hectare:

Sinds 2 jaar met 12 ha aan akkerranden voor broedende akkervogels. Dit project loopt 6 jaar.

Waarom heeft u juist voor dit type maatregel gekozen?

Gebiedstechnisch komt het mij goed uit (betreft spuiten van de gewassen) en de vergoeding was ook aantrekkelijk.

Wat vindt u van deze maatregel?

Ik ben er wel aardig positief over. Met name omdat het goed past qua gebiedsindeling. Ook is deze maatregel een voortvloei van een eerdere natuurbeheermaatregel die me goed beviel.

Noem eens enkele positieve punten op van deze maatregel en enkele negatieve punten?

Positief: het beheer van de akkerranden kun je goed inpassen binnen je eigen bedrijfsvoering. De flexibiliteit van het uitvoeren van het beheer is erg lekker (natuurlijk moet je, je wel houden aan het maaischema, maar dat komt gelukkig niet op 1 dag aan). Ook heb je een vast gemiddeld inkomen vanuit de natuurmaatregel. Daarnaast zie je steeds meer wild.

Negatief: De graanprijs gaat steeds meer omhoog en de indexatie is van de subsidie afgehaald.

De akkerrand wordt per jaar steeds lastiger om te onderhouden. Elk jaar komen er meer lastig en groter onkruid opzetten. Deze zijn niet goed te bestrijden met de huidige maatregelen die we mogen toepassen op de akkerranden. Hier komt bij dat dit voor het oog van het bredere publiek ook niet mooi is. Die zien nu alleen maar hele hoge brandnetels en distels. Indien je dit beter mag bestrijden zou dit voor het oog ook mooier worden denk ik.

Betreft de werking van natuurlijke vijanden van bijvoorbeeld luizen; ik zelf merk het verschil niet tussen de gewassen naast een dergelijke rand en de gewassen die niet naast zo'n rand liggen.

Als laatste: je hebt erg veel gezeur van de DR. Hier zit ook erg veel tijd en ergernis in.

Wat is het effect van deze maatregel op uw bedrijfsvoering?

Denk hierbij aan kosten/baten; tijd/moeite/productie, vruchtbaarheid van het land en de (woon)omgeving.

Kunt u hierbij zo precies en gedetailleerd mogelijk zijn?

Ik ben zo'n 7 dagen kwijt betreft het maaien/onderhouden van de akkerrand. Ik besteed echter nu wel minder arbeidstijd aan het spuiten door de tactische inrichting van de akkerranden binnen mijn percelen. Qua tijd middelt dit wel aardig. Ook heb je een vast inkomen van dit stuk grond.

Wat betreft de landbouw grond denk ik dat een dergelijke maatregel op lange termijn een negatief effect heeft op de productiegrond. Dit komt omdat je (nu) 6 jaar lang zo goed als de natuur zijn gang laat gaan in de grond. Denk hierbij aan de bodemstructuur, de beworteling etc. Zodra je deze grond weer wilt gebruiken voor productie levert dit stuk grond zeer waarschijnlijk 2 jaar lang veel mindere productie en kost het je veel meer tijd en moeite om het te onderhouden. Je zou zelfs kunnen zeggen dat je na 6 jaar het land weer moet gaan ontginnen.

Wat ziet u als overige/andere vergroeningsmaatregelen die u zou kunnen toepassen binnen uw bedrijf (of andermans bedrijf)?

Dat weet ik zo niet, ik vind in ieder geval dat het afvoer van water goed moet blijven. Over het algemeen valt de productiederving van 'droge' zomers heel erg mee.

Wat vindt u van de maatregel natte natuur? En van slootrandenbeheer?

Ik zou beide opties niet op mijn land willen hebben. Dit zijn maatregelen die heel moeilijk omkeerbaar zijn. Ik denk dat dit voor de meeste boeren geldt en dat onomkeerbare (dus permanente) maatregelen erg tegen vallen. Plus dat de meeste boeren de optie open willen houden om van een maatregel weer productiegrond te maken. Met tijdelijke vormen van natuurbeheer bereik je naar mijn mening meer mee.

Ook vind ik dat je sloten schoon en plantvrij moet houden (voor goede waterafvoer etc.) Dit past ook niet echt bij het slootranden beheer.

Wat voor rol speelde de ANOG binnen het realiseren van de vergroeningsmaatregel binnen uw bedrijf en wat voor rol speelt de ANOG op dit moment?

Beschouwt u dit als positief of als negatief en waarom?

Via de ANOG en toen ook het waterschap ben ik met een pilot van 4 jaar begonnen. De instap van deze pilot was erg laagdrempelig. Deze maatregel is dan ook een voortvloeisel van dat project. Ik was dan ook erg tevreden over dat project en over de rol van ANOG hierbij.

ANOG is wat dat betreft een coördinator van de natuurprojecten in dit gebied. Hier ben ik erg blij mee. Dit omdat zij kennis hebben van de natuurmaatregelen en over de gang van zaken van de overheid. Hierdoor kan de ANOG veel efficiënter werken dan de boeren zelf.

Wat zijn volgens u de sterke en zwakke punten van de ANOG?

De ANOG is een vereniging die erg veel service levert. De kennisgeving betreft projecten, uitvoeren van maatregelen, vergaderingen etc. is erg goed. De ANOG zit zelf ook veel meer in de praktijk dan de overheid en weet dus goed waar ze het over hebben

Ook weten zij goed om te gaan met de overheid.

De ANOG is een zeer geoliede machine en ontzorgt de boeren veel.

Zijn er verbeterpunten van de ANOG betreft dit vergroeningsproject?

Ik zou graag de akkerranden beter willen onderhouden. De mogelijkheden van bijvoorbeeld onkruidbestrijding zijn naar mijn mening te beperkt. Hierdoor krijg je na een aantal jaar erg veel last van lastig onkruid die met de huidige maatregelen niet goed te bestrijden zijn. Bijvoet is bijvoorbeeld een lastig onkruid die je formeel niet kan en mag bestrijden.

En wat t.a.v. de administratie, wat moet allemaal uit handen van de boer genomen worden door een collectief?

Ja, willicht kunnen ze bezwaarschriften als collectief oppakken. Voor de rest zou ik niet weten wat de ANOG kan overnemen van de boeren.

Een ecosysteem heeft vier ecosysteemfuncties (De Groot et al. 2000): 1.Regulatie functies 2. Habitat functies 3. Productie functies 4. Informatieve functies.*

*Volgens het Millennium Assessment (MEA, 2005**) zijn ecosystem services: "the benefits people obtain from ecosystems". Oftewel de voordelen die mensen kunnen behalen vanuit ecosystemen.*

Denk aan brandhout vanuit bosgebieden. Of honing voor verkoop etc.

Zouden er ecosystem services te halen zijn vanuit de vergroeningsmaatregel van ANOG?

zo ja welke dan?

ziet u hier mogelijkheden in?

Nee niet dat ik zo weet. Wellicht een mooi landschap voor het oog, echter valt dit wat tegen met de huidige akkerranden.

Stel dat een boer zijn vergroeningsbeheer uitvoert en hier maaisel aan over houdt.

Zou een boer dit kunnen gebruiken voor zijn vergister of zou een boer dit kunnen verwerken als veevoer?

Zou u dit zien als rendabele actie?

Nee ik zie dit niet zo, de efficiëntie van vergisten ligt al vrij laag en het maaisel wat van dergelijke natuurbeheermaatregelen afkomt is erg minimaal en bovendien erg arm. Zelf zou ik het laten liggen op de grond voor natuurlijke bemesting.

Interview Boer P.L. Dinkla 17 juli 2012

Wat verbouwt u?

110 ha graan, 20 ha fabrieksaardappelen, 20 ha bieten en nog wat luzerne

Hoe groot is uw bedrijf?

180 ha

Wat is volgens u de definitie van vergroening in de (akker)landbouw?

Innovatie in duurzaam boeren en natuurbeheer.

Met voor vergroeningsmaatregelen doet u mee en met hoeveel hectare:

1 ha wintervoedsel, 1 ha FAB randen en 2 ha luzerne. De luzerne wordt normaal gesproken 3 keer geoogst, echter blijft nu de laatste snede staan voor de vogels.

Waarom heeft u juist voor dit type maatregel gekozen?

Het geeft mij een goed gevoel, daarnaast is het een goede en positieve manier van PR voor de akkerbouw. Ik leg dan bijvoorbeeld ook de FAB randen in het zicht zodat iedereen deze ook kan zien. Daarnaast hebben de FAB randen nog een ecologische functie waardoor er veel minder luizen op mijn gewassen zitten

Wat vindt u van deze maatregel?

Ja wel goed, alleen je moet de FAB randen niet langer dan 1 jaar laten staan in verband met onkruid.

Noem eens enkele positieve punten op van deze maatregel en enkele negatieve punten?

Zie bovenstaande antwoorden

Wat is het effect van deze maatregel op uw bedrijfsvoering?

Denk hierbij aan kosten/baten; tijd/moeite/productie, vruchtbaarheid van het land en de (woon)omgeving.

Kunt u hierbij zo precies en gedetailleerd mogelijk zijn?

Je besteedt er ietsje meer tijd aan. 1 dag ongeveer. Voor de rest heeft het weinig effect op mijn bedrijfsvoering.

Wat ziet u als overige/andere vergroeningsmaatregelen die u zou kunnen toepassen binnen uw bedrijf (of andermans bedrijf)?

Ik zou de minder producerende stukken grond voor natuurbeheer (wintervoedsel) kunnen gebruiken of braak laten liggen. De klei gronden zouden hier niet voor aanmerking komen

Wat vindt u van de maatregel natte natuur? En van slootrandenbeheer? En biologisch boeren?

Voor natte natuur is het hier te droog, het is dus niet realistisch om dit te realiseren. Slootranden beheer zie ik ook niet zo zitten, aangezien dit veel moeite is om dit te realiseren en je kan het proces niet zo gemakkelijk weer terug draaien. Voor biologisch boeren is de akkerbouw hier te grootschalig. Hierdoor is het onkruid een te groot probleem.

Wat voor rol speelde de ANOG binnen het realiseren van de vergroeningsmaatregel binnen uw bedrijf en wat voor rol speelt de ANOG op dit moment?

Beschouwt u dit als positief of als negatief en waarom?

ANOG is vooral een initiatiefnemer betreft natuurprojecten. Ik bezoek vaak de vergaderingen van de ANOG en laat de invulling betreft natuurbeheer vaak over aan de ANOG. Zo is het ook gegaan met mijn huidige natuurbeheer.

Wat zijn volgens u de sterke en zwakke punten van de ANOG?

De ANOG heeft een groot werkgebied waar ze een goed overzicht op hebben en ze zijn wel erg fanatiek. Daarnaast vind ik de schouwcommissie van de ANOG ook wel erg positief.

Een zwak punt is dat veelal dezelfde boeren vaker mee doen met dergelijke projecten. Ze worden als het ware 'voorgetrokken'. Dit komt door de gunstige ligging van hun grond. Hier kan de ANOG nog wel eens een keer naar kijken.

Zijn er verbeterpunten van de ANOG betreft dit vergroeningsproject?

Nee, ik vind het erg lekker lopen.

En wat t.a.v. de administratie, wat moet allemaal uit handen van de boer genomen worden door een collectief?

Als boer heb je voor natuurbeheer erg weinig administratie. Je hoeft alleen maar op te schrijven wat je gedaan hebt en hoeveel uur je hieraan kwijt bent. Dit is voor de boer zelf ook belangrijk om te weten. Er dus erg weinig wat de ANOG van de boer kan overnemen.

Een ecosysteem heeft vier ecosysteemfuncties (De Groot et al. 2000): 1.Regulatie functies 2. Habitat functies 3. Productie functies 4. Informatieve functies.*

*Volgens het Millennium Assessment (MEA, 2005**) zijn ecosystem services: "the benefits people obtain from ecosystems". Oftewel de voordelen die mensen kunnen behalen vanuit ecosystemen. Denk aan brandhout vanuit bosgebieden. Of honing voor verkoop etc.*

Zouden er ecosystem services te halen zijn vanuit de vergroeningsmaatregel van ANOG?

zo ja welke dan?

ziet u hier mogelijkheden in?

Mooier landschap voor een bredere publiek.

Stel dat een boer zijn vergroeningsbeheer uitvoert en hier maaisel aan over houdt.

Zou een boer dit kunnen gebruiken voor zijn vergister of zou een boer dit kunnen verwerken als veevoer?

Zou u dit zien als rendabele actie?

Ja, als een boer Luzerne zou telen. De oogst kan dan naar de grasdrogerij. Als ze willen kan de grasdrogerij dit dan zelf van het land halen. Je kunt dit dan zien als extra. Financieel is het niet echt een vetpot.

Interview Boer T. Evers 17 juli 2012

Wat verbouwt u?

50% wintertarwe, 20% koolzaad, 20 % bieten, 5% luzerne en 5% overig.

Hoe groot is uw bedrijf?

226 ha.

Wat is volgens u de definitie van vergroening in de (akker)landbouw?

Vergroening is natuurgrond realisatie, echter vind ik vergroening zelf belachelijk. Je hebt in de wereld een steeds groter voedseltekort en wij moeten stukken goed producerende landbouwgrond opgeven voor natuur. Je moet echter meelopen met wat er van hogerop wordt bepaald. Op basis daarvan doe ik mee. Daarnaast moet de subsidie van vergroening omhoog.

Met voor wat vergroeningsmaatregelen doet u mee en met hoeveel hectare?

Ik doe mee met FAB randen met 1 ha. Daarnaast doe ik ook mee aan faunaranden, SNL-randen en wintervoedselpakketten.

Waarom heeft u juist voor dit type maatregel gekozen?

Ik doe voornamelijk mee omdat iedereen uiteindelijk moet vergroenen.

Wat vindt u van deze maatregel?

FAB randen werken wel maar niet genoeg. Ik vind nog genoeg luizen op mijn grond. Daarnaast vind ik het wel een mooi gezicht.

Noem eens enkele positieve punten op van deze maatregel en enkele negatieve punten?

Positief: het ziet er erg mooi uit. Het mooie van FAB randen is dat je dit na een jaar weer kan omploegen zodat je dit weer voor productie kan gebruiken. Een belangrijk voordeel van de FAB-rand is ook dat je geen onkruidruk bijvoorbeeld distels en kweekgras krijgt

Negatief: Bij SNL-randen en faunaranden heb een onkruid probleem, voornamelijk met distels.

Nadeel FAB-rand is het uit productie nemen van dure en goede landbouwgrond.

terwijl dit voor de natuur m.i. te weinig oplevert.

Daarnaast ben ik het niet eens met het maaibeleid van andere natuurbeheerpakketten. Volgens deze schema's moeten de boeren randen maaien tijdens het broedseizoen van de vogels. Het is een mooi beleid, maar dat kan volgens mij nooit goed zijn.

Wat is het effect van deze maatregel op uw bedrijfsvoering?

Denk hierbij aan kosten/baten; tijd/moeite/productie, vruchtbaarheid van het land en de (woon)omgeving.

Kunt u hierbij zo precies en gedetailleerd mogelijk zijn?

Het maakt de bedrijfsvoering een stukje lastiger. Het kost je meer tijd en energie. Financieel kan het net aan.

Daarnaast gaat de grond er ook door achteruit. Dit komt door verschraling en het onkruid wat je niet meer goed onder controle kunt houden. Zodra je het land dan weer bruikbaar moet maken, moet je juist extra pesticiden gebruiken.

Wat ziet u als overige/andere vergroeningsmaatregelen die u zou kunnen toepassen binnen uw bedrijf (of andermans bedrijf)?

Luzerne productie. Luzerne staat een heel jaar op het veld, heeft weinig pesticiden nodig, produceert zijn eigen mineralen en het is een vlinderbloem. Echter kan het financieel niet uit.

Luzerne wordt gedroogd door kachels die gestookt worden door kolen (goedkoopste) wat milieutechnisch niet de beste methode is.

Bij Luzerne productie laat je de laatste snede staan zodat hier vogels in kunnen broeden.

Wat vindt u van de maatregel natte natuur? En van slootrandenbeheer? En biologisch boeren?

Akkerranden kunnen mooi zijn, en het is wel praktisch dat je ze kunt leggen op stukken waar je moeilijk bij kan komen als boer zijnde.

Natte natuur moet je niet willen, dat is een verschrikkelijk idee. Slooptrandenbeheer kan op zich wel zolang het afvoer van water maar goed blijft. Daar komt bij dat ik niet graag maatregelen uitvoer die je niet makkelijk kunt terugdraaien, en waarschijnlijk heb je dat bij slootrandenbeheer.

Biologisch boeren werkt hier niet. Daar is het boeren hiervoor te grootschalig. Alle biologische boeren hier zijn hiermee gestopt, op twee biologische veehouderijen na. Dit komt omdat je het onkruid niet onder controle kan houden.

Met de moderne technieken worden milieuproblemen zoals spuiten al behoorlijk verminderd. Denk aan GPS technieken op spuitsystemen.

Wat voor rol speelde de ANOG binnen het realiseren van de vergroeningsmaatregel binnen uw bedrijf en wat voor rol speelt de ANOG op dit moment? Beschouwt u dit als positief of als negatief en waarom?

Door de ANOG ben ik mij meer bewust geworden van de natuur. Dit komt omdat vroeger meedoen met natuurbeheer veel laag drempeliger was, hierdoor ben ik begonnen met natuurbeheer.

De ANOG is in dit soort projecten vooral initiatiefnemer: bedenkt wat voor maatregelen boeren kunnen uitvoeren, vervolgens stelt de ANOG de boeren op de hoogte hiervan en helpt de boeren met subsidie regeling.

Wat zijn volgens u de sterke en zwakke punten van de ANOG?

Ik ben erg tevreden met de gang van zaken van de ANOG. Ze stellen me goed op de hoogte qua informatie. Ze hebben een erg goed overzicht van wat er in hun werkgebied gebeurt.

Wellicht kunnen ze nog goed lobbyen. Echter heb ik hier geen kijk op.

Zijn er verbeterpunten van de ANOG betreft dit vergroeningsproject?

Eentje. Ik vind dat het inmeten van natuurbeheergronden veel te precies gaat. Dit kan naar mijn mening wel wat soepeler. Bij de DR hoeft het niet zo precies.

Het inmeten van percelen met natuurbeheer moet erg precies (op duizendste ha. nauwkeurig). Bij het inmeten voor de gecombineerde opgave is het inmeten minder precies (op honderdste ha. nauwkeurig).

De rol die de overheid nu inneemt betreft dit soort projecten kan niet slechter. Als de ANOG dit overneemt zou ik dit als positief ervaren.

Betreft de subsidie potten: dit moet meer op vraag en aanbod, daarnaast moet het geld wel echt aan echte natuurmaatregelen besteed worden. Niet om dingen eromheen. Voorbeeld: GPS systemen voor het spuiten waarbij een nieuwe trekker ook wordt vergoed, terwijl deze niks met de maatregel te maken heeft. Hoewel dit meer kritiek is op de overheidsk.

En wat t.a.v. de administratie, wat moet allemaal uit handen van de boer genomen worden door een collectief?

Als boer heb je weinig administratie wat een collectief kan wegnemen voor een boer.

Een ecosysteem heeft vier ecosysteefuncties (De Groot et al. 2000): 1. Regulatie functies 2. Habitat functies 3. Productie functies 4. Informatieve functies.*

*Volgens het Millennium Assessment (MEA, 2005**) zijn ecosystem services: "the benefits people obtain from ecosystems". Oftewel de voordelen die mensen kunnen behalen vanuit ecosystemen.*

Denk aan brandhout vanuit bosgebieden. Of honing voor verkoop etc.

Zouden er ecosystem services te halen zijn vanuit de vergroeningsmaatregel van ANOG?

zo ja welke dan?

ziet u hier mogelijkheden in?

Niet heel erg. Zie de 'eco-diensten' vooral als bijzaken van het boeren. Vooral de recreatieve waarden zijn mooi. Denk aan de FAB randen.

Stel dat een boer zijn vergroeningsbeheer uitvoert en hier maaisel aan over houdt.

Zou een boer dit kunnen gebruiken voor zijn vergister of zou een boer dit kunnen verwerken als veevoer?

Zou u dit zien als rendabele actie?

Nee, dit kan financieel niet uit. Daarnaast is dit niet erg groen, aangezien je met transport zit etc. Erg CO2 neutraal is dit dus niet.

Interview Boer G. Groenwold 17 juli 2012

Wat verbouwt u?

50% aardappelen en van de andere 50%: 35% bieten, 60% graan en 5% maïs

Hoe groot is uw bedrijf?

256 ha. Dit bestaat uit versleten dalgrond (voornamelijk klei).

Wat is volgens u de definitie van vergroening in de (akker)landbouw?

Ik denk dan vooral aan natuurbeheer.

Met voor vergroeningsmaatregelen doet u mee en met hoeveel hectare:

Ik heb wat akkerranden (zo'n 9 meter breed). Het aantal hectares hiervan bedraagt zo'n 11 ha.

Waarom heeft u juist voor dit type maatregel gekozen?

Via ANOG werd deze maatregel geadviseerd. Zulke maatregelen moeten wel financieel uit kunnen.

Wat vindt u van deze maatregel?

Ik ben erg tevreden met deze maatregel. Ik merk dat het voor de natuur goed is. Ik zie er veel insecten en andere dieren in.

Noem eens enkele positieve punten op van deze maatregel en enkele negatieve punten?

Het is erg jammer dat het vogeltellen uit de maatregel is gehaald. Dan voel je, je wat meer betrokken en je ziet het resultaat.

Positief: zie vorig antwoord.

Wat is het effect van deze maatregel op uw bedrijfsvoering?

Denk hierbij aan kosten/baten; tijd/moeite/productie, vruchtbaarheid van het land en de (woon)omgeving.

Kunt u hierbij zo precies en gedetailleerd mogelijk zijn?

Je moet een nieuw stuk land inzaaien, waarbij je eerst 3 weken een vals zaaibed maakt. Vervolgens kun je het echte mengsel inzaaien. Dan krijg je een onregelmatig maaischema betreft de akkerranden en je mag geen pesticiden gebruiken. Er zitten dus wel wat manuren in. Per maaibeurt ben je 1 a 2 dagen kwijt. Ik gebruik voor deze maatregel stukken grond die minder praktisch liggen. Overigens zijn dit wel goede productiegronden.

Wat ziet u als overige/andere vergroeningsmaatregelen die u zou kunnen toepassen binnen uw bedrijf (of andermans bedrijf)?

Ik heb hier niet echt over nagedacht. Ik laat dit meer over aan ANOG.

De ANOG heeft meer kennis van zaken. Ik blijf ook via hen up to date.

Wat vindt u van de maatregel natte natuur? En van slootrandenbeheer? En biologisch boeren?

Ik vind dat er een goede balans moet zijn tussen natuur en akkerbouw. Op dit moment wordt er veel natuur geforceerd. Zo ken ik voorbeelden waar men prachtige natuur had met veel wild op gewoon akkerland. Op dit land hebben ze natuur 'geforceerd'. Nu ziet het landschap er heel anders (minder mooi) uit en is het wild verdwenen. Wel zijn er veel meer roofvogels.

Betreft natte natuur: dit zie ik niet zo een, twee, drie, gebeuren. Daar is het land te droog voor.

Bovendien krijg je in die gebieden erg veel muggen.

Je moet de natuur niet opdringen, maar het moet meer in harmonie met de akkerbouw.

Wat voor rol speelde de ANOG binnen het realiseren van de vergroeningsmaatregel binnen uw bedrijf en wat voor rol speelt de ANOG op dit moment? Beschouwt u dit als positief of als negatief en waarom?

De ANOG komt met de maatregelen die boeren kunnen uitvoeren. Dit is ook het beste denk ik omdat ANOG het overkoepelend overzicht heeft. Hierdoor kan de ANOG overkoepelend natuurbeheer uitstippelen voor de boeren in het gebied.

Ik ben 100% tevreden met de ANOG.

Wat zijn volgens u de sterke en zwakke punten van de ANOG?

Je staat als collectief sterker. Je presenteert jezelf als boer zo beter. Daarnaast kun je via de ANOG goed bijscholen op ecologisch gebied.

Zijn er verbeterpunten van de ANOG betreft dit vergroeningsproject?

Die zijn er niet echt.

Er is wel een punt maar dat is meer voor de overheid. Subsidie geld moet niet meer via 'potjes' gaan maar meer via vraag en aanbod.

En wat t.a.v. de administratie, wat moet allemaal uit handen van de boer genomen worden door een collectief?

Niet veel, als boer heb je betreft natuurbeheer niet erg veel administratie.

Een ecosysteem heeft vier ecosysteemfuncties (De Groot et al. 2000): 1.Regulatie functies 2. Habitat functies 3. Productie functies 4. Informatieve functies.*

*Volgens het Millennium Assessment (MEA, 2005**) zijn ecosystem services: "the benefits people obtain from ecosystems". Oftewel de voordelen die mensen kunnen behalen vanuit ecosystemen.*

Denk aan brandhout vanuit bosgebieden. Of honing voor verkoop etc.

Zouden er ecosystem services te halen zijn vanuit de vergroeningsmaatregel van ANOG? Zo ja welke dan? Ziet u hier mogelijkheden in?

Ja, je kan zo een mooier landschap creëren.

Stel dat een boer zijn vergroeningsbeheer uitvoert en hier maaisel aan over houdt.

Zou een boer dit kunnen gebruiken voor zijn vergister of zou een boer dit kunnen verwerken als veevoer?

Zou u dit zien als rendabele actie?

Ik zie dit niet als een rendabele actie. Naast dat het financieel volgens mij niet echt uit kan, is het volgens mij ook helemaal niet CO2 besparend.

Het maaisel van het natuurbeheer is namelijk hartstikke arm. Hierdoor moet erg veel maaisel in een vergister voordat je hier wat energie uit kunt halen. Daarnaast zit je met nevenactiviteiten hiervan. Zoals het transport van het maaisel naar de vergister toe, plus dat er allemaal andere nutriënten bij moeten om het proces efficiënt te maken.

Interview Boer G. Kaput 19 juli 2012

Wat verbouwt u?

Diverse granen, 85 ha zetmeelaardappelen en bieten.

Hoe groot is uw bedrijf?

170 ha

Wat is volgens u de definitie van vergroening in de (akker)landbouw?

Vergroening is voor mij het stimuleren van het telen van meerdere soorten gewassen: gewasdiversificatie. Wel zou hier voor milieubelangen de winst die men mist door het telen van 'mindere gewassen' moeten worden gecompenseerd.

Met voor vergroeningsmaatregelen doet u mee en met hoeveel hectare:

Ik doe met 19 ha mee aan natuurbraak/wintervoedsel. Hiervoor deed ik mee met het weidevogelproject vanuit het SNL.

Waarom heeft u juist voor dit type maatregel gekozen?

Ik pas dit toe op minder productieve grond. Hierdoor is het voor mij ook positief qua financiën en ik doe mee aan vergroening. Daarnaast kun je dit goed inpassen in je bedrijfsvoering. De maatregel is qua uitvoering erg flexibel.

Wat vindt u van deze maatregel?

Erg positief, zie ook vorige antwoorden.

Noem eens enkele positieve punten op van deze maatregel en enkele negatieve punten?

Negatief is dat je erg goed moet opletten met het intekenen van het gebied, anders krijg je veel gezeur met Dienst Regeling.

De positieve punten heb net al genoemd, daar komt nog wel bij dat volgens de vogelkenners het ecologisch gezien al bijdraagt.

Wat is het effect van deze maatregel op uw bedrijfsvoering?

Denk hierbij aan kosten/baten; tijd/moeite/productie, vruchtbaarheid van het land en de (woon)omgeving.

Kunt u hierbij zo precies en gedetailleerd mogelijk zijn?

Ik ben met mijn huidige beheermaatregel minder tijd kwijt dan als ik er gewassen op zou telen. Ben gemiddeld zo'n 2 uur per hectare kwijt (voor maaien etc.). Per jaar dus ongeveer 40 uur. Daarnaast is het financieel ook nog aantrekkelijk plus dat ik het uitvoeren van het beheer inpas in mijn gewone bedrijfsvoering. Lekker flexibel dus.

Wat ziet u als overige/andere vergroeningsmaatregelen die u zou kunnen toepassen binnen uw bedrijf (of andermans bedrijf)?

Ik sta hier niet echt bij stil, dit laat ik vooral over aan de ANOG. Ik vind de maatregelen die er op dit moment zijn goed, er hoeven er ook niet meer bij te komen.

Wat vindt u van de maatregel natte natuur? En van slootrandenbeheer? En biologisch boeren?

Natte natuur zou heel misschien zo hier en daar kunnen, echter wordt dit dan wel op stukken grond die slecht produceren en die niet tactisch liggen voor productie uitgevoerd. Wil natuurbeheer effect hebben, dan moet het waarschijnlijk grootschalig en ik heb zo'n mijn vraagtekens of dit wel haalbaar is. Ook hangt het erg van de boer zelf af of deze een stuk natte natuur wil hebben op zijn grond.

Slootrandenbeheer zie ik wel als een optie, echter is het dan wel een vereiste dat de waterafvoer goed blijft.

Biologisch boeren kan hier niet. Je zit dan teveel met onkruidbestrijding wat niet lukt.

Wat voor rol speelde de ANOG binnen het realiseren van de vergroeningsmaatregel binnen uw bedrijf en wat voor rol speelt de ANOG op dit moment? Beschouwt u dit als positief of als negatief en waarom?

ANOG is vooral coördinator op het gebied betreft natuurprojecten. De ANOG doet op dit moment al erg veel. Ik vind ook dat ze op dit moment voldoende doen en als ze zo doorgaan met wat ze nu doen ben ik 100% tevreden.

Ook ben ik erg positief over de schouwcommissie. Deze mag van mij wel wat vaker langskomen zelfs. De boeren krijgen voor dergelijke maatregelen een behoorlijke vergoeding, hier mogen zij ook wel wat voor doen. Daarnaast zijn er altijd een paar uitzonderingen op je land die je dan goed kan bespreken met de schouwcommissie. Dit kan bijvoorbeeld bij de DR niet.

Wat zijn volgens u de sterke en zwakke punten van de ANOG?

Zwakke punten kan ik zo niet echt bedenken.

Ik vind vooral de informatieverstrekking erg goed. De ANOG komt met mogelijkheden om natuurbeheer toe te passen; het is dan aan de boer om hier wat mee te doen.

Zijn er verbeterpunten van de ANOG betreft dit vergroeningsproject?

Niet dat ik weet. Wel vind ik dat met natuurbeheer en andere projecten het toegankelijk moet zijn voor alle boeren. Iedereen moet er aan mee kunnen doen.

En wat t.a.v. de administratie, wat moet allemaal uit handen van de boer genomen worden door een collectief?

Een boer heeft weinig administratie betreft natuurbeheer. Ik vind dat een boer dit zelf moet doen, je hoort zelf ook weten wat je doet en gedaan hebt.

Op het gebied hiervan kan de ANOG je weinig uit handen nemen.

Een ecosysteem heeft vier ecosysteemfuncties (De Groot et al. 2000): 1.Regulatie functies 2. Habitat functies 3. Productie functies 4. Informatieve functies.*

*Volgens het Millennium Assessment (MEA, 2005**) zijn ecosystem services: "the benefits people obtain from ecosystems". Oftewel de voordelen die mensen kunnen behalen vanuit ecosystemen. Denk aan brandhout vanuit bosgebieden. Of honing voor verkoop etc.*

*Zouden er ecosystem services te halen zijn vanuit de vergroeningsmaatregel van ANOG?
zo ja welke dan?*

ziet u hier mogelijkheden in?

Ik zie met name dat natuurbeheer bijdraagt aan een goede PR naar buiten toe.

Daarnaast vind ik dat men wat meer naar duurzame energie moet gaan. Denk aan natuurbeheer waarbij groene stroom opgewekt kan worden.

Stel dat een boer zijn vergroeningsbeheer uitvoert en hier maaisel aan over houdt.

Zou een boer dit kunnen gebruiken voor zijn vergister of zou een boer dit kunnen verwerken als veevoer?

Zou u dit zien als rendabele actie?

Niet zo, er komt over het algemeen niet erg veel maaisel af van het natuurbeheer. Daarnaast zit er niet veel energie in het maaisel.

Wel zie ik meer in het verbouwen van andere soorten gewassen. Zie ook antwoord vorige vraag.

Interview Boer A. Sandee 27 juli 2012

Wat verbouwt u?

Granen, zetmeelaardappelen, suikerbieten en koolzaad

Hoe groot is uw bedrijf?

140 ha

Wat is volgens u de definitie van vergroening in de (akker)landbouw?

Vergroening is natuurbeheer (zoals bijvoorbeeld akkerranden) maar ook verantwoordelijk boeren zoals verantwoordelijk omgaan met spuiten. Ik persoonlijk vind de 7 % regel vanuit Europa te veel.

Met wat voor vergroeningsmaatregelen doet u mee en met hoeveel hectare?

Ik doe mee met natte natuur percelen. Hier heb ik 3 ha van.

Waarom heeft u juist voor dit type maatregel gekozen?

De ANOG benaderde mij hierover en dat ik hier een vergoeding voor kan krijgen. Voor het stuk grond waar ik natte natuur heb is de grond niet erg goed voor gewone productie. Het stuk land is daar wat te nat voor. De vergoeding die krijg ik speelt natuurlijk ook een rol.

Wat vindt u van deze maatregel?

Ik ben er wel positief over. De financiële vergoeding voor dit stuk is goed.

Noem eens enkele positieve punten op van deze maatregel en enkele negatieve punten?

Positief is dus het financiële plaatje.

Negatief punt is het onkruid. Doordat je het blok op bepaalde tijden mag maaien komt er erg veel onkruid opzetten. Ik denk dat als je het eerder maait en dan het hele blok in plaats van in stroken, dat het zadenmengsel dat je inzaait meer tot zijn recht komt. Dit is in ieder geval wel zo bij het stuk wat ik wel gemaaid heb ten opzichte van het stuk wat ik nog niet heb gemaaid

Wat is het effect van deze maatregel op uw bedrijfsvoering?

Denk hierbij aan kosten/baten; tijd/moeite/productie, vruchtbaarheid van het land en de (woon)omgeving.

Kunt u hierbij zo precies en gedetailleerd mogelijk zijn?

Qua arbeidsuren gezien ben ik net zoveel kwijt ten opzichte van een stuk grond waarop een gewoon productiegewas op staat.

Financieel ben ik erg tevreden met de subsidie.

Wat betreft de grond ben ik bang dat ik er veel meer tijd en bestrijdingsmiddelen in moet steken om het weer te kunnen gaan gebruiken voor productie. Ik weet dus niet in hoeverre dit dus goed is voor de ecologie.

Wel komt de grond 2 jaar tot rust. Dat kan wel positief zijn.

Wat ziet u als overige/andere vergroeningsmaatregelen die u zou kunnen toepassen binnen uw bedrijf (of andermans bedrijf)?

Ik heb hier eerlijk gezegd nog niet over nagedacht.

Wat vindt u van de maatregel natte natuur? En van slootrandenbeheer? Hoe zou dit verwezenlijkt moeten worden? En wat voor rol moet de ANOG hierbij spelen?

Over de natte natuur ben ik wel tevreden (zie bovenstaande antwoorden).

Slootrandenbeheer zie ik hier niet echt gebeuren. Daarnaast vind ik dit meer een taak voor het waterschap. De meeste sloten om mijn land heen zijn ook in beheer van het waterschap. Wel vind ik dat het waterschap het maaipad wat eerder of meer mag maaien en alles wat op het talud staat kan laten staan.

Wat voor rol speelde de ANOG binnen het realiseren van de vergroeningsmaatregel binnen uw bedrijf en wat voor rol speelt de ANOG op dit moment?

Beschouwt u dit als positief of als negatief en waarom? Wat zijn volgens u de sterke en zwakke punten van de ANOG?

ANOG heeft mij voor deze maatregel benaderd. Aangezien het gaat om een stuk grond wat qua productie een wat lastige grond is, wou ik deze maatregel wel proberen.

Ik ben pas kort met de ANOG bezig, ik kan dus niet echt sterke en zwakke punten benoemen. Wel lijken ze mij een erg enthousiaste en leuke club.

Daarnaast vind ik het belangrijk dat de communicatie goed is bij een collectief zoals de ANOG.

Zijn er verbeterpunten van de ANOG betreft dit vergroeningsproject?

Nee, het loopt zo wel lekker.

Een ecosysteem heeft vier ecosysteemfuncties (De Groot et al. 2000): 1.Regulatie functies 2. Habitat functies 3. Productie functies 4. Informatieve functies.*

*Volgens het Millennium Assessment (MEA, 2005**) zijn ecosystem services: "the benefits people obtain from ecosystems". Oftewel de voordelen die mensen kunnen behalen vanuit ecosystemen. Denk aan brandhout vanuit bosgebieden. Of honing voor verkoop etc.*

Zouden er ecosystem services te halen zijn vanuit de vergroeningsmaatregel van ANOG? zo ja welke dan?

ziet u hier mogelijkheden in?

Ik zie hier zelf geen mogelijkheden in. Dit is voor iedere boer natuurlijk anders. Wel is dit al erg in ontwikkeling in de landbouw.

Stel dat een boer zijn vergroeningsbeheer uitvoert en hier maaisel aan over houdt.

Zou een boer dit kunnen gebruiken voor zijn vergister of zou een boer dit kunnen verwerken als veevoer?

Zou u dit zien als rendabele actie?

Nee, dit lijkt mij geen rendabele actie. Ik heb onlangs met de vertegenwoordiger van de grasdrogerij gesproken. Hieruit blijkt dat het bijna niks oplevert om het maaisel daarheen te brengen. Daarnaast krijgt de grasdrogerij niet echt mooie input die ze goed kunnen verwerken. Het maaisel laat ik op het perceel liggen.

Interview Boer A. Wilzing 25 juli 2012

Wat verbouwt u?

35 ha fabrieksaardappelen, 3 ½ ha pootaardappelen, 10 ha bieten, 6 ha cichorei en 19 ha gerst

Hoe groot is uw bedrijf?

80 ha en de grond bestaat uit zandgrond

Wat is volgens u de definitie van vergroening in de (akker)landbouw?

Een goede balans tussen akkerbouw en natuurbeheer. Met name de slechte landbouwproductie percelen zouden moeten worden gebruikt voor natuurbeheer. De goede stukken grond moet men als akkerbouwgrond gebruiken

Met wat voor vergroeningsmaatregelen doet u mee en met hoeveel hectare?

Ik heb 2 ha natte percelen/wintervoedsel

Waarom heeft u juist voor dit type maatregel gekozen?

De grond waarop dit ligt is gewoon te slecht om voor iets anders te gebruiken. Daarvoor is het te nat. Nu doe ik toch aan vergroening en haal ik toch iets (financieel gezien) uit deze grond.

Wat vindt u van deze maatregel?

Ik ben erg tevreden over. Zie ook antwoord hierboven.

Noem eens enkele positieve punten op van deze maatregel en enkele negatieve punten?

Positief is dat het financieel aantrekkelijk is. Daarnaast ben ik veel minder tijd kwijt aan het bewerken van de grond.

Negatief punt is vooral het onkruid. Door het perceel er zo braak bij te laten liggen heb je een kweekveld voor allerlei onkruid. Dit kan overgaan naar andere percelen. Zo moet ik in de percelen ernaast al meer spuiten tegen onkruid. Denk aan bijvoorbeeld Sint Jacobskruid.

Wat is het effect van deze maatregel op uw bedrijfsvoering?

Denk hierbij aan kosten/baten; tijd/moeite/productie, vruchtbaarheid van het land en de (woon)omgeving.

Kunt u hierbij zo precies en gedetailleerd mogelijk zijn?

Financieel is het aantrekkelijk en ik heb er minder arbeidsuren in zitten. Ik ben zo'n 20 uur op jaarbasis kwijt aan het uitvoeren van het beheer.

Daarnaast denk ik dat de grond door deze maatregel iets meer draagvlak creëert zodat er misschien over een paar jaar weer iets op verbouwd kan worden.

Wat ziet u als overige/andere vergroeningsmaatregelen die u zou kunnen toepassen binnen uw bedrijf (of andermans bedrijf)?

De spuitvrije zones te verbreden. Echter moet dit niet teveel ten koste gaan van mijn productiegrond. Je moet natuurlijk wel wat over houden.

Wat vindt u van de maatregel natte natuur? En van slootrandenbeheer? Hoe zou dit verwezenlijkt moeten worden? En wat voor rol moet de ANOG hierbij spelen?

De maatregel natte natuur werkt hier prima. Vooral omdat ik niks kan met dat stuk grond. Het enige wat je moet doen om het te creëren is wat inzaaien en maaien.

In dit gebied zijn er wel een aantal percelen waarbij deze maatregel toegepast zou kunnen worden. Ik gok dat dit op ongeveer 7 ha ligt.

Slootrandenbeheer heeft in dit gebied niet echt veel zin. De sloten zijn hier erg diep, dus het gaat je erg veel grond kosten (om de slootrand zo geleidelijk mogelijk te maken). Daarnaast zit er weinig water in de sloten, dus heb je er ecologisch weinig aan lijkt mij.

Wat voor rol speelde de ANOG binnen het realiseren van de vergroeningsmaatregel binnen uw bedrijf en wat voor rol speelt de ANOG op dit moment?

Beschouwt u dit als positief of als negatief en waarom?

ANOG was er bij dit project van begin tot het eind bij. Ze hebben contact met mij opgenomen, hebben de zaden geleverd en houden toezicht het gebied.

Zoals ze het nu regelen gaat het erg goed.

Wat zijn volgens u de sterke en zwakke punten van de ANOG?

Ik heb sinds dit voorjaar nog maar met de ANOG te maken. Ik ken de vereniging dus nog te kort om hier iets over te zeggen. Wel vind ik het belangrijk dat de informatieverstrekking goed is en dat de controle op je beheer goed is.

Zijn er verbeterpunten van de ANOG betreft dit vergroeningsproject?

Nee op dit moment niet. Zoals nu gaat, gaat het goed.

Een ecosysteem heeft vier ecosysteefuncties (De Groot et al. 2000): 1. Regulatie functies 2. Habitat functies 3. Productie functies 4. Informatieve functies.*

*Volgens het Millennium Assessment (MEA, 2005**) zijn ecosystem services: "the benefits people obtain from ecosystems". Oftewel de voordelen die mensen kunnen behalen vanuit ecosystemen. Denk aan brandhout vanuit bosgebieden. Of honing voor verkoop etc.*

Zouden er ecosystem services te halen zijn vanuit de vergroeningsmaatregel van ANOG? zo ja welke dan?

ziet u hier mogelijkheden in?

Ja, door bepaalde beheertypen uit te voeren kun je wat alternatieve productie krijgen. Door bijvoorbeeld op een stuk grond bomen te planten dit duurzaam te onderhouden kan hier weer hout vanaf komen, wat weer gebruikt kan worden voor een houtkachel. Hierdoor hoef je minder gas te verbruiken.

Zo bespaar je op gas en ben je duurzaam bezig wat betreft het uitvoeren van bosbeheer.

Ook kan natuurbeheer een mooi plaatje opleveren. Dit is voor de omgeving ook mooi en kan als PR fungeren voor de akkerbouw.

Stel dat een boer zijn vergroeningsbeheer uitvoert en hier maaisel aan over houdt.

Zou een boer dit kunnen gebruiken voor zijn vergister of zou een boer dit kunnen verwerken als veevoer?

Zou u dit zien als rendabele actie?

Nee niet echt. Invoer van een vergister moet homogeen zijn net als veevoer. Dat is het maaisel hiervan niet. Daarnaast is het maaisel niet erg rijk voor energieproductie.

Wat er in veevoer zit wordt tegenwoordig allemaal berekend, daarnaast zit er veel onkruid in het maaisel net als stekels. Dus het lijkt mij niet erg geschikt als veevoer.

Ik laat het maaisel gewoon liggen.